

Karlstad Business School

Handelshögskolan vid Karlstads universitet

Åsa Karlsson

Efter uppehållstillståndet

En kvalitativ studie om perioden då nyanlända i Hammarö kommun förbereds för den svenska arbetsmarknaden.

After the residence permit

A qualitative study of how newly arrived in Hammarö kommun are being prepared for the Swedish labor market.

Arbetsvetenskap
C-uppsats

Termin: VT-2016
Handledare: Jonas Axelsson

Karlstad Business School
Karlstad University SE-651 88 Karlstad Sweden
Phone: +46 54 700 10 00 Fax: +46 54 700 14 97
E-mail: handels@kau.se www.hhk.kau.se

Förord

Detta är en uppsats skriven våren 2016 i Arbetsvetenskap C, vid fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap på Handelshögskolan vid Karlstads universitet.

Jag vill börja med att tacka integrationssamordnaren på Hammarö kommun för att hon tillåtit mig att studera den verksamheten hon arbetar i samt för att hon hjälpt mig att komma i kontakt med två nyanlända personer. Utan henne hade denna uppsats inte kunnat bli till. Jag vill också tacka de båda nyanlända, "Lea" och "Lars", som medverkat i denna undersökning för att de velat dela med sig om sina upplevelser om hur det är att vara nyanländ i Sverige och förberedas inför den svenska arbetsmarknaden. Sist men inte minst vill jag tacka min handledare Jonas Axelsson som har lett mig i rätt riktning och kommit med många kloka tankar under skrivandets gång.

Hammarö, maj 2016

Åsa Karlsson

Sammanfattning

Året är 2016. På grund av krig och oroligheter runt om i världen sökte 162.877 personer asyl i Sverige under förra året, av dem var över 50.000 från Syrien (bilaga 1). Året dessförinnan kom två syriska flyktingar till Sverige, i denna uppsats kallas de "Lea" och "Lars". De fick under hösten 2015 permanent uppehållstillstånd och boende i en liten värmländsk kommun som heter Hammarö. När en asylsökande får permanent uppehållstillstånd och ett boende i en kommun kallas hen nyanländ och startar vad som kallas en etableringsplan vilken syftar till att hjälpa den nyanlände att lära sig det svenska språket och att så småningom få ett arbete. Det är av stor vikt både för den nyanlände och för kommunen dit hen kommer att den nyanlände under etableringsplanen förvärvar de kunskaper hen behöver för att senare kunna stå till arbetsmarknadens förfogande.

Syftet med denna uppsats är att undersöka en del av processen som nyanlända i Hammarö kommun går igenom då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden. Genom följeforskning har författaren följt "Lars" och "Lea" samt integrationssamordnaren "Ida" i kommunen och tagit del av deras upplevelser angående denna period. Datainsamlingen har skett genom sex intervjuer och två observationer. Fokus har lagts på språk och arbete då två viktiga byggstenar då det gäller integration är att lära sig språket i sitt nya hemland samt att bli självförsörjande genom att komma ut i arbete. Studien syftar också till att undersöka hur de som arbetar med integration i kommunen kan jobba med KASAM – känslan av sammanhang. Med hjälp av KASAM kan vi förstå hur personer som har upplevt något traumatiskt, och trots det, har en god mental hälsa. Då vet vi också hur vi kan hjälpa dessa människor att bibehålla en stark KASAM eller förstärka en svag KASAM.

Av resultatet framkommer det att både de som arbetar med integration i kommunen och nyanlända personer anser att det är av största vikt att lära sig det svenska språket, både för att komma in i samhället och för att ha möjlighet till ett arbete. Perioden upplevs som en omtumlande tid för de nyanlända och det svåraste är bitvis det svenska oflexibla systemet med att till exempel få sin utbildning validerad. Under perioden då den nyanlände förbereds för den svenska arbetsmarknaden kan de som arbetar med integration i kommunen jobba med KASAM genom att göra processen 1. begriplig; genom till exempel svenska för invandrare, 2. hanterbar; genom att skapa mötesplatser där nyanlända kan träffa vänner och 3. meningsfull; genom att göra den nyanlände delaktig i utformandet av sin tillvaro. En effektutvärdering av viktiga delar av processen har också genomförts vilken visar på vikten av ideellt samhällsengagemang, svenska för invandrare och praktik.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Nyanlända i Hammarö kommun	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Avgränsning.....	8
1.5 Centrala begrepp.....	9
1.5.1 Etableringsplan.....	9
1.5.2 Svenska för invandrare – sfi	9
1.5.3 Samhällsorientering på hemspråket – SO	10
1.5.4 Praktik	10
1.6 Disposition	11
2. Teoretisk referensram	12
2.1 Språkets betydelse	12
2.1.1 Med språkets hjälp utvecklar vi ett jag	14
2.2 Den generaliserade andre	15
2.2.1 Integration = möten	16
2.2.2 Den generaliserade andre som kultur	18
2.3 KASAM	20
2.3.1 Generella motståndsresurser i KASAM	20
2.3.2 KASAMs tre beståndsdelar	22
2.3.4 Går det att förändra en persons KASAM	24
2.3.5 KASAM och sysselsättning	25
2.4 Den generaliserade andre och KASAM	28
3. Metod	29
3.1 Val av metod	29
3.1.1. Utvärdering	29
3.1.2 Effektutvärdering.....	30
3.1.3. Utvärdering genom följeforskning	31
3.2 Förförståelse	32
3.3 Datainsamling	33
3.3.1 Urval	33
3.3.2 Intervjuguidens konstruktion	35
3.3.3 Intervjuernas genomförande	36
3.3.4 Intervju ett.....	37
3.3.5 Intervju två.....	37
3.3.6 Observation	38
3.4 Databearbetning	40
3.5 Validitet och reliabilitet	41
3.6 Forskningsetik	43

4. Analys och resultat	44
4.1. <i>Inför mötet med den svenska arbetsmarknaden – Hammarö perspektivet</i>	44
4.1.1 Mottagandet i Hammarö kommun.....	44
4.1.2 Fokus på arbete.....	45
4.1.3 Fikafé.....	47
4.2. <i>Inför mötet med den svenska arbetsmarknaden – Nyanlända perspektivet</i>	48
4.2.1 Två nyanländas upplevelser av det nya hemlandet	48
4.2.2 Mottagandet i Hammarö kommun.....	50
4.2.3 Att förberedas inför den svenska arbetsmarknaden.....	51
4.3. <i>Efter uppehållstillståndet – en begriplig, hanterbar och meningsfull tid?.....</i>	55
4.3.1 Begriplighet och Hanterbarhet	56
4.3.2 Meningsfullhet	59
4.4. <i>Språkets betydelse</i>	61
4.4.1 Kommunens syn på språket	62
4.4.2 Lea och Lars syn på språket	62
4.5. <i>Effektutvärdering</i>	64
4.5.1 Ideellt samhällsengagemang	65
4.5.2 Svenska för invandrare	67
4.5.3 Praktik.....	68
5. Sammanfattande diskussion	72
5.1 <i>Slutsats</i>	72
5.2 <i>Diskussion</i>	73
5.3 <i>Förslag på vidare forskning</i>	76
Källförteckning	77
Figurförteckning
Figur 1; kombination av den generaliserade andre och KASAM	28
Figur 2; Effektutvärdering	31
Figur 3; Ideellt samhällsengagemang	66
Figur 4; Svenska för invandrare	68
Figur 5 Praktik	71

Bilagor

1. Inledning

Sverige har tagit emot många människor och vi är tacksamma att de har tagit emot oss och [...] kanske det är ett av länderna som tagit emot flest i Europa [paus] så de [Sverige] förtjänar att dra vinster av oss, för de har tagit emot oss och spenderat mycket pengar så [paus] vi kan hjälpa dem att göra samhället starkare och bli en del av det [...] för om man bara ger en vistelseort och man inte får en chans att vara aktiv i samhället, om man inte får jobba och betala skatt, vad är meningen med att bara ta hit dig och få in dig när du är inaktiv eller inte gör något det är [paus] det är nonsens.

Läkarstudenten Lars

Denna uppsats börjar med en introduktion till ämnet och en argumentation till varför detta område både är intressant och viktigt att undersöka. Därefter följer syftet med undersökningen, de frågeställningar som varit aktuella utifrån syftet samt undersökningens avgränsning. Sist i kapitlet återfinns en redogörelse för några centrala begrepp och uppsatsens disposition.

1.1 Bakgrund

Under de närmsta årtiondena kommer det att ske stora demografiska förändringar; inte bara i Sverige utan i hela Europa. Det sker på grund av kombinationen av att vi lever längre och har stora födelsekullar som går i pension samtidigt som barnafödandet minskar (Statistiska centralbyrån [SCB] 2002, s. 5). Den äldre befolkningen växer alltså samtidigt som den yngre minskar. Detta leder till att försörjningsbördan för de som förvärvsarbetar blir allt högre och högre då det är färre personer som ska försörja allt fler – bland annat den ökade gruppen av pensionärer. Försörjningsbördan visar antalet sysselsatta i relation till den totala befolkningen och räknas ut genom att totalbefolkningen delas med de förvärvsarbetande (SCB 2012, s. 11, 29). Då får man fram hur många en förvärvsarbetande person försörjer inklusive sig själv, och denna ”börda av försörjning” varierar då den följer utvecklingen på arbetsmarknaden - ju fler som befinner sig på arbetsmarknaden desto mindre försörjningsbörda. I en rapport från Statistiska centralbyrån (SCB) år 2012 visade det sig att en förvärvsarbetande individ i Sverige försörjde 2,14 personer inklusive sig själv (SCB 2012, s. 7f, 11). Med förvärvsarbetande menas i just den rapporten de som arbetar i åldern 16 till 74 år (oftast görs beräkningar på dem som är mellan 18 och 64 år). Om antalet förvärvsarbetande inte ökar fram till år 2030, då 2,4 miljoner människor i Sverige beräknas vara 65 år eller äldre jämfört med 2012 då det var 1,8 miljoner, så innebär det att försörjningsbördan kommer att öka med ca tio procent. Detta innebär att en förvärvsarbetande individ 2030 kommer att försörja 2,35 personer inklusive sig själv. Går det att förändra denna prognos som innebär en ökad försörjningsbörda för individen?

Enligt SCB är det möjligt att förändra prognosen om flera grupper samtidigt får ökad sysselsättningsgrad (SCB 2012, s. 8). Det krävs då en kombination av att till exempel de som är 65 år stannar kvar ett par år längre på arbetsmarknaden, att unga börjar arbeta ett år tidigare än vad de i snitt gör idag och att utrikes födda förvärvsarbetar i högre utsträckning. Det är hur man arbetar med integrationen mot arbetsmarknaden för den sistnämnda gruppen, de utrikes födda, jag kommer att undersöka i denna studie.

Utrikes föddas sysselsättningsgrad är 18 procentenheter lägre än inrikes födda (SCB 2012, s. 12). Det finns alltså stora skillnader i sysselsättningsgrad mellan utrikes och inrikes födda och då andelen utrikes födda i befolkningen antas öka i framtiden, och redan håller på att öka, är det viktigt att integrationen till den svenska arbetsmarknaden fungerar bra (SCB 2012, s. 14). Det är knappast någon som har missat den senaste tidens flyktingström till Sverige som är en följd av oroligheterna i mellanöstern. Under 2015 ansökte totalt 162.877 personer asyl i Sverige (Bilaga 1). Av dessa var 92.493 i arbetsför ålder, vilket i detta sammanhang innebär att de var mellan 18 och 64 år. Innan vi går vidare till syftet med undersökningen vill jag reda ut två begrepp: Asylsökande och nyanländ. En asylsökande är en person som har kommit till Sverige och sökt skydd men som ännu inte fått asyl (Migrationsverket 2014-09-12). En nyanländ person är någon som har beviljats uppehållstillstånd på grund av till exempel flyktinskäl och som fått en kommunplacering, förslagsvis en lägenhet i en kommun. Personen betraktas som nyanländ under tre år, alltså under den tiden som hen omfattas av *lagen (2010:197) om etableringsinsatser*, som är en lag som syftar till att underlätta nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet med bland annat hjälp av Arbetsförmedlingen, 1, 3 §§.

1.2 Nyanlända i Hammarö kommun

En kommun i Värmland som tidigare inte tagit emot så många nyanlända är Hammarö Kommun. Detta uppmärksammades på nationell nivå i kvällspressen den tolfte september 2015 då kommunen dittills endast tagit emot en enda nyanländ person och därför faktiskt var den kommun i Sverige som tagit emot minst antal nyanlända (Kerpner 2015). Anledningen till det låga mottagande var bostadsbrist och kommunen hade vid den tidpunkten 2000 personer i kö till det kommunala bostadsbolaget. Kommunen kom under 2015 igång med integrationsarbetet och ingick ett avtal med Länsstyrelsen om att de skulle ta emot 85 nyanlända under en treårsperiod och en integrationssamordnare anställdes på heltid den femtonde juni 2015. Avtalet med Länsstyrelsen gäller dock inte längre på grund av en ny lag som trädde i kraft den första mars 2016: Ds 2015:33 *Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända* (Regeringskansliet, Hammarö Kommun 1, 2015). Den nya lagen kom till för att få en mer proportionerlig fördelning av nyanlända med hänsyn till bland annat kommuners arbetsmarknadsförutsättning och befolkningsstorlek och innebär att en kommun kan anvisas att ta emot nyanlända trots att de inte har något avtal med Länsstyrelsen. Detta ska ge bättre förutsättningar för nyanlända att komma ut på arbetsmarknaden och förkorta tiden på asylboende.

Under hösten 2015 fick 19 nyanlända personer med permanent uppehållstillstånd en kommunplacering på Hammarö och av dem var sju stycken vuxna. Under 2016 ska det komma ytterligare 33 nyanlända vuxna och barn till kommunen. Det kommunen är skyldig att hjälpa de nyanlända vuxna med är bostad, undervisning i svenska, samhällsorientering samt annan vuxenutbildning (Hammarö Kommun 2, 2015). Språket är en central del i integrationsarbetet och kommunen skriver själva på sin hemsida; "För att få en bra start i Sverige så är språket nyckeln. Med språket gör du dig förstådd, är trygg och utvecklingsbar" (Hammarö kommun 3, 2015). En väsentlig faktor för att lära sig ett nytt språk är att få möjligheten att möta människor i samhället vilka man kan utveckla färdigheter i språket tillsammans med. Integrationssamordnaren på Hammarö Kommun pratade den fjortonde februari 2016 om volontärbete i kommunen och hon sa gång på gång att "integration är lika med (=) möten". Det ska bli spännande att få en inblick i hur de som arbetar med integration i kommunen jobbar för att nya och gamla kommuninvånare ska kunna mötas.

Med utgångspunkt i utmaningarna som ligger i den framtida demografiska utvecklingen är intentionen med denna studie att se hur en kommun som står i startgroparna med sitt integrationsarbete går tillväga för att förbereda nyanlända inför mötet med den svenska arbetsmarknaden. Detta är ett arbete som är och kommer att vara viktigt under en lång tid framöver både för att de nyanlända ska ha en chans att integreras in i arbets- och samhällslivet men också för att Sverige ska vara lite bättre rustat inför de demografiska förändringarna som kommer.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att under en kort period studera en del av den process som nyanlända vuxna med en kommunplacering i Hammarö kommun går igenom då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden. Jag kommer att studera denna process från två sidor; ur de nyanländas perspektiv och ur kommunens perspektiv. Målet är att genom följeforskning (ingående förklaring till begreppet i metodkapitlet) få en inblick i hur man arbetar från kommunens sida och att följa upp hur detta tas emot av ett antal nyanlända för att sedan kunna göra en utvärdering av den faktiska processen. Jag vill också försöka få en inblick i hur de som arbetar med integration i kommunen jobbar för att få livet i ett nytt land att upplevas som begriplig, hanterbar och meningsfull.

Utifrån syftet har jag formulerat fem frågeställningar varav den femte är en utvärderingsfråga:

1. Hur går de som arbetar med integration i Hammarö kommun tillväga för att förbereda de nyanlända inför mötet med den svenska arbetsmarknaden?
2. Hur upplever de nyanlända själva perioden då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden?
3. Kan de som arbetar med integration i kommunen hjälpa de nyanlända att uppleva perioden då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden som en begriplig, hanterbar och meningsfull tid och i så fall hur?
4. Hur viktigt uppfattar man att det är att kunna tala svenska?
5. Vika effekter kan man se av det ideella samhällsengagemanget, svenska för invandrare och praktik?

1.4 Avgränsning

Då det av tidsskäl inte är möjligt att studera hela processen kommer jag att fokusera på två aspekter av den; den språkliga utvecklingen med hjälp av bland annat svenska för invandrare (sfi) och det första mötet med den svenska arbetsmarknaden genom till exempel praktik.

Något mer som är viktigt att poängtera är att denna uppsats ej syftar till att generalisera denna process och säga något om hur kommuner i allmänhet agerar i denna fråga utan detta är ett exempel på hur processen kan gå till i en kommun som står i startgroparna med arbetet att hjälpa nyanlända in på den svenska arbetsmarknaden.

1.5 Centrala begrepp

Nedan presenteras fyra centrala begrepp som anses vara relevanta för denna studie.

1.5.1 Etableringsplan

Nyanlända i arbetsför ålder, i detta fall mellan 20-64 år, omfattas tillsammans med vissa andra grupper av nyanlända av lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända (Arbetsförmedlingen 1). Om en nyanländ person tillhör denna grupp så har hen rätt till en etableringsplan och att få träffa en etableringshandläggare på arbetsförmedlingen (Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län 2015, s. 12f). Den nyanlände får då genom samtal kunskap om vad som behövs för att kunna börja söka arbete i Sverige och skriver tillsammans med handläggaren etableringsplanen. Planen består egentligen av att den nyanlände skriver ned sina tankar och planer som hen har om sin framtid i Sverige, till exempel att hen vill börja på svenska för invandrare och samhällsorientering, få sin utbildning och sina yrkeserfarenheter validerade och få en praktikplats. De aktiviteter som den nyanlände skriver ned i planen ska motsvara en heltidssysselsättning under högst två år. Syftet med planen är att den nyanlände så fort som möjligt ska lära sig svenska och få ett arbete så att hen kan bli en självförsörjande individ.

1.5.2 Svenska för invandrare – sfi

Syftet med svenska för invandrare (sfi) är att ge vuxna personer med annat modersmål än svenska såpass goda kunskaper i det svenska språket så att de ska kunna kommunicera i vardags-, samhälls- och arbetslivet (Skolverket 1, Skolverket 2 2015). Man tar utgångspunkt i den enskilde elevens förutsättningar och det behov som just den personen har att lära sig tala och skriva på svenska, studieplanen är alltså individuell. Eleverna varierar och kan vara allt ifrån en person som kan läsa och skriva på sitt modersmål till någon som inte är läs- och skrivkunnig. Rätt till sfi har en person som ej har grundläggande kunskaper i det svenska språket. Personen måste också vara folkbokförd i Sverige och rätten infaller från och med det andra kalenderhalvåret då hen fyller 16 år. Det är kommunen där den nyanlände är folkbokförd som ska erbjuda sfi och utbildningen ska erbjudas inom tre månader.

Kurserna inom sfi ska bland annat anpassas till elevens intresse och om intresset är att komma ut i arbetslivet så ska till exempel teman och texter läraren väljer ut alltså anpassas till detta och hjälpa eleven att förbereda sig språkligt för de situationer hen kan hamna i. Långsiktiga mål planerar och utformar eleven och läraren tillsammans. I samarbete med arbetsförmedlingen ska institutionen som erbjuder sfi arbeta för att eleven ska få möjlighet att komma ut i arbetslivet, på till exempel praktik eller annan utbildning, och öva sig i det svenska språket. Det är olika typer av inriktningar inom sfi och vilken utbildning den nyanlände ska gå bestäms av den utbildning hen har sedan tidigare (Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län 2015, s. 100). Det finns till exempel sfi för nyanlända som har akademiskt eller gymnasial utbildning och det finns yrkesförberedande sfi.

1.5.3 Samhällsorientering på hemspråket – SO

Varje kommun har ett ansvar att erbjuda nyanlända samhällsorientering (SO) enligt 1 § *Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*. Den nyanlände ska erbjudas undervisning som omfattar minst 60 timmar och undervisningen ska kunna kombineras med bland annat arbete och studier för att underlätta etableringen i arbetslivet (5 §, 2010:1138). Undervisningen ska så långt det är möjligt bedrivas på den nyanländes modersmål eller ett annat språk hen behärskar, i annat fall anlitas en tolk (7 §, 2010:1138). Syftet med SO är att underlätta etableringen i arbets- och samhällslivet för nyanlända då grundläggande samhällsorienterande förståelse för det svenska samhället är en bas för fortsatt lärande, 2 §. Målet med SO är att deltagarna utvecklar kunskap om; 1. de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna, 2. den enskildes rättigheter och skyldigheter i övrigt, 3. hur samhället är organiserat och 4. praktiskt vardagsliv. SO för nyanlända ska bland annat ge kunskap om hur det är att bo i Sverige, att försörja sig och utvecklas i Sverige, hur det är att bilda familj och leva med barn i Sverige och hur man kan påverka i Sverige (3 §, 2010:1138). För att stödja kommuner i undervisningen för de nyanlända har en bok tagits fram av Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands Län med grundläggande information om det svenska samhället (Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län 2015, s.1). Boken har *Förordningen (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare* som grund och innehåller alltså de grundstenar jag nämnde ovan, till exempel hur man går tillväga för att påverka i Sverige med bland annat information om vilka politiska partier det finns och vem som har rösträtt (Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län 2015, s. 168f). Kollar man i bokens index så kan man slå upp allt ifrån anställningsintervju, inkomstpension och ungdomsmottagning till avfall (källsortering), snaps (!) och påsklov.

Det finns ett grundligt kapitel i boken som bland annat handlar om den svenska arbetsmarknaden och det innehåller till exempel hur man går tillväga för att söka ett arbete (Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län 2015, s. 71 ff). I kapitlet beskrivs allt ifrån sociala koder på arbetsplatsen, som till exempel fikastunden på arbetet när man träffas i lunchrummet, till viktiga lagar som LAS (lagen om anställningsskydd) och MBL (lagen om medbestämmande i arbetslivet). I boken diskuteras också jämställdhet på arbetsmarknaden, kollektivavtal, skillnad mellan olika anställningsformer, vad en arbetstagarorganisation är, vad ett personligt brev är och så vidare. Här presenteras också bristyrken, alltså inom vilka yrken det är brist på personal med rätt utbildning just nu och i den närmsta framtiden som till exempel läkare och lärare.

1.5.4 Praktik

En nyanländ som söker arbete kan erbjudas praktik vilket innebär att den nyanlände under en period arbetar på en arbetsplats och får ersättning från Försäkringskassan (Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län 2015, s. 84). Praktiken ska öka den nyanländes chanser att komma in på arbetsmarknaden dels genom att hen får arbetslivserfarenhet i Sverige vilket ökar chansen att få ett arbete och dels genom att hen får kontakt med den svenska arbetsmarknaden. Är den nyanlände över 25 år kan hen få prova på ett arbete som stämmer överens med den erfarenhet och utbildning hen har med sig från sitt hemland (Arbetsförmedlingen 2). En nyanländ person som ännu inte fyllt 25 år och som har varit arbetslös i tre månader kan hänvisas till jobbgarantin för ungdomar där hen kan få tre månaders arbetspraktik för att komma i kontakt med den svenska arbetsmarknaden. Värt att poängtera är att i denna uppsats kan praktik nästan

likställas med språkpraktik då ett stort mål med praktiken som berörs i denna studie är att praktikanten ska utvecklas i det svenska språket.

Detta var en introduktion till en del av de åtgärder som en kommun tillsammans med andra aktörer erbjuder en nyanländ person. I nästa avsnitt återfinns uppsatsens disposition.

1.6 Disposition

I kapitel två förs ett resonemang kring språkets betydelse och hur vi med hjälp av språket utvecklar ett "jag". Därefter presenteras de två teorierna som ligger till grund för uppsatsen; Den generaliserade andre och KASAM.

I uppsatsens tredje kapitel återfinns en redogörelse av tillvägagångssättet för undersökningen. Detta kapitel börjar med en presentation av valet av metod som också innehåller en förklaring av begreppen utvärdering och följeforskning. En skildring av författarens förståelse följer sedan innan vi går in på datainsamlingen, hur materialet bearbetats, uppsatsens validitet och reliabilitet samt forskningsetiska överväganden.

I Kapitel fyra besvaras frågeställningarna i tur och ordning med hjälp av att resultatet från den empiriska undersökningen kopplas ihop med vald teori. Sist i detta kapitel återfinns utvärderingen som svar på den femte frågeställningen.

Kapitel fem är uppsatsens avslutande kapitel där författarens egna slutsatser presenteras och en diskussion förs. Sist i kapitlet återfinns förslag på fortsatt forskning inom området.

2. Teoretisk referensram

Teoridelen börjar med ett resonemang kring språkets betydelse och varför vi kommunicerar på det sätt som vi gör i "vår" sociala grupp i samhället. Två teorier som lägger grunden för undersökningen presenteras sedan: George Herbert Meads teori om "den generaliserade andre" och KASAM av Aaron Antonovsky. Med det socialpsykologiska begreppet den generaliserade andre kommer jag att försöka säga något om olika normer i samhället och föra en diskussion kring varför det kan vara svårt att komma in på arbetsmarknaden i ett nytt land. Sedan går vi in på KASAM – känslan av sammanhang – för att se vad som kan medverka till att den första tiden i ett nytt land upplevs som begriplig och hanterbar och hur delaktighet och meningsfullhet kan bidra till god integration.

Innan vi går in på Meads tankar om språket ska vi titta närmare på språkets betydelse. Att lära sig det svenska språket verkar vara en grundläggande del i att integreras och i de allra flesta fall är det en nödvändighet att kunna tala svenska för att ha chans att få ett arbete. Det leder oss in på den första frågan; vilken betydelse har språket för att komma in på den svenska arbetsmarknaden?

2:1 Språkets betydelse

I Sverige måste du kunna tala och skriva på svenska för att vara kvalificerad till de flesta arbeten. Studier gjorda i England visar att de utrikes födda som talar bra engelska har femton procentenheters större sannolikhet att vara sysselsatta än de med bristande språkkunskaper (Rooth & Åslund 2006, s.53). Många "arbetarjobb" har försvunnit och ersatts av tjänster med högre krav på den anställdes språkkunskaper (Rooth & Åslund, 2006, s.10). Även i dessa typ av arbeten som finns kvar, till exempel hemtjänst, får personalen allt större krav på sig att dokumentera sitt arbete och därför har också dessa företag och kommuner svårt att anställa någon som inte är läs- och skrivkunnig. Detta är ett citat från en platsannons där Humana hemtjänst i Karlstad söker vikarier till sommaren 2016; "Då arbetet ställer krav på att dokumentera och kommunicera behöver du behärska svenska språket och ha god förmåga att uttrycka dig i tal och skrift..." (Arbetsförmedlingen, annons, Humana). Sandvall (2010, s. 546) gjorde en undersökning angående språkinläring under arbetspraktik vilken, som tidigare nämnts, är en del av sfi. Hon var själv lärare på sfi i Göteborg och upplevde att man där introducerade nyanlända, oavsett om de hade högre utbildning eller inte, till lågstatusyrken under praktiken bara för att "få ut dem" på arbetsmarknaden. Hansen och Orban (2002, s.419) talar förvisso inte om lågstatusyrken, men de reflekterar kring osäkra anställningar och menar att utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden i större utsträckning tillhör organisationers periferi, alltså den sekundära organisationen. Tillhör man denna grupp innebär det att man har osäkra anställningsvillkor och utrikes födda har, i större utsträckning än svenskar, tillfälliga anställningar enligt Hansen och Orban. En anledning till detta skulle kunna vara just på grund av bristande språkkunskaper och att utrikes födda med otillräckliga språkkunskaper blir en slags "reservarbetskraft" i en organisations periferi. Rooth och Åslund (2006, s.51) bekräftar detta genom att konstatera att en person som är utrikes född och har goda språkkunskaper inte i samma utsträckning riskerar att utsättas för diskriminering och genom det får tillgång till den primära arbetsmarknaden.

Om utbildningsnivån hos utrikes födda möjliggör ett inträde på den svenska arbetsmarknaden och av vilken betydelse det är för denna grupp att lära sig det svenska språket diskuteras av Rooth och

Åslund (2006, s.7). De ställer sig frågan ”tjänar människor på att utbilda sig och lära sig svenska språket?” och väljer alltså att se på frågan ur ett individperspektiv istället för att se på utrikes födda som en grupp. En individ med bra språkkunskaper kan också ha bättre chans att lyckas förmedla sina kunskaper än en person med bristande språkkunskaper och därför kan det vara extra viktigt för de högutbildade nyanlända att lära sig svenska så att de kan tillkännage sin kompetens (Rooth & Åslund 2006, s.51f). Forskning visar att personer som invandrat från utomeuropeiska länder med ett modersmål som är olikt svenskan har svårare att lära sig språket. Eftersom att denna grupp av utrikes födda ökar kan vi också anta att svårigheter i att lära sig det svenska språket ökar hos gruppen som invandrat till Sverige. Något som är värt att ha i åtanke är dock att fler och fler svenska företag säljs till utländska ägare vilket leder till att vi i Sverige får fler och fler företag som använder engelska som koncernspråk (Apelman, 2010 s. 1). Apelman (2010, s. 4, 137) har skrivit en avhandling som handlar om svenska ingenjörer som arbetar på företag där koncernspråket är engelska och alltså använder ett annat språk än sitt modersmål på arbetsplatsen. Engelska har blivit ett arbetsspråk på många arbetsplatser i Sverige vilket leder till att man kan ifrågasätta om personal på dessa arbetsplatser kan klara sig utan svenska så länge de kan kommunicera på engelska.

Som tidigare nämnts är kommunen där den nyanlände folkbokförs skyldig att erbjuda sfi, men rapporter visar att det är många av dem som erbjuds det som väljer att inte delta i undervisningen eller som hoppar av (Rooth & Åslund 2006, s.51). Enbart hälften av dem som erbjöds sfi påbörjade utbildningen vid tidpunkten då Rooth och Åslund (2006, s. 85) presenterade sin undersökning – år 2006 – och endast en tredjedel av dem slutförde utbildningen. Det ska bli intressant att se hur intresset för sfi ser ut bland nyanlända i Hammarö kommun.

Att nå såpass goda språkkunskaper så att de kan liknas med en infödd persons är väldigt svårt och det kräver kvalificerad språkundervisning, men Rooth och Åslund (2006, s.52) trycker också på vikten av att i vardagliga situationer få öva sig på svenskan – som till exempel på en praktikplats. Att majoritetsbefolkningen i Sverige har en tolerant inställning till människor som bryter när de talar är också viktigt. Resultaten i Rooth och Åslunds (2006, s.84) undersökning visar att lönen ökar med språkkunskaperna. En viktig fråga att ställa sig är dock vad som kommer först; får nyanlända med bra språkkunskaper bättre arbeten eller lär de sig genom ett bra arbete språket bättre (Rooth & Åslund 2006, s.84)?

Atwell, Gifford & McDonald-Wilmsen (2009, s.679) menar att det trauma en flykting upplevt i sitt hemland och under tiden hen flyr kan påverka språkinläringen negativt. Individen måste försöka bearbeta sina egna traumatiska upplevelser, men kanske också vara ett stöd till eventuella familjemedlemmar. Detta sammankopplat med allt annat som man ska göra; få en bostad, få in eventuella barn i en skola och så vidare kan försvåra språkinläringen. De presenterar också andra forskares resultat som tyder på att bristande språkkunskaper hos flyktingar som kommit till ett nytt land ger högre risk för stressrelaterade sjukdomar. Färdigheter i språket gynnar alltså psykisk hälsa genom att det underlättar att skapa och behålla sociala kontakter, ger individen fler copingstrategier och ger en större inre känsla för sammanhang. Copingstrategier och vikten av att känna ett sammanhang kommer vi att gå in på mer nedan då KASAM presenteras.

Många av åtgärderna som sätts in under en nyanländs första tid i Sverige verkar gå ut på att den nyanlände personen ska lära sig svenska och det ska bli intressant att i denna undersökning försöka skaffa mig en egen uppfattning om hur stor betydelse språket egentligen har. Men först;

hur kommer det sig att vi kommunicerar på det sätt som vi gör?

2.1.1 Med språkets hjälp utvecklar vi ett jag

Enligt Mead (1934/1995, s.14) är språket ”ett objektivet fenomen av interaktion”, en slags växelverkan som sker i en social grupp. Skapandet från den biologiska individen till ”jaget” sker med hjälp av språket; det är alltså med språkets hjälp vi utvecklar ett jag (Mead, 1934/1995, s.17, 109). Det Mead försöker förklara med detta är hur ett barn utvecklar sitt jag genom interaktion med andra. Jaget är något som utvecklas över tid och skapas i den ”sociala erfarenhets- och aktivitetsprocessen” bland annat med hjälp av individer i vår närhet och är alltså inget som finns hos en människa då hen föds (Mead 1934/1995, s. 109).

Inom socialpsykologin funderar man på hur den sociala gruppen påverkar individens beteende och erfarenheter och hur det inom ramen för denna erfarenhet utvecklas ett jag och ett självmedvetande (Mead, 1934/1995, s.27). Hansen och Orban (2002, s.410f) reflekterar också kring detta och menar att individen tolkar kulturen i sin omgivning under uppväxten och att sådant som händer under denna tid ger individen en slags kulturell repertoar. Men de menar också att en gruppns hållning och kultur genomgår ständiga förändringar till följd av livshändelser och nya erfarenheter. De värderingar och normer som har djupt känslomässiga rötter är dock svårare att förändra. Om det är individer i vår omgivning som ger oss vårt jag, vad händer då med jaget när vår omgivning ändras? Detta har skett för en nyanländ person som kommit till Sverige och det är därför jag tycker det är intressant att ta upp Meads tankar om hur jaget skapas i interaktion med andra, bland annat genom språket. Även om Mead beskriver en slags socialiseringsprocess hos ett barn kan hans tankar också vara applicerbara på den process en individ går igenom som har tvingats lämna sitt hemland på grund av krig, fått det liv hen byggt upp förstört och omgivningen totalt förändrad – det blir en ny slags ”socialiseringsprocess” fast i vuxenlivet. Detta styrks av Trost och Levin (2014, s.112) som talar om de symboliska interaktionisterna vilka anser att socialisationsprocessen är något som startar i fosterstadiet och pågår ända tills vi dör.

En annan aspekt av denna process är att se det från den nyanländes perspektiv: Vad förväntar sig den nya omgivningen, till exempel en svensk arbetsgivare, av mitt jag? Hur kommer en ny omgivning, exempelvis nya kollegor, att reagera på mitt jag? Och vad händer om vi upptäcker att vi är olika, att min kulturella repertoar inte stämmer överens med deras? Själva tanken om att någon från vad Hansen och Orban (2002, s. 413, 425) kallar ett ”kulturellt avlägset land” är olik någon som är född i Sverige är något som kan bidra till diskriminering i ett anställningshänseende. Detta på grund av att en arbetsgivare som har en föreställning om denna olikhet kanske drar sig för att anställa någon som är utrikes född. Man kan definiera olikheter genom att uttrycka vad man *inte* är och svenskhet kan därigenom få sin betydelse genom att man skiljer det från vad som betraktas som icke-svenskt (Hammarén & Johansson 2009 s. 98). Dessa olikheter skapas bland annat genom att man inkluderar eller exkluderar människor från till exempel arbetsmarknaden. Identiteter kan ses som en effekt av makt som skapar uppdelning och en slags över- och underordning.

Hur man ska bete sig i samhället är något som sitter i ryggmärgen, det är en slags moralisk magkänsla för vad som är rätt och fel, men vart kommer den egentligen ifrån? Detta försöker Mead förklara med begreppet ”den generaliserade andre”.

2.2 Den generaliserade andre

I ett försök att beskriva olika samhällen och kulturer inspirerades jag av Augustsson (1996, s.40) som i sin avhandling om etniska relationer i arbetslivet använder Meads teori om den generaliserade andre som en slags referensram för kultur. George Herbert Mead var den man som skapade teorin om den generaliserade andre och han beskrev detta fenomen som ”det organiserade samhället eller den sociala grupp som ger individen hans jags enhet” (Mead 1934/1995, s.120). Johansson och Lalander (2011, s.30) talar om den generaliserade andre som ”en förkroppsligad föreställning om samhället, som är konsekvensen av tidigare möten med andra”. Det dessa tre försöker förklara är att det är vår föreställning av samhället som visar vägen och formar hur vi individer agerar. Ett exempel som är lätt att förstå är hur vi som barn öppet gråter då vi slagit oss eller när någon sagt något som gjort oss ledsna. Sakta men säkert börjar vi sedan, i takt med åldern, se oss omkring och då ser vi att det inte är så andra beter sig, att till exempel pappa inte börjar gråta öppet när någon kör över hans tå med kundvagnen på Coop hur ont det än gör. Barnet börjar därför skyla sina känslor precis som hen ser att alla andra gör – och som vi faktiskt förväntar oss av barnet att hen ska göra. Mead (1934/1995, s.120) förklarar att den generaliserade andres attityd är hela samhällets attityd och Johansson och Lalander (2011, s.30) ger en målande beskrivning av att den generaliserade andre är ”samhällets förväntningar i individen”. Det är precis det som händer med barnet som en dag tittar sig runt och börjar ana att det inte är socialt accepterat att gråta högt när någon sagt något elakt – barnet *införlivar* samhällets normer i sig själv och slutar gråta högt och öppet. Den generaliserade andra är alltså det som ger en individ sitt ”jags helhet”. Hur går då detta till?

För att en individ ska utveckla ett fullt ”jag” måste hen enligt Mead (1934/1995, s. 120f) mottaga andra individers attityder till hen själv (för att fortsätta med samma exempel: när barnet börjar känna av att andra blir illa till mods då hen gråter högljutt på offentliga platser) samt individers attityder till varandra i den mänskliga sociala processen (då barnet ser att personen som körde över pappas tå uttrycker ledsamhet över att ha gjort detta samt att pappa är vänlig tillbaka och säger ”det gör inget”). Hen måste sedan föra in denna sociala process i sina individuella erfarenheter. Men utvecklingen av ett fullt jag kräver också att individen mottar andra individers attityder till diverse sidor och aspekter av till exempel en social aktivitet som individer i ett organiserat samhälle är engagerade i. Sedan kan individen ta alla dessa individuella åsikter och skapa sig en slags helhetsbild av något. Detta kan tolkas som att skapandet av jaget alltså innebär att individen gör sig en uppfattning om vad andra i samhället tänker och tycker om något och sedan ”förhåller sig” individen till denna kollektiva mening. För att ge ett exempel på detta så kan vi ta upp hur svenskar beter sig under en bussresa. De flesta svenskar skulle aldrig drömma om att sätta sig bredvid en annan person på bussen om det finns en ledig plats med ett tomt säte bredvid. Att man inte sätter sig bredvid någon annan på bussen är något som ”vi svenskar” bara *vet*. Frågan är; hur ska en person som nyligen kommit till Sverige förstå och tolka detta? I hens hemland kanske det anses otrevligt att inte sätta sig bredvid sin medresenär och starta en konversation. Det är svårt att lära sig samhällets alla tysta, oskrivna regler.

För att uttrycka det enkelt finns det enligt Mead (1934/1995 s.123) i skapandet av jaget två steg: I det första steget utvecklas jaget genom att individen mottar andras attityder gentemot hen själv samt andras attityder gentemot varandra i sociala situationer i vilka individen deltar. Steg två innebär inte bara ett organiserande av dessa enskilda individers attityder utan också att personen organiserar de sociala attityderna hos *sin sociala grupp* som helhet och införlivar dem i sig,

förkroppsligar dem – detta är den generaliserade andre. Ett exempel som jag tycker är beskrivande är hur den generaliserade andre kan göra sig påmind om man gjort något man inte borde eller något som är fel och det ”dåliga samvetet” infinner sig. Om jag varit i samma situation tidigare, alltså har erfarenheter som jag införlivat i mig själv från en liknande social situation och så betar jag mig inte därefter, då kan jag få dåligt samvete för då bryter jag mot den generaliserade andre. Säg till exempel att jag – som aldrig har snattat då jag genom den generaliserade andre i samhället lärt mig att det är fel – skulle bestämma mig för att en dag stoppa ned godisbiten i fickan istället för att betala för den. Då skulle jag antagligen få fruktansvärt dåligt samvete efteråt eftersom att jag då gått emot mina erfarenheter och mina införlivade normer från samhället om att man betalar för sig. Skulle någon få reda på det så skulle det antagligen anses vara ganska underligt att jag, en vuxen person, skulle snatta en godisbit. Hade det istället hänt då jag varit barn kanske det inte hade varit lika normbrytande, även om det inte varit okej då heller, men jag tror att vår generaliserade andre i Sverige och Värmland gör att vi tycker att det är mer socialt accepterat att ett barn snattar än en vuxen kvinna. Med hjälp av den generaliserade andre kan vi förstå hur samhället, alltså alla vi människor som lever i den sociala gemenskapen, kontrollerar beteendet hos medlemmarna i detta samhälle (Mead 1934/1995, s.121). Bara genom att individer antar den generaliserade andres attityd är förekomsten av en samstämmighet – som ett samhälle – möjlig. En medveten individ, med ett ”jag”, plockar alltså upp de sociala attityderna i det samhälle som hen tillhör och styr sitt eget beteende efter dessa – som till exempel att jag inte snattar. Men vad har då detta med integration att göra?

2.2.1 Integration = möten

Strukturen hos en individs jag reflekterar det allmänna beteendemönstret hos den sociala grupp eller det samhälle som individen tillhör (Mead 1934/1995, s.126). Med andra ord: vi blir som vi umgås men vi måste också umgås för att bli. Som jag tidigare nämnde i inledningen så stämmer detta väl överens med integrationssamordnaren i Hammarö kommuns syn på integration då hon menar att integrationen sker i möten med andra. Om man kopplar ihop hennes ord med Meads teori om den sociala gruppen så kan vi lätt se att möten mellan människor är A och O i integrationsprocessen.

Vad händer med jaget och utvecklingen av den kulturella repertoaren innehållande till exempel nya språkkunskaper och värderingar utan möten? För att kulturella förändringar ska kunna ske är det dels en fråga om vilken anpassningsstrategi individen väljer men också vilken strategi hen som nyanländ erbjuds av det svenska samhället (Hansen & Orban 2002, s.411). Den som exkluderas från arbetsmarknaden utesluts till exempel från en viktig del av integrationsprocessen in i det svenska samhället. Gabinus Göransson et al. (2013, s.103) trycker på vikten av extern rekrytering för att underlätta att de med svag anknytning till arbetsmarknaden också ska ha en chans att söka lediga arbeten och förklarar att en grundläggande förutsättning för att en person överhuvudtaget ska kunna söka ett arbete är att hen får reda på att det finns ett arbete att söka. I Diskrimineringslagen (2008:567) kan vi läsa om arbetsgivarens skyldigheter för att underlätta för de med svag anknytning till arbetsmarknaden att söka arbete: ”Arbetsgivaren ska verka för att personer oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning ges möjlighet att söka lediga anställningar”, 3 kap, 7 §. Att rekrytera externt är alltså ett sätt för arbetsgivare att inkludera utrikes födda i rekryteringsprocessen då en nyanländ som står utanför arbetsmarknaden vid en intern rekrytering inte ens får chansen att *söka* arbetet.

För att koppla tillbaka till Mead så kan man säga att individen alltså klär på sig de beteenden och attityder som hör till den sociala grupp som hen tillhör. Men för att detta ska vara möjligt måste hen få möjligheten att tillhöra en grupp. Om en nyanländ person inte får möta sin nya sociala grupp hur ska hen då kunna integreras? Då förblir den nyanlände avklädd, o-integrerad och segregerad. Ett annat exempel på att möten mellan människor är nyckeln till god integration uppenbarar sig för mig när Mead beskriver själv-medvetande. Han beskriver det som "förmågan att framkalla hos oss själva en uppsättning bestämda responser som tillhör de andra i gruppen", alltså det du själv inte har några erfarenheter av utan något som du får "lära dig" genom de andra i din sociala grupp (Mead, 1934/1995, s.126). När en person kommer till Sverige måste hen få chansen att skaffa sig erfarenheter och kunskaper om det svenska samhället för att "lära sig" hur det fungerar och därmed ha en chans att komma in på arbetsmarknaden. Att möta andra människor så att man får dessa grundläggande erfarenheter tror jag, tillsammans med samhällsorienteringen, är otroligt viktigt för att få samma chans som andra att få ett arbete. "Integration handlar om att olika grupper i samhället möts och har ett utbyte med varandra" (Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län 2015, s. 11). Här kommer självklart också språket in då det är i möten med andra man får hjälp att utveckla sin verbala förmåga. Att praktik och språkkunskaper blir grundläggande för lyckad integration blir ännu tydligare då Hansen och Orban (2002, s.422) för ett resonemang kring varför utomnordiska medborgare har lägre sysselsättningsgrad än svenska medborgare. Enligt dem är det dels på grund av ökade kompetenskrav i arbetslivet i relation till kompetensbrister bland de utrikes födda som kan vara boven. Här kan man dock fråga sig om det i många fall är bristen på relevant utbildning som sätter käppar i hjulet eller om det snarare handlar om bristande språkkunskaper hos den nyanlände eller kanske svårigheter i att validera en utländsk utbildning. Hansen och Orban (2002, s.428) menar att de utrikes föddas kompetens inte erkänns utan att denna diskvalificeras då utrikes födda och svenskar med likvärdig utbildning och erfarenhet får olika löner, varav de förstnämnda får lägre lön. Den andra anledningen Hansen och Orban (2002, s.422) presenterar är hur rekryteringen genomförs, hur man värderar utrikes föddas kompetens under rekryteringsprocessen och eventuell diskriminering i relation till detta.

Något att fundera på är om landet där en person genomgått sin utbildning har någon betydelse för inträdet till den svenska arbetsmarknaden; spelar det någon roll om jag har en utbildning från Sverige eller Syrien? Detta är en svår fråga att svara på då det är svårt att veta hur man ska mäta kvalitetsnivån; är det till exempel genom vilket universitet som producerar "bäst" forskning, eller vilket som har "bäst" undervisning eller hur då, och hur mäter man det (Rooth & Åslund 2006, s. 35)? En annan svårighet kan vara om utbildningen från ett annat land går att överföra, att lyckas konstatera om den är likvärdig en svensk utbildning eller inte. Om innehållet i utbildningen är direkt kopplad till det landets lagar till exempel så är det svårt att säga om den skulle vara likvärdig med "samma" utbildning i ett annat land. Rooth och Åslund (2006, s. 44) konstaterar att oavsett i vilket land en person utbildat sig så gör det faktum att hen har en utbildning skillnad för hens möjligheter att få en sysselsättning och vilket inkomstmöjlighet hen har.

Mead (1934/1995 s.125) talar om att det som gör samhället möjligt är gemensamma responser. Om jag sträcker fram handen till dig, för att koppla tillbaka till hälsningsakten, så vet du att det betyder att jag ska hälsa då vi i samhället har bestämt att det är så vi ska hälsa på varandra. Hälsningen innebär därför en slags organiserad attityd till "att hälsa" och den attityden är gemensam för alla i "vårt" samhälle. När jag sträcker fram handen framkallar jag en respons hos dig – du, en generaliserad annan med samma syn på "att hälsa" som jag – att också sträcka fram

handen. Att både du och jag och alla andra i "vår" sociala grupp, i "vårt" samhälle, har en ordnad attityd till "att hälsa" innebär att vi har en gemensam respons.

Jag skulle här vilja koppla tillbaka till språkets betydelse för att se om språket och den generaliserade andre hänger ihop. Mead (1934/1995, s.125) menar att en person använder språket som en kanal och "erbjuds" olika roller av de andra i samhället. Genom att samhället erbjuder hen dessa roller kommer hen att få samma attityd som de andra människorna i samhället. Jag uppfattar det som att Mead menar att det är responser mellan människor i samhället som lär invånarna vad som är värdena i samhället, vilka principer det finns och vilka beteenden som är acceptabla. Detta styr i sin tur beteendet hos personer i samhället med hjälp av just principer och människorna i samhället får "karaktär", de erhåller moraliska värderingar (Mead 1934/1995, s.125). I olika samhällen finns det alltså olika uppsättningar roller som vi erbjuds från den generaliserade andre i just "vårt" samhälle. För att en nyanländ ska kunna få lära sig mer om roller, värderingar och normer i det svenska samhället, vilket torde vara grundläggande för att fungera på den svenska arbetsmarknaden, så kan vi alltså ännu en gång konstatera att grunden för en lyckad integration verkar vara att människor möts.

2.2.2 Den generaliserade andre som kultur

I Augustssons (1996, s.40) avhandling om etniska relationer i arbetslivet tolkas som tidigare nämnt Meads teori om den generaliserade andre som en slags referensram för kultur. Augustsson menar att när vi tillskriver olika saker viss mening så grundar vi det i den generaliserade andres perspektiv och det är i dessa sammanhang vi använder ordet "man" (Augustssons 1996, s.41). "Man" ska inte avbryta när någon annan pratar, "man" ska inte arbeta svart, "man" ska försörja sig själv och inte leva på bidrag – dessa är de delade reglerna i vårt samhälle och bryter man (!) mot dem så blir det sanktioner. Något som ska bli intressant i denna undersökning är att studera hur svenska "man" och de nyanländas "man" samspelar. Ett sätt att förstå en "kulturkrock" på kan vara genom att se det som att två kulturer är två generaliserade andre som krockar då de båda har sina egna regler och förhållningssätt och att dessa inte alltid överensstämmer. Det är här jag tror att det kan uppstå ett vi och ett dem, att man känner sig olik någon annan. Jag vill med min undersökning försöka få en bild av om man upplever skillnader i kulturer, i de generaliserade andre, som en svårighet när det gäller att komma in på arbetsmarknaden. Om det är svårt att hitta praktikplatser till de nyanlända till exempel, kan det vara för att arbetsgivarna känner en oro för att ta in någon i organisationen med en annan generaliserad andre? Och känner de nyanlända en oro över att de kanske är annorlunda och inte "passar in" i vår generaliserade andre som antagligen sitter som fastsvetsad i väggarna på svenska arbetsplatser? Värt att förtydliga är att jag inte menar att en nyanländ person ska lämna sin kultur bakom sig och anamma den svenska kulturen helt ut. Utan hen måste försöka finna en balansgång mellan att mixa de värderingar och den kultur som hen har med sig från "sin" generaliserade andre i sitt hemland med den svenske generaliserade andre.

Lundborg (2013, s. 219) menar att en avgörande faktor för att invandrare ska integreras är att de kommer ut i sysselsättning då de genom det dels får en egen inkomst men att det också är i ett arbete som de kan utveckla sina språkkunskaper, få lära sig mer om den svenska kulturen, börja skapa sig ett nätverk och lära sig mer om hur den svenska arbetsmarknaden fungerar. Han har gjort en undersökning angående invandrades sysselsättning i Sverige där han bland annat har tittat på om vilken kulturell bakgrund man har påverkar chanserna att komma in på den svenska

arbetsmarknaden. Han fann i sin undersökning att flyktingar som kommer från mellanöstern och länder som Iran och Irak tillsammans med flyktingar från Etiopien och Somalia var de som har svårast att komma in på den svenska arbetsmarknaden (Lundborg 2013, s. 229f). Han fann också att en person med ett arabiskt-klingande namn har större risk än en person med ett icke-arabiskt klingande namn att utsättas för diskriminering i anställningsärenden. Han menar att de kulturella skillnaderna mellan infödda svenskar och flyktingar från mellanöstern är långt större än kulturella skillnader mellan infödda svenskar och till exempel latinamerikanska flyktingar (Lundborg, 2013, s. 220). Vi kan alltså konstatera att de kulturella skillnaderna mellan infödda svenskar och alla de flyktingar som nu kommer från Syrien kan försvåra de syriska flyktingarnas inträde på den svenska arbetsmarknaden. Det ska bli intressant att se om mina respondenter har några tankar kring detta och om det på något sätt framträder på Hammarö. Nu ska vi gå in på ett annat tema.

Människor som flytt till Sverige har haft en lång väg hit. De har antagligen upplevt krig och misär i sitt hemland. Kanske har de också suttit i små gummibåtar på ett öppet hav trots att de inte kan simma och kanske har de tvingats lämna sin familj i sitt hemland och inte lyckats prata med dem i telefon på flera månader. Vad är det som gör att vissa personer som upplever något så traumatiskt som ett krig ändå klarar av att behålla hälsan, försöker gå vidare och vill skapa sig ett meningsfullt liv och kämpar för att komma in på den svenska arbetsmarknaden? Svaret på detta är enligt Aaron Antonovsky KASAM – *känslan av sammanhang*.

2.3 KASAM

Antonovsky (2007, s. 127f, 172) använder en metafor för att beskriva livet; Han målar upp en bild av livet som en flod som slingrar sig fram. Vi befinner oss alla i denna livets flod. Floden delar sig ibland och i vissa förgreningar är vattnet strömt medan det i andra är lugnt. När man färdas genom den slingrande floden vet man aldrig riktig vart man kommer hamna. Oberoende av vart en individ befinner sig i livets flod frågar Antonovsky sig vad det är som gör att vissa personer klarar av att simma, och kanske till och med är ganska smidiga när de rör sig i vattnet, medan andra får kämpa för att ens hålla sig flytande. Det är många som simmar genom nästan exakt samma vatten och stöter på liknande påfrestningar, ändå klarar de av det olika bra. Detta för oss in på en studie som Antonovsky (2007, s. 15) gjorde i Israel 1970 angående kvinnors upplevda välmående då de var i klimakteriet. I studien ställde han av en slump frågan om kvinnorna hade varit i koncentrationsläger. Av de kvinnor som svarade att de hade varit i ett koncentrationsläger svarade 29 procent att de kände att de var vid allmän god psykisk hälsa. Detta förundrade Antonovsky; ”att ha gått igenom lägreets ofattbara skräck och sedan under flera år ha levt som flykting för att därefter skapa sig ett nytt liv i ett land [...] och fortfarande vara vid tillfredsställande hälsa” (Antonovsky 2007, s. 15). Nästan 30 procent, mer än var fjärde person, av de kvinnorna som gått igenom denna traumatiska upplevelse kände alltså att de hade god psykisk hälsa. Hur kommer sig detta? Vad är det som gör att vissa klarar att behålla sin hälsa trots livets motgångar? Vad är det som gör att vissa människor klarar av att simma i livets flod hur strömt vattnet än är? Simförmågan, menar Antonovsky (2007, s. 128), bestäms av en individs KASAM – *känslan av sammanhang*.

Några som jag i ett tidigare avsnitt nämnt som i sin forskning har tittat på KASAM hos flyktingar är Atwell et. al (2009, s. 678) som gjorde en studie där tio flyktingfamiljer ingick. I studien användes stommen i KASAM för att identifiera hur landet dit flyktingfamiljen kommer – i detta fall Australien – på bästa sätt kan hjälpa och stötta dessa familjer och hur man kan stötta föräldrarna då de försöker vägleda sina barn i det nya landet (Atwell et. al 2009, s. 680). De fann att vissa familjer var bättre utrustade än andra att få sitt nya liv att bli så bra som möjligt genom att de familjerna förstod sig på sin nya omgivning och kunde navigera genom denna vilket i sin tur ledde till att de kände kontroll och stabilitet (Atwell et. al 2009, s. 690). Atwell et. al menar att man med hjälp av KASAM kan förstå varför vissa individer lyckas förbli hälsosamma och att KASAM kan vara ett bra ramverk för att betrakta hälsa hos flyktingfamiljer. Då tidigare forskare alltså använt sig av KASAM för att säga något om hälsan hos flyktingar samt att Hammarö kommun själva kommer att börja se på känslan av sammanhang i sitt integrationsarbete framöver känns det relevant att ta upp teorin också i denna uppsats. Detta var en kort motivering till varför KASAM känns relevant i denna undersökning men nu ska vi styra tillbaka till vad KASAM egentligen är.

2.3.1 Generella motståndresurser i KASAM

Istället för att ha ett patogeniskt synsätt, vilket innebär att man fokuserar på att sjukdom A orsakas av bacill B och försöka hitta en förklaring till varför människor blir sjuka, ansluter sig Antonovsky till det salutogenetiska synsättet (Antonovsky 2007, s. 16, 31). Det salutogenetiska synsättet innebär att man istället frågar sig varför vissa människor förblir friska trots alla de påfrestningar som livet innebär (Antonovsky 2007 s. 19). Antonovsky (2007, s. 31f) menar att man får ut resultat efter vad man frågar efter, så vill man veta varför till exempel en nyanländ inte

är vid god hälsa så får man undersöka vilka faktorer som bidrar till det. Men det hade varit minst lika intressant att titta på de faktorer som faktiskt bidrar till ökad hälsa hos en nyanländ och lära sig mer om vad det är som bidrar till upplevelse av välmående. Antonovsky (2007, s. 16f) menar att alla människor har generella motståndsrresurser, GMR. Dessa ger oss kraft till att bekämpa olika "stressorer", olika påfrestningar som vi utsätts för och som framkallar stress. Generella motståndsrresurser kan vara till exempel socialt stöd, pengar, engagemang, självkänsla eller andra saker som ger en individ kraft att bekämpa påfrestningar (Antonovsky 2007, s.16f, Atwell et. al 2009, s.681). Den resurs som Atwell et. al (2009, s.692) fann var viktigast för att hantera de situationer som uppstod i ett nytt land för flyktingfamiljerna i deras studie var att kunna kommunicera på det nya hemlandets språk. Studien visade att resursen "språk" hjälpte flyktingfamiljer dels att förstå deras nya omgivning och dels underlättade språket inträdet på arbetsmarknaden vilket ledde till en annan resurs; pengar. Att ha en resurs, språket, kan alltså leda till en annan, pengar genom ett arbete. Att språket är en viktig resurs är lätt att förstå men hur kan andra saker fungera som generella motståndsrresurser?

Antonovsky försökte besvara denna fråga med hjälp av KASAM – känslan av sammanhang, och hans uppfattning är att det som alla generella motståndsrresurser har gemensamt är att de bidrar till att göra påfrestningar, som vi ständigt möts av, begripliga: "Genom att gång på gång ge oss sådana erfarenheter skapar de med tiden en stark känsla av sammanhang" (Antonovsky 2007, s. 17). Generella motståndsrresurser bygger alltså upp en stark KASAM och är väsentlig för förmågan att handskas med påfrestningar på ett bra vis (Antonovsky 2007, s. 60). Detta leder till att individen i sin "erfarenhetsbank" får olika copingstrategier, alltså olika sätt att hantera olika påfrestningar eller stress på, vilket Granberg (2011, s. 661) förklarar i ett exempel med en pojke som är rädd för att gå till tandläkaren. För att hantera den påfrestningen som det innebär för pojken att gå till tandläkaren har han sin lyckosten med sig och när han håller i den så blir han lugn och tandläkarbesöket blir mer uthärdligt. Detta är alltså en slags copingstrategi, en strategi för att hantera situationen som pojken genom sina erfarenheter av tidigare tandläkarbesök kommit på. Stenen blir alltså en generell motståndsrresurs som hjälper pojken att hantera stressoren "tandläkarbesök".

Innan jag förklarar KASAM närmare vill jag först presentera hur Antonovsky ser på begreppet *hälsa*: Istället för att se hälsa som något uppdelat i de två delarna "god hälsa" eller "ohälsa" anser Antonovsky (2007, s. 28) att vi bör se hälsa som en sammanhängande mängd. Jag väljer att illustrera det såhär:

Ohälsa/sjuk <----1-----2-----3-----4-----5-----6-----7-----8-----9-----10-----> God Hälsa/frisk

Ibland är man mer mot friskhållet och ibland mer mot sjukhållet. Ena sekunden kan du vara vid god hälsa, kanske runt en åtta, och i nästa kan du vara med i en bilolycka och vara vid väldigt dålig hälsa, cirka en tvåa. Några månader med rehabilitering senare så är du kanske vid ganska god hälsa igen, förslagsvis en femma-sexa. Enligt Antonovsky flyttar vi oss alltså fram och tillbaka på detta sätt och därför blir hälsa något som är tidsbundet och tillfälligt, ohälsa eller god hälsa är inget som definierar en människa. Nu ska vi gå lite djupare in på KASAM, vad innebär det och hur mäts det? Vi ska också hitta en definition på begreppet.

2.3.2 KASAMS tre beståndsdelar

När Antonovsky (2007, s. 43) gjorde en pilotstudie för att försöka mäta KASAM använde han sig av ostrukturerade djupintervjuer med 51 personer som alla hade två saker gemensamt: De hade genomgått ett trauma och de ansågs ha klarat traumat bra. Frågan han ställde i intervjun var ”skulle du vilja berätta om ditt liv?” (Antonovsky 2007, s. 100). När han granskade resultaten uppenbarade det sig två kategorier: de som bedömdes ha stark KASAM och de som bedömdes ha låg KASAM. Vad var det då som skiljde dessa två grupper åt, fanns det några genomgående faktorer som gjorde att vissa bedömdes ha stark KASAM och andra inte? Han identifierade KASAMs tre beståndsdelar: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Med *begriplighet* menar Antonovsky (2007, s. 44f) i vilken omfattning individen upplever inre och yttre stimuli som hanterbara. Inre stimuli kan vara till exempel individens egna krav på sig själv och yttre stimuli är påfrestningar utifrån; som att bli uppsagd från sitt arbete eller att ett krig bryter ut i ens hemland för att nämna två exempel. En individ med hög känsla av begriplighet vet att saker kan inträffa, att hen kan misslyckas eller att det till exempel kan bli krig, men en sådan individ har förmågan att göra dessa situationer begripliga och tänka ”det ordnar sig”. Antonovsky (2007, s. 44) själv beskriver känslan av begriplighet som ”en hög sannolikhet för att saker och ting kommer att utvecklas så bra som man rimligen kan förvänta sig”. De i studien som klassificerades som individer som bedömdes ha låg KASAM såg ofta på sig själva som en olycksfågel och var personer som tänkte ”om så mycket hittills i mitt liv gått fel så kommer det antagligen fortsätta likadant”. Atwell et. al (2009, s. 690) menar att när en flyktingfamilj bosätter sig i ett nytt land med en annorlunda kultur och ett nytt språk kan detta påverka individens självförtroende på grund av den bristande begripligheten, alltså kan en person börja känna sig osäker på sig själv om hen inte förstår sin nya omgivning. Om individen dessutom utsätts för rasism eller diskriminering blir det ännu svårare för denne att uppfatta den nya miljön som stabil och förutsägbar – det vill säga begriplig.

Den som känner *hanterbarhet* upplever att hen har ”resurser”, alltså hjälpmedel, som hjälper individen att möta de krav som ställs på hen (Antonovsky 2007, s. 45). Resurserna består dels i att individen själv har kontroll och kan möta både de inre och yttre stimuli som ställs på hen, men också att individen kan räkna med att de som hen litar på ska hjälpa till, till exempel en sambo, en läkare eller Gud. Har individen däremot en låg känsla av hanterbarhet så känner hen sig som ett offer för omständigheterna i livet och ser livet som orättvist. Hanterbarheten innebär alltså hur väl individen själv känner att hen är utrustad för att hantera de krav som ställs på hen (Atwell et. al 2009, s. 691). Atwell et. al belyser det faktum att en individ som har flytt från krig och osäkerhet antagligen både i sitt hemland och under flykten till det nya landet upprepade gånger upplevt att hen blivit sviken eller att saker inte blivit som hen förväntat sig och att hens förmåga att kämpa vidare antagligen har satts på prov flera gånger. Att sedan komma till ett nytt land där man har svårt att förstå språket och göra sig förstådd kan enligt dem också leda till att individen känner bristande kontroll. Det blir därför extra viktigt att landet som tar emot flyktingar har system för att försöka hjälpa flyktingarna att förvärva egna resurser, som språkundervisning och samhällsorientering, för att göra tillvaron mer hanterbar och för att individen ska få en känsla av kontroll. Att dessa individer får ett bra välkomnande är också essentiellt för att de ska börja känna sig välkomna och hemma i det nya samhället. Atwell et. al (2009, s. 691) fann i sin studie att om en familj som flytt ska kunna bygga upp ett hälsosamt liv måste de acceptera det som skett och nå en känsla av kontroll över den nuvarande tillvaron.

Den sista av de tre beståndsdelarna som Antonovsky (2007, s. 45f) fann var känslan av meningsfullhet där han trycker på vikten av att individen är delaktig ”som medverkande i de processer som skapar såväl ens öde som ens dagliga erfarenheter”. De som i hans studie upplevdes ha stark KASAM talade ofta om saker som engagerade dem, viktiga saker i livet som betydde något för dem. De såg hinder som utmaningar som var värda att lägga energi på för att försöka se meningen med dem och komma igenom dem med värdigheten i behåll. Det handlar inte om att en person som har stark KASAM blir glad när hen till exempel får sparken utan vad det betyder är att hen vågar konfronteras med utmaningen och söker en mening i den och tänker ”kanske var det dags för mig att utvecklas och möta nya utmaningar” istället för att se det som sker som en börda. Individer i studien som bedömdes ha låg KASAM hade däremot i de extremaste fallen inget som hen var engagerad i eller känslomässigt knuten till. Atwell et. al (2009, s. 691f) talar om vikten av att en person som flytt från krig känner engagemang i sitt nya dagliga liv och sätter upp mål för framtiden. De belyser sambandet mellan KASAMs tre komponenter och pekar på hur viktigt det är att individen känner begriplighet och hanterbarhet och menar att om individen inte känner detta då hen kommer till ett nytt land så är det svårt att känna meningsfullhet och optimism inför framtiden. Antonovsky (2007, s. 50) menar också att dessa tre komponenter hänger ihop men han trycker på att meningsfullhet är den allra viktigaste beståndsdel. Om en individ känner att något är meningsfullt och är engagerad i detta kommer hen antagligen att jobba för att det också ska bli begripligt och för att hen ska nå förståelse. Förstår i sin tur individen så är det större chans att hen finner resurser för att handskas med situationen och då blir den också mer hanterbar. Framgångsrik problemhantering är dock beroende av KASAM i sin helhet. Antonovsky definierar KASAM på följande sätt:

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang (Antonovsky 2007, s. 46).

Uttrycket ”global hållning” tolkar jag som om Antonovsky menar huruvida individen har en generellt bra inställning och tilltro till ovan nämnda ting. När Antonovsky beskriver sina tankar kring begreppet KASAM så är det tydligt att det är något som individen har, känner och upplever, något som är lite trögflytande, och antingen så har man inställningen att allt ordnar sig till det bästa eller så har man inte det. Men tanken slår mig ändå om det inte går att hjälpa en individ att få starkare KASAM eller att bibehålla en redan stark KASAM. Men hur skulle det gå till? Innan jag går vidare i diskussionen vill jag klargöra en sak: min intention är inte att bedöma huruvida de nyanlända som kommer att vara med i denna undersökning har stark eller svag KASAM utan *hur processen* de nyanlända just nu är i, i någon mån kan bidra till en starkare KASAM (eller till att bibehålla en redan stark KASAM) och en större känsla av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet när man startar ett ”nytt liv” i ett nytt land.

2.3.4 Går det att förändra en persons KASAM?

En persons KASAM är ständigt utsatt och det som skiljer dem med stark KASAM från dem med svag KASAM är det att de med stark KASAM i det tidiga vuxenlivet har förmågan att aktivera GMR, de generella motståndsrесurserna som hen besitter (Antonovsky 2007, s.164). Antonovsky (2007, s. 163,167f) menar att det är ovanligt att en individs KASAM förändras efter inträdet till vuxenlivet utan att den då håller sig hyfsat stabil, men han nämner ändå en möjlighet. En ombildning av KASAM kan ske till följd av att en förändring, som till exempel att komma till ett nytt land, sätter igång ett nytt mönster av livserfarenheter. Om detta mönster bibehålls under en längre period så kan en förändring ske på lång sikt. Antonovsky (2007, s. 239) menar alltså att en persons KASAM förblir ett stabilt, generellt sätt att se på världen om inte radikala, permanenta förändringar i individens livssituation sker. Att fly till ett nytt land, få uppehållstillstånd och bosätta sig kan anses vara en radikal förändring som förhoppningsvis, om den nyanlände trivs, kommer bli permanent. Alltså kan vi anta att en nyanländ person borde kunna få starkare KASAM eller bibehålla en redan stark KASAM med rätt bemötande och rätt hjälp från kommunen, invånarna i Sverige, ideella föreningar och så vidare. Därför är det av relevans att i min studie undersöka om de som arbetar med integration i kommunen gör något för att de nyanlända ska känna till exempel meningsfullhet i sin nya tillvaro (se frågeställning tre) då detta påverkar individens KASAM. Värt att notera är dock något som Atwell et. al (2009, s. 692) kom fram till i sin studie och det är att oavsett om en flykting har en stark eller en svag KASAM så kommer bristande språkkunskaper hos en individ alltid att utgöra ett hinder för hen att återuppbygga ett hälsosamt och lyckat liv i ett nytt land. Språket visar sig alltså ännu en gång vara viktigt.

Vi har nu lärt oss att meningsfullhet är en av de tre beståndsdelarna i KASAM och en viktig komponent för att känna meningsfullhet enligt Antonovsky (2007, s. 130f) är att känna delaktighet. Antonovsky menar att om någon annan bestämmer mycket åt en person och hen inte har något att säga till om angående uppgiften, reglerna eller resultatet så krymper individen till ett objekt. Om en individ inte heller upplever att omvärlden är intresserad av det hen gör så kommer hen uppleva världen som meningslös. Medbestämmande är alltså otroligt viktigt och det är något som ska bli intressant att undersöka om kommunen arbetar med. Om en nyanländ får vara delaktig i processen då hen förbereds för arbetsmarknaden; är det alltså indirekt ett sätt att hjälpa individen att få en starkare KASAM eller bibehålla en redan stark KASAM? Och om individen inte känner sig delaktig, utan snarare känner sig påtvingad uppgifter med redan satta regler, kan då det försvaga en persons KASAM? (Fast en person med stark KASAM borde då tänka ”det ordnar sig” och ha tilltro till att de åtgärder som sätts in är de som är de bäst lämpade).

Weinstein, Khabbaz och Legate (2016, s. 1) gjorde alldeles nyligen (mars 2016) en undersökning där 42 syriska flyktingar som kommit till Jordan under de senaste två åren ingick. Syftet med studien var att se om de fann någon relation mellan frustration över att inte få sina behov tillfredsställda, de kallar det ”need frustration”, och psykologiska plågor som till exempel depression och allmän stress (Weinstein et. al 2016, s. 2). Om de fann en sådan relation så skulle ”need-satisfyingexperiences”, alltså behovstillfredsställande erfarenheter, kunna minska psykologiska besvär som ovan nämnda (Weinstein et. al 2016, s. 1). De mätte tre saker i undersökningen: om huruvida individerna kände sig kompetenta, om de kände samhörighet med närstående och om de upplevde självbestämmande (Weinstein et. al 2016, s. 1). Weinstein et. al (2016, s. 3) kom fram till att relationen mellan behovstillfredsställelse och psykisk hälsa hos

syrisk flyktingar mycket riktigt var sammankopplade. De som hade fått utföra need-satisfyingactivitys, till exempel att de blev tillbedda att lära ut något till någon annan som de var bra på (kompetens), upplevde minskade psykologiska problem (Weinstein et. al 2016, s. 2). Detta visar på att med lite hjälp och stöd så kan flyktingars mentala hälsa förbättras genom att de får chans att ta tillvara på till exempel kunskaper som de redan besitter och genom det ökas deras välmående (Weinstein et. al 2016, s. 4f). Jag anser att dessa fynd av Weinstein et. al kan kopplas till KASAM då de visar att samhället genom enkla aktiviteter kan bidra till att flyktingar får bättre psykisk hälsa genom att utföra en *meningsfull* aktivitet som de förstår (*begriplighet*) och mästrar (*hanterbarhet*).

Antonovsky (2007, s. 50f) talar om gränser och menar att en individ inte behöver känna att *allt* i livet är begripligt, hanterbar och meningsfullt för att ha en stark KASAM, utan han menar att vissa saker kan pågå utanför dessa gränser. Individen kan till exempel vara helt ointresserad i politik eller den senaste melodifestivalsvinnaren och samtidigt ha stark KASAM – det som spelar roll är vilka områden i livet individen uppfattar som viktiga. En individ som har stark KASAM är en individ som är flexibel angående vilka områden i livet som ska ses som viktiga (Antonovsky 2007, s. 52). Om vi tar en nyanländ person som ett exempel; det kanske är en person som innan flykten från hemlandet värdesatte sitt arbete och sin familj – då var dessa två starka områden i livet och landet Sverige var långt utanför gränsen över vad som var viktigt att begripa, hantera och se som något meningsfullt. När denna person nu kommit till Sverige och kanske har med sig sin familj men inte längre har något arbetet så kan hen – om hen har stark KASAM – bibehålla denna om hen hittar något nytt som är meningsfullt, till exempel att lära sig svenska som ju blir en ny slags sysselsättning. När individen lär sig svenska och samhällsorientering blir omvärlden här antagligen mer begriplig och hanterbar då hen kan göra sig förstådd samtidigt som hen förstår samhället mer och mer och Sverige släpps in innanför individens gränser. Fyra områden som Antonovsky (2007, s. 50f) inte tror kan hamna utanför denna gräns är; individens egna känslor, de närmsta relationerna, huvudsaklig sysselsättning och existentiella teman som till exempel död och konflikter. Att huvudsaklig sysselsättning som till exempel arbete eller studier är med här fann jag som blivande arbetsvetare intressant och Antonovsky (2007, s. 51) förklarar hur han tänker kring detta; ”Alltför mycket av vår energi och vårt själv är ofrånkomligen knutet till dessa sektorer för att vi skall kunna förneka att de är viktiga”. Vi ska därför titta närmare på bandet mellan KASAM och sysselsättning.

2.3.5 KASAM och sysselsättning

Antonovsky (2007, s. 147, 151) ställer sig frågan hur arbetet påverkar en individs KASAM och han menar att det är när vi människor träder in i vuxenlivet och engagerar oss i till exempel arbete och får sociala roller som den erfarenhet vi har med oss från barn- och ungdomsåren förstärks eller försvagas. Vad han menar är att eftersom att vi viger stor del av våra liv under väldigt många år till arbete är det också under den första tiden i arbetslivet som en individs KASAM mer eller mindre bestäms. Det betyder att sysselsättning alltså kan stärka eller försvaga en individs KASAM. Antonovsky talar enbart om arbete men jag kommer att tolka in det han skriver till sysselsättning i stort; alltså också inkludera studier, praktik och så vidare i resonemanget. På vilket sätt kan då en sysselsättning upplevas som meningsfull, begriplig och hanterbar?

Antonovsky (2007, s. 152f) delar upp KASAMS ena beståndsdel; meningsfullhet i två delar; den

första delen handlar om huruvida individen känner glädje och stolthet i arbetet och den andra delen om individen kan bestämma över sin situation. Den andra delen innebär alltså om hen har möjlighet att välja uppgifterna, arbetsordningen och arbetstakten, men också om hen kan se hur det egna arbetet är relaterat till andras arbeten. Den andra aspekten av meningsfullhet är därmed inte helt olik Karaseks modell om *krav och kontroll*. Modellen förklarar att i ett "bra arbete" är individen delaktig och har inflytande över sitt arbete, hen har möjlighet att se helheten i sitt arbete och individen har meningsfulla (!) arbetsuppgifter (Granberg 2011, s. 661). Dessa arbeten kallas "aktiva arbeten" och individer som har aktiva arbeten har höga krav ställda på sig, men de känner samtidigt att de har hög kontroll och därför är kraven hanterbara. Detta leder in oss på KASAMS andra beståndsdel; hanterbarhet.

Att känna balans och varken ha för stor eller för liten arbetsbelastning är vad Antonovsky menar med *hanterbarhet* i arbetet (2007, s. 154). Det som är avgörande för att en individ ska känna hanterbarhet är om hen har resurserna, till exempel rätt kunskap och rätt utrustning, för att kunna utföra arbetet på ett tillfredsställande vis men också om hen har möjlighet till vila och återhämtning när det, vilket det i vissa stunder lätt blir, blir en överbelastning. Antonovsky (2007, s. 154) skriver "i de flesta arbetsmiljöer kan vi ha känslan av att göra ett bra arbete endast om vi upplever att de som vi är beroende av gör detsamma: de som har [...] försett oss med material och utrustning och som har organiserat arbetet". En väsentlig fråga att ställa till de nyanlända som är respondenter i min undersökning blir därmed: upplever du att kommunen, arbetsförmedlingen, lärare på sfi och så vidare gör ett bra jobb?

Känslan av *begriplighet* uppstår då en person med jämna mellanrum känner att saker och ting passar ihop och att främmande saker kan förklaras (Antonovsky 2007, s. 156). Ett exempel på en situation som inte är begriplig berättade en vän för mig. Hennes syster arbetade en tid i USA där hon monterade ihop några delar till en produkt utan att veta vad det var för produkt delarna skulle sitta på – eftersom hon aldrig fick se den färdiga produkten begrep hon inte vad det var hon var en del i att tillverka. Detta gjorde att hennes arbetsmotivation var låg så hon frågade tillsist vad det var de tillverkade på arbetsplatsen. Då fick hon bara tillsägelsen att hon inte skulle bry sig om det. Hon sa upp sig direkt efter det då hon började misstänka att hon tillverkade en del till någon olaglig produkt eller ett vapen eller något liknade. Vad jag vill ha sagt med detta är, vet de nyanlända varför de gör det de gör? Är processen de är inne i begriplig för dem, vet de varför det är så viktigt att de lär sig svenska och samhällsorientering eller är det någon som bara sagt till dem "gör det och det"? Vet de om att deras etableringsplan går ut om två år och tanken är att de då ska vara i sysselsättning? Helt enkelt: får de hjälp att se det ur ett större perspektiv? Rooth och Åslund (2006, s.53) menar att också motivation och "allmän förmåga" (engelskans ability) är viktiga faktorer för att lära sig ett nytt språk snabbare. En högre motivation innebär också att man har större chans att få ett arbete och det innebär att det inte bara är språkkunskaper utan också motivation och allmän förmåga som påverkar individens inträde på arbetsmarknaden.

En annan viktig beståndsdel för att sysselsättningen ska kännas begriplig är trygghet och att man upplever att reglerna är tydliga och att framtiden är förutsägbar (Antonovsky 2007, s. 158). Detta tror jag att vi redan nu kan förstå att den inte är för en nyanländ person. På ett sätt är *tillvaron* trygg då hen nu har fått permanent uppehållstillstånd, en bostad och äntligen är på god väg att integreras i samhället. Men då det gäller sysselsättning är framtiden antagligen väldigt oviss och frågor jag tror man ställer sig är; kommer min utbildning att kunna valideras? Kommer jag kunna lära mig svenska tillräckligt bra för att få ett arbete? Kommer jag trivas på en svensk arbetsplats?

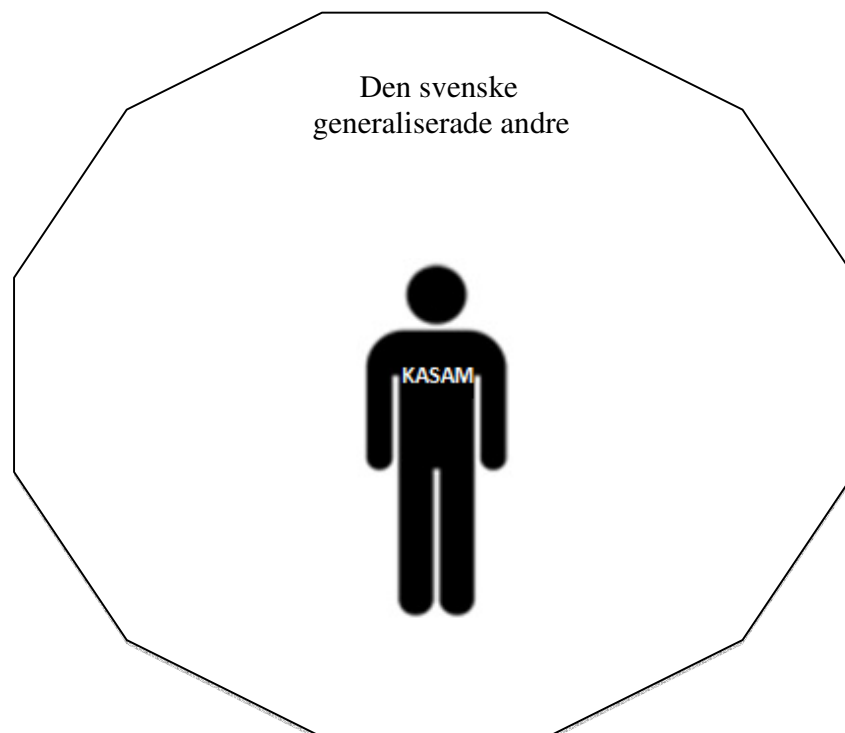
Kommer jag få en trygg anställning och kunna försörja min familj?

Detta var en del av det Antonovsky tar upp som jag tyckte var relevant angående sysselsättning. Det är alltså dessa aspekter gällande sysselsättning som bildar livserfarenheter som är centrala för en stark eller svag KASAM (Antonovsky 2007, s. 159). Tillsammans med arbete är det andra sociala roller som påverkar en individs KASAM, som till exempel om man är kvinna eller man, vilken nationalitet eller etnicitet man har och så vidare. Dessa sociala roller kan överföras till arbetssfären och tvärt om (Antonovsky 2007, s. 161). Antonovsky tar upp exemplet minoriteter och menar att om en person som till exempel tillhör en viss etnicitet som inte är normen så kan just etniciteten vara till skada för hans KASAM genom att hen på grund av detta till exempel utsätts för etnisk diskriminering i arbetslivet.

Innan vi går in på hur jag gått till väga i kapitel 3. *Metod* så ska vi se hur studiens två teorier, den generaliserade andre och KASAM, hänger ihop.

2.4 Den generaliserade andre och KASAM

Jag ser dessa två teorier som bra teorier att arbeta med om man vill försöka förstå vad det är de nyanlända som befinner sig i etableringsplanen just nu går igenom. Den generaliserade andre är en mer övergripande och abstrakt teori medan KASAM är en väldigt konkret teori. Vi kan använda den generaliserade andre som en referensram för kultur för att försöka säga något om kulturskillnader och till exempel oskrivna regler i samhället eller på en arbetsplats. Med den generaliserade andre kan vi därför skapa oss en uppfattning om och förstå vad som kan vara svårt för en nyanländ person då hen förbereds inför den svenska arbetsmarknaden. Med hjälp av KASAM kan vi sedan besvara frågan huruvida de som arbetar med integration kan hjälpa en nyanländ person att uppleva tiden i etableringen som en begriplig, hanterbar och meningsfull tid och hur man med hjälp av dessa beståndsdelar kan ha fokus på känsla av välmående och sammanhang trots det traumatiska man upplevt. Dessa två teorier är alltså användbara när vi ska svara på frågeställningarna. Med den generaliserade andre kan vi bilda oss en uppfattning kring vad som kan vara svårt när en nyanländ person kommer till ett nytt land med andra normer, värderingar och oskrivna regler. Med KASAM kan vi sedan försöka se om kommunen dit den nyanlände kommer på något sätt kan hjälpa den nyanlände att uppleva sin tid i etableringen som begriplig, hanterbar och meningsfull. Jag ser alltså dessa två teorier som komplement till varandra som hjälper oss att få en bild av helheten; Svårigheter man möts av då man kommer till ett nytt land med en annan generaliserad andre än sin egen (utanför individen) och svårigheter i att hantera sitt eget trauma (i individen).

Figur 1; Kombination av den generaliserade andre och KASAM.

3. Metod

För att påminna läsaren om syftet med denna studie så är det att ”under en kort period studera en del av den process som nyanlända vuxna med en kommunplacering i Hammarö kommun går igenom då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden”. Målet med denna uppsats är att studera en process från två sidor; ur de nyanländas perspektiv och ur kommunens perspektiv. I detta kapitel kommer en redogörelse för hur undertecknad har gått tillväga. Jag börjar med att presentera vald metod och argumentera för varför jag anser att en kvalitativ ansats är mest passande för denna studie. Efter det följer en närmare inblick i utvärdering och följeforskning för att reda ut de två begreppen. En redogörelse över författarens förförståelse återfinns sedan innan vi går in på datainsamlingen som innehåller urval, en presentation av intervjuguidens konstruktion, intervjuernas genomförande, och observationernas genomförande. Den sista delen i kapitlet innehåller databearbetning, en diskussion kring studiens validitet och reliabilitet och slutligen förs ett resonemang kring undersökningens etiska överväganden.

3.1. Val av metod

Valet att göra en kvalitativ ansats och inte en kvantitativ var ett självklart val då syftet med studien är att få en djupare förståelse för upplevelserna hos de inblandade i processen och det får man genom att använda sig av en kvalitativ metod (Patel & Davidson 2011, s. 14). Jag har valt att genom något som kallas följeforskning följa en del av den process som nyanlända i Hammarö kommun går igenom då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden. Vad följeforskning närmare innebär återkommer jag till under *3.1.3 Utvärdering genom följeforskning*. Som datainsamlingsmetod har jag valt en kombination av intervjuer och observationer. När man kombinerar olika metoder för att samla in data på detta sätt kallas det för triangulering (Patel & Davidson 2011, s. 107). Detta kan leda till en fylligare bild av det man studerar då man väger samman både det som sägs i intervjuer och det man ser under observationerna.

Alvehus (2013, s. 22) förklarar att kvalitativ forskning är en tolkande forskning och att en sådan handlar om att ”utveckla vårt sätt att betrakta vår omvärld och bidra med en mer nyanserad förståelse av den” (Alvehus 2013, s. 23). Hade jag valt en annan inriktning och till exempel velat jämföra skillnader i denna process mellan olika kommuner så hade en kvantitativ undersökning som fokuserar på skillnader och statistiska analysmetoder varit att föredra (Patel & Davidson 2011, s. 14). Tanken med denna studie är dock att ta ett steg tillbaka och se hur de arbetsmarknadsförberedande åtgärder som sker efter att den nyanlände fått en kommunplacering upplevs och går till. När man vill få en större förståelse kring en process är alltså en kvalitativ metod lämplig. Jag fortsätter detta kapitel med att beskriva vad en utvärdering är då det är en sådan som denna uppsats kommer att utgöra.

3.1.1. Utvärdering

Vad är egentligen en utvärdering? Vedung (2009, s. 21) förklarar att när vi utvärderar något så innebär det att vi bedömer något på ett noggrant sätt. Genom denna bedömning fastställer vi sedan värdet på det som vi bedömer. Ett exempel relaterat till min studie kan vara att jag tittar på och bedömer huruvida praktik ger nyanlända bättre språkkunskaper. Om jag bedömer att praktik hjälper nyanlända att lära sig det svenska språket så har jag fastställt att det är en värdefull åtgärd – jag har alltså utvärderat åtgärden. En utvärdering innebär sålunda att vi säger något om

något som redan har skett, alltså blir det en bedömning i efterhand (Vedung 2009, s. 22). Det betyder dock inte att vi inte kan göra en utvärdering av någonting som pågår (Vedung 2009, s. 31) och därför är det också applicerbart i denna uppsats då Hammarö kommuns arbete med de nyanlända knappast är något som kommer avslutas efter denna studie utan är något pågående.

En utvärdering ska bland annat beskriva något, men då den också ska definiera ett värde hos det som det beskriver kräver det att det finns bedömningskriterier att förhålla sig till (Svensson, Brulin, Jansson och Sjöberg 2011, s. 56). Detta ställer sig också Vedung (2009, s. 32) bakom då han konstaterar att "utvärdering innebär värdering". I denna studie är det som ska utvärderas processen som de nyanlända går igenom då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden. Eftersom någon liknande studie inte genomförts så får jag försöka hitta de bedömningskriterier som upplevs värdefulla på egen hand. Här anser jag att den viktigaste källan till att få kunskap om vad som är värdefullt i denna process är att intervjua nyanlända personer. Det är i samtalet med dem som vi kan få en inblick i vilka åtgärder det är som både känns meningsfulla och som ger en nyanländ de verktyg hen behöver för att vara bättre rustad att möta den svenska arbetsmarknaden. Syftet med en utvärdering menar Svensson et al. (2011, s. 57) kan vara att se värdet i utvärderingen som "ett sätt att lära och förstå mer kring specifika frågor och problemområden i samhället". Varför har jag då valt denna typ av metod?

Utvärderingen i denna uppsats kommer att vara både formativ; vilket innebär att den är inriktad på en process, och summativ; att ha en inriktning på ett resultat. Detta för att kunna bilda sig en uppfattning om vilka lärdomar vi kan dra av processen så här långt. De olika formerna kan alltså komplettera varandra (Svensson et al. 2011, s. 27). Mitt mål är att utvärderingen som denna uppsats utgör ska kunna användas av dem som arbetar med integration i Hammarö kommun för framtida utveckling. Det är också ofta tanken med en utvärdering – att den ska användas i utvecklingssyfte (Svensson et al. 2011, s. 19, 21). Också Vedung (2009, s. 33) ställer sig bakom detta då han menar att man genom en utvärdering "tittar bakåt" för att genom det kunna "ge vägledning framåt". Hammarö kommuns integrationsarbete har, som tidigare nämnts, expanderat väldigt fort det senaste året. Jag tror att då man inte arbetat med något liknande tidigare, i samband med att denna del av organisationen växer snabbt, så är det svårt att hinna med att ta ett steg tillbaka och studera vad som fungerar och vad som inte gör det i denna process. Därför känns det extra värdefullt att kunna bidra med återkoppling av de delar av processen som jag fått förtroende att studera. Att det är en extern utvärdering som utförs av någon utanför organisationen gör också att den blir "starkare från objektivitetssynpunkt" (Vedung 2009, s. 183) vilket jag anser ökar trovärdigheten i resultatet.

3.1.2 Effekttutvärdering

Svensson et al. (2011, s. 20) förklarar att tanken bakom varför man gör en utvärdering ofta är att ta reda på om en åtgärd – som i detta fall till exempel sfi eller praktik – gör någon skillnad. Till följd av detta är den typ av utvärdering som jag valt att göra en så kallad effekttutvärdering. Med en effekttutvärdering vill man se om det finns något samband mellan olika saker, alltså om någonting ger någon effekt (Svensson et al. 2011, s. 92). Ett exempel i denna studie skulle kunna vara att titta på om språkträning på praktikplatsen gör att den nyanländes svenska förbättras; alltså om det finns något samband mellan praktik och förmågan att lära sig det svenska språket. Svensson et al. (2011, s. 92f) menar att för att se om dessa två har något samband så måste man jämföra med vad som hänt om en individ inte fått någon liknande hjälp alls, eller om man valt att

göra på ett annat sätt. En effekt blir alltså i detta sammanhang vilken *skillnaden* är. I detta fall, då vi kollar på om förmågan att tala svenska, hade vi kunnat jämföra med om det ingår i den nyanländes etableringsplan att vara i en av arbetsförmedlingen bestämd aktivitet. För att använda oss av Svensson et. als (2011, s. 93) figur kan vi kalla det första förloppet (samband mellan språk och praktik) för *Alternativ A* och det andra förloppet (samband mellan språk och en av arbetsförmedlingen bestämd aktivitet) för *Alternativ B*:

Figur 2; Effekttutvärdering.

För att kunna säga något om sambandet mellan till exempel språkutveckling och praktik, alltså vad någonting ger för effekt, har jag i mina avslutande intervjuer ställt frågor som ” Hur tror du att din språkutveckling hade varit om du fortsatt vara kvar i den av arbetsförmedlingen bestämda aktiviteten och inte fått börja din praktik? Kan du beskriva skillnaden?” (Intervju två med Lars). Detta har jag gjort för att få ta del av den nyanländes upplevelser och reflektioner kring vilka aktiviteter som ger positiva effekter på till exempel språkinläring och genom det, som tidigare nämnts, försöka fastställa värdet av aktiviteten (Svensson et al. 2011, s. 56, Vedung 2009, s. 21). Det är svårt att komma fram till ett exakt svar på vad som hade hänt om man gjort så eller så då det bygger på hypoteser. Därför vill jag vara tydlig med jag gör en ”light-variant” av effekttutvärdering som bygger mycket på just hypotetiska frågor och resonemang som ”vad hade hänt om det varit såhär istället?” där syftet är att ta del av den nyanlände personens reflektioner och upplevelser av vad något gett för effekt. Att ställa hypotetiska frågor på detta sätt kallar Danemark, Ekström, Jakobsen och Karlsson (2007, s. 198) för kontrafaktiskt tänkande. Danemark et.al förklarar kontrafaktiskt tänkande på följande vis: ”I ett kontrafaktiskt tänkande utnyttjar vi dels våra samlade erfarenheter och kunskaper om den sociala verkligheten, dels vår abstraktionsförmåga och vår förmåga att tänka om det som inte är, men som skulle kunna vara” (Danemark et.al 2007, s.198). Det innebär alltså att man i kontrafaktiskt tänkande ställer sig sådana frågor som jag ställde ovan; ”vad hade hänt om det varit såhär istället?”

3.1.3 Utvärdering genom följeforskning

Vad menas då med följeforskning? Följeforskning är helt enkelt en fortlöpande utvärdering vars mål ”är att skapa förutsättningar för ett kontinuerligt lärande...” (Europeiska regionala utvecklingsfonden 2009, s.1) Jag har valt att använda följeforskning och lärande utvärdering som synonymer och har inspirerats till detta av Svensson et. al då till och med titeln på deras bok ”Lärande utvärdering genom följeforskning” vittnar om att lärande utvärdering och följeforskning kan betraktas som synonymer. Detta styrks också genom att Svensson et al (2011, s. 30f)

uttrycker sig på detta sätt: "[...] en lärande utvärdering i form av följeforskning [...]" och också här länkar ihop dessa uttryck. Vedung (2009, s.165) menar att all utvärdering på något sätt handlar om lärande då "lärande är utvärderingens mest överordnade poäng" och alltså generellt det man använder en utvärdering till.

Jag har valt att genom följeforskning följa två nyanlända personer samt integrationssamordnaren på Hammarö kommun för att se hur integrationsarbetet konkret går till. Detta gör att jag kan göra en utvärdering av delar av processen. Att ha med i åtanke är att en lärande utvärdering inte innebär något fastställt och bestämt utan att det mer bör ses som ett förhållningssätt och därför kan metoderna också variera (Svensson et. al 2011, s. 261). Följeforskningen jag utförde pågick under perioden 14 mars 2016 till 30 april 2016 och metoden jag valde var att starta samt avsluta med intervjuer med dessa tre personer för att se hur utvecklingen varit under cirka en månads tid. Under perioden utförde jag också två observationer av två olika åtgärder, eller aktiviteter, som de nyanlända är inne i; sfi och praktik. Jag har alltså *följt* (följeforskning) dessa tre och försökt bilda mig en uppfattning om hur en nyanländ förbereds för den svenska arbetsmarknaden i Hammarö kommun.

En definition av följeforskning återfinns inte då det just handlar om ett lärande i en värld som ständigt förändras (Svensson et. al 2011, s. 262). Några kännetecken för en lärande utvärdering att ha i minnet är dock; att den är formativ och alltså sker löpande, att forskaren har en närhet till deltagarna och att utvärderingen ska vara till nytta för de som berörs (Svensson et. al 2011, s. 261f). En annan intressant sak som Svensson et. al tar upp i detta sammanhang är att en lärande utvärdering ska bidra till den allmänna debatten och "ge en generell kunskapsbildning" (Svensson et. al 2011, s. 262). Då ytterligare en baktanke med denna uppsats – förutom de framtida demografiska förändringarna – är att lyfta fram goda exempel på ambitiösa nyanlända personer överrensstämmer också denna punkt med min studie då jag vill belysa det positiva med invandringen. Detta är något som jag anser lyfts fram allt för sällan i den allmänna debatten. Det finns alltså förutom de demografiska förändringarna ännu en anledning till varför jag valde detta ämne och det presenteras nedan då läsaren får en inblick i författarens förförståelse.

3.2 Förförståelse

Under första året på personal- och arbetslivsprogrammet läste vi en kurs som hette *Arbetsliv och arbetsmarknad ur ett europeiskt perspektiv* där vi fick kännedom om de demografiska förändringarna som Europa står inför, vilka jag tog upp i inledningen. Jag fann detta intressant och att skriva min c-uppsats om något som har med de demografiska förändringarna att göra och eventuella lösningar på problemen som följer med dem – som ökat förvärvsarbete bland utrikes födda – har sedan dess funnits i mina tankar. I tillägg till detta blev jag i slutet av 2014 ersättare i en nämnd i Hammarö kommun. Genom månatliga nämndemöten sedan dess har jag fått tagit del av information om kommunens arbete med integration och det var vid ett sådant möte under hösten 2015 som jag för första gången träffade integrationssamordnaren då hon kom och presenterade sig och berättade om sitt arbete. Jag tyckte att hennes arbete lät spännande och att det var bra att kommunen dragit igång med integrationsarbetet då de, vilket också nämndes i inledningen, fått kritik för att ha tagit emot få flyktingar tidigare. Senare under hösten såg jag på Facebook att man i kommunen skulle starta ett café där Hammaröbor och nyanlända och flyktingar som kommit till Hammarö kunde träffas och fika. Detta blev en succé! Caféet inträffar fortfarande varje måndag i Skoghalls kyrka och kommunen och de ideella föreningarna som turas

om att hålla i caféet kallar det för Fikafé.

Jag besökte caféet flera gånger under hösten och det var vid mitt tredje besök som idén till denna uppsats började ta form. Jag träffade då en kvinna, vi kan kalla henne Sara, och då jag hälsade på henne presenterade hon sig såhär: "Hello, my name is Sara and I want to become an engineer, how do I do it?" Vi hade ett trevligt samtal, jag använde mobilen för att googla fram olika universitet där de hade ingenjörsutbildning och översatte för henne det jag hittade. När jag kom hem den kvällen så kunde jag bara tänka: Wow, vilket driv, vilken framåtanda! Tänk att ha gått igenom något så hemskt som att tvingas fly från sitt hemland på grund av krig och ändå vara så framåtinriktad, ha en sådan kämparglöd och en beslutsamhet om att gå vidare i livet. Efter några till Fikafé besök såg jag klart och tydligt att hon inte var den enda med denna framåtanda och jag började bli mer och mer frustrerad över att till exempel medier inte lyfter fram denna sida hos alla de flyktingar som nu kommit till Sverige utan att man ofta istället väljer att skriva om det som inte fungerar. Och precis som Emma Watson sa i sitt FN tal om jämställdhet mellan könen: "If not me, who? If not now, when?" (UN Women, 2014) tänkte jag: detta vill jag skriva min c-uppsats om! Min förförståelse om att nyanlända vuxna *är* väldigt drivna har antagligen påverkat både de frågor jag ställt dem i intervjuerna och hur jag valt att "vinkla" teorin då min förförståelse är att nyanlända individer som sagt är drivna och ambitiösa. Men eftersom det är denna vinkling jag också vill ha i min uppsats, jag vill lyfta fram goda exempel på nyanlända som vill skapa sig ett liv här i Sverige, så anser jag att det snarare är en fördel än en nackdel.

Min förförståelse grundar sig alltså i tidigare möten med nyanlända och flyktingar under dessa Fikafé träffarna samt genom att ha sett integrationssamordnaren föreläsa vid olika möten, både inför nämnden men också vid offentliga sammanträden som är till för Hammaröbor som är nyfikna på integration och som vill engagera sig. Min uppfattning är att Sverige tar sitt ansvar för de flyktingar som kommit hit och får in dem i etableringsprogrammet så fort det är möjligt, men jag undrar om det någonsin är någon som frågar den nyanlände vad hen tycker om de åtgärder man sätter in? Får man vara med och bestämma över sitt nya liv eller ska man bara vara tacksam och rätta sig i ledet? Detta är ett exempel på en viktig fråga som jag vill försöka ta reda på i denna studie. Nu ska vi gå över till hur jag samlat in det empiriska materialet.

3.3 Datainsamling

Det empiriska materialet har samlats in via sex intervjuer och två observationer med tre olika personer. Valet av dessa metoder är dels för att få höra hur intervjupersonerna själva uppfattar processen med deras egna ord via intervjuerna, och dels genom att få se dessa delar med egna ögon under två observationer och på så sätt kunna bilda mig en egen uppfattning om till exempel sfi.

3.3.1 Urval

I studien ingår som tidigare nämnt tre personer; en integrationssamordnare som arbetar på Hammarö kommun och två nyanlända som bott i kommun sedan slutet av 2015. Jag tog kontakt med integrationssamordnaren i början av december 2015 då vi också hade vårt första möte. Jag fick klartecken från henne att hon ville vara med i studien, samt att hon ville hjälpa mig att komma i kontakt med två nyanlända Hammaröbor så att jag kunde få ta del av deras upplevelser om hur det är att som nyanländ förberedas för den svenska arbetsmarknaden. Urvalet består alltså

av en person som arbetar med integration i kommunen och två nyanlända vilket är personer som fått permanent uppehållstillstånd och en placering i Hammarö kommun. Att hitta personer på detta sätt liknar vad som kallas ett snöbollsurval (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson och Wängnerud 2007, s. 216). I ett sådant urval kan en person hjälpa forskaren att komma i kontakt med andra personer som är relevanta för undersökningen och på så vis, likt en snöboll blir större då man rullar den, får man kontakt med fler respondenter. Jag tror att det hade varit svårt för mig att ta kontakt med de båda nyanlända och få dem att vilja vara med i undersökningen om inte integrationssamordnaren hjälpt mig. Genom att de har förtroende för henne så tror jag att de, då det var hon som presenterade mig, fick förtroende för mig och ville berätta om sina upplevelser. Detta förtroende kanske de inte hade fått för mig om jag försökt kontakta dem på egen hand. Man måste ha förståelse för att de båda nyanlända ganska nyligen kommit till en ny kommun, och innan dess till ett nytt land, och det är inte konstigt om de är lite skeptiska. Därför anser jag att ett snöbollsurval var mest lämpligt för att komma i kontakt med respondenter till denna studie. När jag fick klartecken från integrationssamordnaren att två nyanlända personer ville vara med i undersökningen så träffade jag dem vid två tillfällen på Fikaféet. Jag tror det var positivt att vi fick en chans att träffats innan det första intervjutillfället så att vi hann lära känna varandra lite. Det var också bra för mig att få ett hum om hur mycket svenska och engelska de båda kunde för att ha det i bakhuvudet då jag utformade intervjuguiden så att vi skulle kunna förstå varandra.

Nedan kommer en kort presentation av de tre som ingår i studien, namnen är pseudonyma:

Integrationssamordnaren Ida är i 40-års ålder och arbetar med integration i Hammarö kommun. I hennes arbete ingår det bland annat att ta emot nyanlända och hjälpa dem så de kommer till ro i kommunen, att ha kontakt med myndigheter som till exempel arbetsförmedlingen, att samarbeta med övriga som arbetar med integration i kommunen samt att ha koll på förändringar i omvärlden.

Läkarstudenten Lars är i 30-års ålder. Han hann göra klart sitt fjärde år på läkarlinjen i Syrien innan han var tvungen att fly landet. Lars kom till Sverige sommaren 2014 och fick en kommunplacering i Hammarö kommun i slutet av 2015. Han går på sfi i Karlstad och har en annan arbetsförberedande aktivitet som arbetsförmedlingen i Karlstad köper av ett privat företag. Han fick under perioden då följeforskningen genomfördes en praktikplats på en vårdcentral i Hammarö kommun.

Läraren Lea är också i 30-års ålder och kommer också hon ifrån Syrien. Hon kom till Sverige under hösten 2014 och till Hammarö i slutet av 2015. Hon är utbildad arkeolog och arbetade i Syrien – trots oavslutad lärarutbildning – som lärare i historia, geografi, samhällsorientering och engelska i grund- och gymnasieskolan. Hon går på sfi i Karlstad och har praktik på en skola i Hammarö kommun där hon får en inblick i hur läraryrket fungerar i Sverige.

Eftersom att jag valt att genomföra två observationer har jag också där gjort ett urval av vilka situationer jag valt att observera och jag valde en sfi lektion och en praktikplats. Sfi lektionen kändes relevant då hypotesen i denna uppsats är att om de nyanlända ska ha en chans att komma ut på arbetsmarknaden i Sverige så måste de ha goda kunskaper i det svenska språket. Valet motiveras också med att jag valt språk som den ena avgränsningen i min undersökning och alltså något jag fokuserat på. Det andra valet, en praktikplats, är också kopplat till min undersökning då den andra avgränsningen jag valt är arbete. Att få en relevant praktikplats för att få prova att

utöva sin yrkesroll i Sverige tror jag är av stor vikt för framtida inträde på den svenska arbetsmarknaden och därför ville jag bilda mig en större uppfattning om hur en nyanländ persons praktik ser ut.

3.3.2 Intervjuguidens konstruktion

Då uppsatsen ska mynna ut i en utvärdering av en process var det ett självklart val att göra olika intervjuguides; både till de inledande intervjuerna och till de avslutande. Eftersom att det bland annat är en formativ utvärdering fann jag detta tillvägagångssätt som det bästa då jag under resans gång fick tillgång till ny kunskap. Det innebar att också intervjuguiden var tvungen att uppdateras kontinuerligt och det var okej att ställa nya frågor då det som Svensson et al. (2011, s. 25) uttrycker det "är omöjligt att ha tillgång till all kunskap och alla svar ifrån början". Då jag utförde intervjuer med både de två nyanlända och med integrationssamordnaren fick jag vid det första intervjutillfället skapa två olika intervjuguides; en till integrationssamordnaren och en till de nyanlända. Vid det andra intervjutillfället gjorde jag varsin intervjuguide till de tre då jag ville koppla tillbaka till sådant vi varit inne på under den första intervjun samt till exempel ta upp sådant som jag tänkt på då jag utförde observationerna. Då jag undersöker en process kändes det också naturligt att i den andra intervjun koppla tillbaka till några huvudområden från den första intervjun för att se om det skett någon utveckling. Ett exempel kan tas från det andra intervjutillfället med integrationssamordnaren Ida då jag ställde frågan: "Har mottagandet av nyanlända förändrats något mot hur det gick till förra gången vi pratade? I så fall på vilket sätt?". Det genomfördes alltså allt som allt sex olika intervjuer med fem olika intervjuguides varav de tre till de nyanlända översattes till engelska.

Jag valde att utföra intervjuguides som har låg grad av strukturering, alltså utan några fasta svarsalternativ och med stort utrymme för intervjupersonen att tänka efter och finna egna svar (Patel & Davidson 2011, s. 75f). De är inte heller standardiserade då frågorna är olika och kommer i olika ordning och under intervjuerna kunde jag också frångå mallen och hoppa mellan frågorna om vi var inne på något ämne som skulle tas upp senare under intervjun (Patel & Davidson 2011, s. 81). Anledningen till att jag valde att göra en sådan typ av intervju och inte till exempel en semi-strukturerad intervjuguide, vilken innebär att man utgår från några specifika ämnen som man diskuterar kring (Patel & Davidson 2011, s. 82), är på grund av två saker. Den ena anledningen är att då intervjuerna med Lars och Lea utfördes på svenska och engelska så ville jag ha tydliga frågor att utgå ifrån så att de skulle förstå frågorna klart och tydligt. Den andra anledningen är att då det händer många olika saker i denna process, och jag valt att inrikta mig på språk och arbete, så var jag rädd för att vi skulle frångå ämnet om jag bara gjort ett par stora frågor som intervjupersonerna hade fått diskutera fritt kring. Då jag hade tydliga frågor upprådade kunde jag "dra tillbaka" respondenterna till ämnet med nästkommande fråga om de på någon fråga svävade ut och började prata om något långt ifrån ämnet.

De första intervjuerna inleddes med bakgrundsfrågor om till exempel ålder och, för de nyanlända, hur länge de varit i Sverige och avslutades med frågan "är det något som du skulle vilja ha sagt som du ej fått sagt?" (Patel & Davidson 2011, s. 77). Jag använde mig också av så kallad "tratt-teknik" (Patel & Davidson 2011, s. 78) i intervjuguiden under dessa intervjuer då jag började med mer allmänna, öppna frågor som till exempel: "Vill du berätta om den första tiden i Hammarö kommun?" till att komma in mer på specifika frågor om språk och arbete som: "Har du någon

uppfattning om den svenska arbetsmarknaden?” Detta var ett exempel från den första intervjuguiden till intervjuerna med de nyanlända. I intervjuguiderna till det andra tillfället ställdes som tidigare nämnt mer personligt riktade frågor till var och en och därför skapades inte dessa efter trätt-tekniken utan de bestod av mer specifika frågor från start. Under den andra intervjun med Integrationssamordnaren Ida genomfördes också en SWOT analys vilket är en förkortning för strengths/styrkor, weaknesses/svagheter, opportunities/möjligheter och threats/hot (Almi). Analysen genomfördes för att få en uppfattning om vad Ida ansåg vara det kommunala integrationsarbets inre styrkor och svagheter samt yttre möjligheter och hot.

Patel och Davidson (2011, s. 78) trycker på att den som utformar en intervjuguide måste tänka på språket i denna och att hen uttrycker sig på ett sätt så att intervjupersonerna förstår. Detta upplevde jag blev extra viktigt då två av mina tre intervjupersoner bott i Sverige såpass kort tid och trots att både de och jag kan uttrycka oss på ett bra sätt på engelska så är det svårt att genomföra en intervju och uttrycka sig korrekt på ett annat språk än sitt modersmål. Jag såg därför till att ha många underrubriker till varje fråga med exempel som; ”kan det vara såhär eller såhär”, för att förtydliga – både för intervjupersonerna och för mig själv – vad det var jag frågade efter när vi körde fast vid någon fråga. Då jag i sådana situationer gav Lars och Lea kanske tre olika alternativ kan det självklart ha påverkat deras svar och frågorna kan på så sätt ha blivit ledande vilket man enligt Patel och Davidson (2011, s. 78) bör undvika. På grund av dessa exempel kan jag alltså ha format respondenternas svar vilket i sin tur påverkar undersökningen reliabilitet, alltså tillförlitlighet, något vi kommer att gå in på mer nedan. Jag anser dock att det var bättre att ge dem några alternativ för att de skulle förstå frågan och kunna svara på den än att de inte skulle kunna svara på frågan alls.

3.3.3 Intervjuernas genomförande

En pilotintervju genomfördes innan första intervjun och det är en studie som används för att prova en viss teknik – i detta fall en intervjuguide (Patel & Davidson 2011, s. 60). Dock så genomfördes inte pilotintervjun på en representativ grupp, vilket Patel och Davidson (2011, s. 86) menar att den bör göras. Detta av den enkla anledningen att jag inte känner några andra nyanlända så väl och ansåg att det skulle vara underligt att ta kontakt med någon enbart för en pilotintervju. Därför skulle vi kunna kalla studien jag gjorde för en ”teststudie”. Jag anser dock att det var bra att göra denna teststudie, trots att det inte var på en representativ grupp som den utfördes, för att kontrollera om frågorna var förståeliga. Jag tog också tillfället i akt till att träna på att utföra en intervju på engelska.

Integrationssamordnaren Ida hade jag som tidigare nämnt löpande kontakt med innan studien drog igång så hon var vid första intervjutillfället väl insatt i syftet med undersökningen och det behövdes därför inte förklaras ytterligare. Då två av mina tre intervjupersoner bara har bott i Sverige i knappt två år kände jag dock att behovet fanns att vid det första intervjutillfället med både Lars och Lea förklara vad en c-uppsats är. Jag belyste att det var en uppsats som ligger till grund för att jag ska få min examen för att försöka klargöra att det är ett seriöst arbete och att jag tar det på allvar. Jag var också noga med att förtydliga att det är ett offentligt dokument som de själva kommer att kunna ladda ned från universitetets hemsida när uppsatsen är färdig och genom det hoppas jag att de kände sig trygga med att informationen de lämnade ut skulle användas på rätt sätt då de själva kommer att kunna läsa uppsatsen. Jag förklarade sedan också syftet med uppsatsen, vilket Patel & Davidson (2011, s. 74) poängterar är viktigt, och att intervjun till största

delen skulle handla om språk och arbete. Integrationssamordnaren Ida hade förvisso gett både Lars och Lea en kort beskrivning av vad min studie handlade om då hon frågade dem om de ville delta, men jag kände att jag ville förklara det på egen hand också så att det inte fanns några oklarheter.

3.3.4 Intervju ett

Den första intervjun med Lars respektive Lea utfördes i ett bokat rum på biblioteket i Hammarö kommun och i kommunhuset på Hammarö med Integrationssamordnaren Ida. Den kortaste intervjun pågick i en dryg timme och den längsta i cirka en och en halv timme. Både Lars och Lea hade mycket de ville säga och intervjun hade därför kunnat pågå längre och jag kände redan då att vi också hade kunnat träffas vid fler än två intervjutillfällen. På grund av att undersökningen skulle hinna sammanställas i tid var dock inte detta möjligt och jag var någonstans tvungen att göra en avvägning av vid hur många tillfällen vi skulle träffas. Jag tycker också att vi hann täcka upp syftet med undersökningen under de två intervjutillfällena. Efter att ha fått intervjupersonernas tillstånd till det spelades intervjuerna in och enligt Patel och Davidson (2011, s. 87) är fördelen med att spela in intervjuerna att man kan få de exakta svaren vilka annars är svåra att komma ihåg eller hinna anteckna. Under intervjuerna genomfördes dock kortare anteckningar.

Intervjun med Läraren Lea genomfördes till stor del på svenska då hon ville öva sig i det svenska språket. Vi använde oss båda två av engelska i de situationer då det behövdes. Den första intervjun med henne kan ha påverkats av att hennes bror och hans två döttrar till och från var närvarande under intervjun och därför avbröts den då och då, detta diskuteras nedan under 3.5 *Validitet och reliabilitet*. Den första intervjun med Lärarstudenten Lars fullfördes inte då han på grund av en buss var cirka en halvtimme försenad och vi därför bara hade en och en halv timme på oss att genomföra intervjun innan biblioteket stängde. De frågor som ej hann besvaras besvarades istället under intervjutillfälle nummer två. Den första intervjun med Lars genomfördes nästan uteslutande på engelska.

3.3.5 Intervju två

Den andra intervjun med integrationssamordnaren Ida utfördes också på kommunhuset och då var en kollega till henne som också arbetar med integration närvarande i rummet. Jag tror dock inte att dennes närvaro påverkade Idas svar då de arbetar tätt ihop och min uppfattning är att hon vågade svara sanningsenligt trots att kollegan var närvarande.

Den andra intervjun med Lärarstudenten Lars genomfördes på ett café på Hammarö då biblioteket inte var öppet vid tidpunkten då intervjun genomfördes. Jag upplevde denna intervju som väldigt avslappnad och jag tror att det faktum att vi var på ett café gjorde att intervjun kändes mer som ett samtal än som en intervju. En nackdel med att intervjun utfördes på ett café var dock att det var en del ljud runt omkring och vid ett tillfälle i inspelningen så var det svårt att höra vad som sades då en maskin surrade högt i bakgrunden. Men efter ett par avlyssningar av inspelningen kunde jag skiva ned konversationen i sin helhet. En annan nackdel är att då det var andra människor på caféet så kan det ha gjort att Lars inte vågade svara fullt ut på alla frågor om han var rädd att någon skulle höra vår konversation. Vi satte oss dock i en lite mer avskild del av caféet så det var inga bord bredvid vårt och intervjun utfördes under en förmiddag så det var

kanske cirka tio personer på caféet i omgångar under hela intervjun. Också den intervjun med Lars utfördes på engelska.

Den sista intervjun som jag utförde var den andra intervjun med Läraren Lea. Den utfördes i hennes hem och närvarande var en yngre släkting. Denna intervju var också väldigt avslappnad då den var i Leas hem och kändes också mer som ett samtal än en intervju. Intervjun blev väldigt lång då vi pratade om mycket som inte rörde studien och därför har vissa delar klippts bort i databearbetningen. Intervjun utfördes till största del på svenska.

Den kortaste intervjun varade i en knapp timme och den längsta i två timmar och 22 minuter.

3.3.6 Observation

Två observationer utfördes; den ena på en skola på Hammarö då jag observerade Lea som har arbetat som lärare i Syrien och nu har praktik på skolan. Den andra observationen genomfördes under en sfi lektion som jag följde med Läkarstudenten Lars på. Observationen med Lea utfördes mellan klockan 8.00 och 11.00 och innefattade tre lektioner och en rast. Observationen på sfi lektionen tillsammans med Lars genomfördes mellan 8.00 och 12.00 och innefattade också den en rast. Min tanke var att vara en icke-deltagande observatör, vilket till skillnad från en deltagande observatör innebär att jag inte skulle delta i aktiviteterna som utfördes (Patel & Davidson 2011, s. 98ff). Att vara en icke-deltagande observatör fungerade bra på observationen med Lea på skolan på Hammarö och mindre bra under sfi lektionen tillsammans med Lars. Då det var 16 elever och en lärare med på sfi lektionen och de skulle lösa uppgifter i grupp var det omöjligt för läraren att vara i alla grupper och hjälpa till samtidigt. Därför var det många som bad mig om hjälp med uttal och översättning av vissa ord och jag kunde på så vis delta i observationen på ett väldigt naturligt sätt då det var de som bad om hjälp och inte jag som ”trängde mig på”. Nackdelen med att jag deltog är att jag kan ha stört elevernas naturliga beteende då de kanske hade betett sig annorlunda om jag inte hade varit där och hjälpt dem (Patel & Davidson 2011, s. 99). Att ha sagt nej då de frågade om hjälp med uttal eller en uppgift var dock inget alternativ för mig då det hade känts otrevligt så jag står fast vid mitt val att vissa delar av denna observation vara en deltagande observatör trots att också det kan ha påverkat undersökningens reliabilitet, alltså tillförlitligheten.

Jag presenterade mig vid båda observationerna så att de som var närvarande visste att jag var där för att studera aktiviteten; jag gjorde alltså en öppen observation (Alvehus 2013, s. 94). Att göra en öppen observation är positivt på det sättet att det är etiskt försvarbart då jag bett till exempel lärare på skolan på Hammarö om tillstånd att vara där innan observationen började (Patel & Davidson 2011, s. 98, 100) och det är också lättare rent tekniskt att till exempel föra fältanteckningar (beskrivning nedan) om man kan göra det öppet (Alvehus 2013, s. 95). Att jag var öppen kan dock ha påverkat deltagarnas beteende, kanske att eleverna under sfi lektionen inte vågade prata lika mycket som de skulle ha gjort om jag inte var där till exempel. Detta kallar Alvehus (2013, s. 93) för observatörseffekten och det faktum att en person sitter och observerar aktiviteten kan påverka resultatet och det bör man ha i åtanke vid en observation. Fangen (2005, s. 146) menar att om en person vet att hen blir iakttagen så påverkar det ”känslan av frihet och naturlighet”. Jag försökte dock att göra mig så osynlig som möjligt och satt still på samma plats för att smälta in så gott det gick. Att göra en öppen icke-deltagande observation i en formell situation som under en lektion menar Fangen (2005, s. 147) är att föredra då man i sådana redan

fastlagda situationer upplevs som mindre obehaglig som observatör än om man står och studerar ett naturligt samspel.

Under observationerna förde jag anteckningar över vad jag såg, vad deltagarna gjorde, vad jag kände och så vidare och att man skriver ned sina tankar på detta sätt kallas för fältanteckningar (Aspers 2011, s. 121). Man kan säga att anteckningarna blir som en ständig dagbok som man skriver i då man utför en observation. Dessa anteckningar ska enligt Aspers (2011, s. 121) fokusera på helheten men också vara kopplade till det område och den teori man valt. Anteckningar blir sedan en del av det empiriska materialet som man använder i sin analys (Fangen 2005, s. 91). Aspers (2011, s. 126) menar att fältanteckningar behöver besvara sex frågor:

1. Vad sker? Att hela tiden vara uppmärksam på vad som händer.
2. När sker det? Att ha koll på tiden, hur lång tid olika saker som sker tar.
3. Var sker det? Den exakta platsen, precis var i en byggnad något sker.
4. Med (av) vem sker det? Vilka personer som är inblandade.
5. Hur sker det? Mer om processen, hur det faktiskt går till i detalj.
6. (Och senare) Varför sker det? Här försöker man lista ut bakomliggande orsaker till det som sker.

Dessa frågor bör forskaren ständigt vara beredd på då hen utför en observation och jag fann dessa sex punkter som en bra grund att utgå ifrån under mina två observationer. Jag använde dessa sex frågor som ett slags observationsschema (Patel & Davidson 2011, s. 93) då jag försökte undersöka och besvara frågorna under observationerna. Tillvägagångssättet var att jag märkte mina fältanteckningar med siffrorna så om jag till exempel skrev ut vilket klockslag något skedde så markerade jag i kanten med en tvåa (När sker det? Se ovan, punkt 2.). Exempel på en fältanteckning av observationen av Lea under en engelsk lektion:

1. Lektionen avslutas.
2. 8.50
5. Lea sätter sig hos mig igen, förklarar att "såhär gör jag, jag går runt" hon säger att eleverna är snälla, att de respekterar henne. Lea hjälper till att städa, plockar undan på golvet, ställer tillbaka stolar osv.

Varför ska man då göra en observation? Syftet med en observation är oftast att observatören vill "studera naturligt förekommande situationer" (Alvehus 2013, s. 93). Esaiasson et al. (2007, s. 343) menar att det positiva med att utföra observationer är att forskaren kan göra iakttagelser med sina egna ögon och slipper förlita sig på andras berättelser. De menar att det gör att observationer passar särskilt bra om det är en process som ska studeras då det kan vara svårt för de inblandade att sätta ord på processen och se vad som egentligen händer då man är mitt uppe i den. En observationsstudie går ut på "icke-verbala data", alltså att se vad folk gör till skillnad från intervjuer där man vill höra vad folk har att säga (Esaiasson et al. 2007, s. 344). Observationer är också att föredra "när man vill studera sådant som är så självklart för människor att de inte tänker på att berätta om det i intervjuer" (Esaiasson et al. 2007, s. 344). För att ta ett exempel så ställde jag frågor angående sfi till både Lars och Lea men ingen av dem kom in på hur en lektion går till eller vad det egentligen var man gjorde. Jag tänker att något en nyanländ person gör varje dag reflekterar hen antagligen inte så mycket över och därför fann jag det värdefullt att få följa med

Lars på en sfi lektion. Detta kan liknas vid när man frågar någon ”vad gör du egentligen på jobbet” och personen du frågar är tvungen att tänka efter och svarar ”ja vad gör jag egentligen...?” – det vardagliga är så självklart för oss så vi inte reflekterar över vad vi gör åtta timmar varje dag. Esaiasson et. al (2007, s. 344) tar också upp att det kan vara bra med observationer i de fall då ”människor har svårt att uttrycka sig verbalt” och kommunikationen alltså är svår. Då intervjuerna med de nyanlända stundtals var på ”svengelska” anser jag det som en stor fördel att få komma och se hur saker går till i verkligheten i fall det råkat bli några missförstånd oss emellan under intervjuerna på grund av språket.

Anledningen till att en observation av Integrationssamordnaren Ida inte utfördes var att det var svårt att få tillåtelse av andra aktörer, till exempel myndigheter, att få sitta med på möten och liknande vilket hade känts som det mest relevanta att observera. Jag blev dock erbjuden att vara med vid ett mottagande av en nyanländ familj men valde att tacka nej till det dels av tidsskäl och dels av den anledningen att jag inte skulle ha tid att intervjua någon i den familjen senare eller ta med dem ytterligare i undersökningen. Under hela undersökningsprocessen har jag fått tacka nej fler gånger än vad jag har fått tackat ja då många nyanlända, som jag till exempel träffat på Fikafét, hört talas om min undersökning och velat bli intervjuade och det känns lika jobbigt varje gång att svara ”tack så mycket för visat intresse men jag har inte tid”. Därför valde jag att inte involvera fler nyanlända i undersökningen då jag inte skulle ha haft tid att lyssna på och skriva om deras berättelser också. Att ha för många respondenter är verkligen ett lyxproblem och jag är tacksam över att så många har visat intresse!

För att koppla tillbaka till utvärdering så ser Svensson et al. (2011, s. 23) en sådan som ett stöd till lärande och trycker på att man bör använda sig av en interaktiv forskningsansats, alltså ett samspel mellan forskaren och det man ska titta på, för att få hög kvalitet. Jag är beredd att ställa mig bakom detta synsätt och det är också därför jag valde att göra observationer för att genom dem få en större insikt i hur vissa åtgärder faktiskt går till och se det med mina egna ögon. I en formativ utvärdering är dialog och närhet väsentligt (Svensson et al. 2011, s. 25) och jag anser att det är lättast att föra en dialog och komma nära personerna som ska studeras genom att kombinera intervjuer och observationer.

3. 4 Databearbetning

Under båda observationerna utfördes som tidigare nämnts fältanteckningar och direkt efter att observationerna var avslutade skrev jag ut anteckningarna i ett dokument, vilket Aspers (2011, s. 127) trycker på att man bör göra samma dag. Jag fyllde också på med sådant jag hade färskt i minnet. Fältanteckningarna transkriberades alltså och likaså gjordes inspelningen av de sex intervjuerna. Syftet med transkriberingen är att producera en text vilken kan fungera som underlag till analysen (Aspers 2011, s. 156). Transkriberingen av intervjuerna gick till på så sätt att jag under en genomlysning ordagrant skrev ut hela intervjun i ett dokument. Efter avslutad transkribering lyssnade jag igenom intervjun ytterligare en gång för att se om jag vid något tillfälle hört fel och att göra detta kändes extra viktigt då fyra av intervjuerna stundvis var på ”svengelska” och det var därför ibland svårt att urskilja vad respondenten sa. Vid denna andra genomlysning lade jag också till små kommentarer som ”skrattar” eller ”paus”, detta för att underlätta analysen då det är svårt när man läser en text att till exempel uppfatta sarkasm eller eftertänksamhet.

De tre första intervjuerna transkriberades någon dag efter att de utförts. Dessa låg till grund för vilka frågor som skulle ställas i de tre avslutande intervjuerna så det var relevant att ha dem sammanställda så snart som möjligt för att kunna konstruera intervjuguider till intervju två. Detta gjorde också att jag kunde jobba vidare med att utveckla teorin parallellt genom att jag samlade in information från respondenterna under den första intervjun. Då jag sedan bearbetade det materialet innebar det att jag såg teorin med nya ögon och kunde jobba vidare med den för att få till en överensstämmande helhet. Jag använde mig inte slaviskt av någon analysmetod men då teorin och empirin alltså växte fram sida vid sida kan man säga att jag använde mig av ett Grounded Theory inspirerat tillvägagångssätt (Patel & Davidson 2011, s. 31f). Grounded Theory innebär att forskaren kategoriserar det insamlade materialet i olika koder som framträder under transkriberingen och upprepade genomläsningar av det empiriska materialet. Några koder jag utgick ifrån då jag analyserade mitt material var till exempel; generella motståndsresurser (GMR), meningsfullhet och kultur. Jag kunde sedan matcha ihop intervjuer och observationer med varandra om de fick samma koder för att sedan matcha dem med teorin och på så sätt jobba fram en analys. Ett exempel från kodningen där jag hittat koden "kultur" från den första intervjun med Lars: "Till exempel så, i de flesta husen här i Sverige så måste du ta av dig dina skor vid dörren och det är exakt samma i Syrien."

Grounded Theory är mer komplicerat än så och skapades av Corbin och Strauss (2008, s.1) med syfte att skapa teori utifrån empiri vilket jag alltså inte har gjort men jag har inspirerats av tillvägagångssättet och använt mig av kodning för att få ut mesta möjliga av mitt material.

3.5 Validitet och reliabilitet

Att en studie har god validitet innebär att forskaren då hen samlar in sitt material faktiskt undersöker det hen säger att hen ska undersöka i sitt syfte och sina frågeställningar vilket också ska speglas i teoridelen – alltså att empiri och teori överensstämmer (Esaïasson et. al 2007, s. 63). I min undersökning innebar det att jag till exempel under mina intervjuer ställde frågor som var kopplade till mina frågeställningar och till min teori; då får studien god validitet. Detta kallas enligt Patel och Davidson (2011, s. 105) för innehållsvaliditet och innebär att hela undersökningen har en röd tråd då frågeställningar, teori och till exempel intervjufrågor hänger ihop. God validitet i en kvalitativ studie innebär också att forskaren ser saker som händer och tolkar och förstår innebörden av det eller beskriver något och syftar alltså till hela forskningsprocessen (Patel & Davidson 2011, s. 105). Innehållsvaliditeten i min studie anser jag kan ifrågasättas på en punkt och det är på grund av ett missförstånd från min sida. Då jag träffade Integrationssamordnaren Ida på ett möte inför starten av undersökningen berättade hon att kommunen hade hjälpt nyanlända att få praktikplatser. Detta ledde till att jag tog för givet att praktikplatser var något som kommunen och arbetsförmedlingen tillsammans arbetade för att finna och därför ställde jag under den första intervjun med Ida frågor som "upplever du att det är lätt eller svårt att få tag i praktikplatser att erbjuda de nyanlända?" för att få en uppfattning om huruvida arbetsgivare är positivt eller negativt inställda till att ha nyanlända på arbetsplatsen (generaliserade andre). Under den första intervjun med Ida fick jag dock reda på att det är arbetsförmedlingen som har ansvaret att finna praktikplatser till de nyanlända och att Ida i några undantagsfall gjort mer än vad som ingår i hennes arbetsuppgifter då hon hittat praktikplatser till några nyanlända på grund av att de inte trivdes i sina dåvarande aktiviteter. Det är ibland svårt att se vart ansvarsfördelningen mellan kommunen och andra myndigheter ligger då det i många fall är ett samarbete dem i mellan som sker och ibland, som i detta fall, tar kommunen ett större

ansvar än vad som är deras uppdrag.

Då den kvalitativa forskningsprocessen kännetecknas av att den är unik och det är svårt att generalisera resultatet (vilket annars är ett sätt att kontrollera validiteten) så kan ett sätt att uppnå god validitet vara att beskriva hur man gått tillväga på ett utförligt sätt med forskarens förståelse, urval, hur informationen samlats in och så vidare för att styrka validiteten (Patel & Davidson 2011, s. 109). Jag har detaljerat beskrivit tillvägagångssättet i undersökningen med detta i syfte.

Reliabiliteten handlar om undersökningens tillförlitlighet och i en studie med låg reliabilitet återfinns inte samma resultat om du undersöker samma sak två gånger (Patel & Davidson 2011, s. 103). Detta är viktigt att undvika i en kvantitativ studie men i en kvalitativ undersökning är det just det unika i varje situation vi vill åt, alltså talar man inte så ofta om reliabilitet i en kvalitativ studie (Patel & Davidson 2011, s. 106). Då jag intervjuat samma personer vid två olika tillfällen var förhoppningen självfallet att inte få samma resultat båda gångerna utan att jag skulle få ut det unika vid varje tillfälle. Patel och Davidson (2011, s. 106) förklarar att i en kvantitativ studie är det viktigt att vi får samma resultat om vi till exempel ställer samma fråga till samma person vid flera olika tillfällen. Men i en kvalitativ studie är inte det ett problem om vi får olika svar då intervjupersonen kanske fått tid till att tänka på frågan eller fått nya insikter och därför svarar annorlunda. Jag kopplade också i intervju två tillbaka till frågorna i intervju ett just på grund av att se om det skett någon förändring.

Esaiasson et. al (2007, s. 70) menar att bristande reliabilitet kan uppkomma vid hörfel eller missförstånd under en intervju. Vid transkriberingen av intervjuerna är det vid ett fåtal tillfällen omöjligt för mig att höra vad Lars eller Lea säger på grund av bristande språkkunskaper trots upprepade uppspelningar av inspelningen. Detta kan alltså också påverka undersökningens reliabilitet då materialet ej till 100 procent är transkriberat och därför inte i sin helhet kan analyseras.

Då Läkarstudenten Lars var försenad till det första intervjutillfället och vi hade en tidspress var jag under denna intervju stressad över att vi ej skulle hinna med alla frågor och detta kan Lars ha känt av. Då Lars också visste att biblioteket skulle stänga snart kan det ha påverkat honom och också gjort honom stressad vilket i sin tur kan ha påverkat undersökningens reliabilitet. Om samma intervju utförts utan tidspress, hade Lars då svarat annorlunda? Detta kan jag inte med säkerhet veta men jag försökte att inte visa att jag var stressad och hoppas att han inte kände av det. Den första intervjun med Läraren Lea kan också ha bristande reliabilitet då vi gång på gång blev avbrutna av att hennes bror och hans två döttrar befann sig i samma rum delar av intervjun. Hur detta påverkat Leas svar vet jag inte men då i alla fall brodern inte förstod så mycket svenska kan ändå reliabiliteten vara relativt god då hon kunde säga vad hon ville utan att han förstod. Det var självklart dock något som störde då den intervjun inte var lika lugn och sammanhängande som till exempel den första med Lars.

3.6 Forskningsetik

Vetenskapsrådet har tagit fram fyra forskningsetiska principer med syfte att forskaren ska reflektera över sitt ansvar för att forskningen bedrivs på ett etiskt sätt (Vetenskapsrådet 2002, s. 6). Individskyddskravet är det som är grundläggande och det kravet kan preciseras i fyra huvudkrav; Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Då två av mina tre intervjupersoner inte har bott i Sverige så länge valde jag att gå igenom dessa fyra krav med dem för att på det sättet igen trycka på att en c-uppsats är en seriös uppsats och att de kunde känna sig trygga med att den information de lämnade ut skulle användas på rätt sätt. Nu ska vi också här kolla närmare på vad dessa fyra krav innebär:

Informationskravet innebär att den som utför till exempel en intervju ska informera den som blir intervjuad om syftet med undersökningen, alltså ge respondenten relevant information (Patel & Davidson 2011, s. 63). *Samtyckeskravet* är ett krav på samtycke till undersökningen från deltagarna. Den som deltar i en intervju ska själv känna att hen bestämmer över sin medverkan och ingen ska känna sig tvingad att vara med i studien. *Konfidentialitetskravet* är det tredje kravet och innebär att uppgifter om deltagarna i studien ska behandlas konfidentiellt och ”på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem” (Patel & Davidson 2011, s. 63). Det sista och fjärde kravet kallas för *nyttjandekravet* och innebär att de uppgifter man fått in genom till exempel en intervju endast får användas för forskningsändamålet.

Jag kan med säkerhet påstå att informationskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet har uppfyllts i denna studie. Däremot kan inte konfidentialitetskravet tillgodoses fullt ut på grund av olika anledningar. I integrationssamordnaren Idas fall är det på grund av att det endast finns en person som arbetar med integration på detta sätt i Hammarö kommun och därför blir hennes medverkan i undersökningen knappast konfidentiell. Detta har hon informerats om och jag har på grund av detta föreslagit att jag inte skulle skriva ut att det är i Hammarö kommun som studien utförts i utan i ”en liten kommun i Värmland”. Ida tyckte dock inte att konfidentialiteten var något problem och hon ville att det skulle synas att det är i Hammarö kommun studien utförts.

Då det gäller Läraren Lea och Lärarstudenten Lars så vet integrationssamordnaren Ida vilka de är vilket innebär att det finns någon mer än jag som kan identifiera dem, därför uppfylls inte konfidentialitetskravet där heller. Detta har de båda informerats om och de har samtyckt till att vara med i studien ändå. Då jag också gjort observationer med dem båda så är det flera personer som varit närvarande under dessa observationer som har sett mig tillsammans med dem och som därför också vet att det är just de två som ingår i min studie. Jag har gjort vad jag kan för att skydda deras identiteter genom att ge dem pseudonyma namn och till exempel inte skriva ut exakt ålder eller det datumet då de kom till Hammarö. När uppsatsen var färdig, men innan den skickades in, mailade jag Ida, Lea och Lars uppsatsen i sin helhet så att de skulle få läsa igenom den och se så att jag inte missförstått något. Jag gick också igenom uppsatsen med både Lars och Lea och förklarade stycken som de inte förstod. Detta tycker jag också visar på att jag tagit hänsyn till konfidentialitetskravet så långt det var möjligt då jag genom det hade möjlighet att skriva om de stycken som de tyckte utelämnade för mycket om dem själva. Efter genomgången med Lea och Lars ändrades dock inget i uppsatsen då de inte tyckte något var för utelämnande.

Nu ska vi gå vidare i denna underökning då resultaten av studien nedan presenteras.

4. Analys och Resultat

I detta kapitel följer en redogörelse över fynden i det empiriska materialet. Jag tar avstamp i de fem frågeställningarna som ligger till grund för undersökningen: inför mötet med för den svenska arbetsmarknaden - ur Hammarös perspektiv; inför mötet med för den svenska arbetsmarknaden - ur två nyanländas perspektiv; efter uppehållstillståndet – kan denna tid ses som en begriplig, hanterbar och meningsfull tid; tankar kring det svenska språkets betydelse och slutligen presenteras effektutvärderingen.

4.1. Inför mötet med den svenska arbetsmarknaden - Hammarö perspektivet

Jag ville med den första frågeställningen försöka ta reda på hur en kommun som inte arbetat med dessa frågor tidigare hanterar situationen då de går från en nyanländ person till dagens cirka 30 personer. Vad är kommunens ansvar och vilka utmaningar står de inför?

4.1.1 Mottagandet i Hammarö kommun

Vad är det då egentligen kommunen erbjuder en nyanländ person då hen kommer till Hammarö? Då det inte finns någon mall eller något liknande när det gäller integrationsarbetet på grund av att alla kommuner arbetar på olika sätt så var inte detta något som det gick att läsa sig till. Frågan besvarades därför under den första intervjun med Integrationssamordnaren Ida. När en nyanländ familj (än så länge är det enbart familjer som kommit) kommer till Hammarö kommun så matchar Ida den nyanlända familjen med en fadderfamilj som bor på Hammarö. Fadderfamiljen är sedan behjälplig med allt ifrån att svara på frågor om Sverige till att hjälpa den nyanlända familjen att sätta upp gardiner i sin lägenhet. När den nyanlända familjen fått några dagar på sig att komma tillrätta i lägenheten så visar Ida dem runt i kommun så att de ska hitta till vårdcentralen, apotek, hamnen, skolan om det finns barn i familjen och så vidare. De tar sedan en sväng in till Karlstad och får se vart till exempel sfi ligger och Världens mat på Kronoparken. Ida berättar också om Fikafét och försöker få den nyanlända familjen att komma dit så att de ska ha chans att träffa både Hammaröbor och andra nyanlända. Att Ida tar sig tid att visa familjen runt i deras nya hemstad och i Karlstad kopplar jag till KASAMS begriplighet och hanterbarhet som jag kommer att återkomma till under punkt 4.3.1 *Begriplighet och hanterbarhet*. Värt att nämna redan här är att uppsatsens tredje frågeställning inriktar sig till vad de som arbetar med integration i *kommunen* kan göra för att hjälpa de nyanlända att uppleva perioden då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden som en begriplig, hanterbar och meningsfull tid och i så fall hur de kan göra detta. KASAM kommer därför att tas upp ur andra perspektiv genom hela analysen men hur *kommunen* kan arbeta med KASAM redovisas i punkt 4.3. *Efter uppehållstillståndet – en begriplig, hanterbar och meningsfull tid?* När det gäller sfi och samhällsorientering på hemspråket har inte kommunen så mycket mer ansvar än att anmäla den nyanlända i aktiviteten.

Ida har möten med alla chefer i kommunen som berörs av integration, till exempel socialchefen, ekonomichefen och VD:n för Hammaröbostäder cirka var tredje vecka. Att Hammarö är en liten kommun är positivt då det innebär att de kan samla alla berörda chefer på detta sätt och ge alla samma information. Något Ida är väldigt glad över är intresset hon ser hos sina kollegor i kommunen för integrationsarbetet och hon beskriver det som om ”alla är med”. Om man stöter på problem på något sätt så är det ingen som sätter sig på tvären och säger ”det här går inte” utan då tänker man istället ut tillsammans ut hur man ska lösa problemet. Då vi kommer in på det att

Hammarö kommun inte direkt legat i topp på mottagande av nyanlända tidigare så säger hon såhär; ”Det finns en längtan att göra rätt! Att göra det nu” och hon förklarar att hon har fler personer som vill hjälpa till, både på den kommunala sidan och ideellt, än människor som behöver hjälp.

I Idas arbetsuppgifter ingår det också att scanna av omvärlden och hålla sig uppdaterad kring vad som händer i Sverige och utomlands samt att applicera nya lagar som kommer, som till exempel den nya Bosättningslagen, till den kommunala verksamheten. Bosättningslagen, eller *Lag (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning* som den egentligen heter innebär att får kommunen en anvisning om att ta emot en nyanländ person och alltså ordna ett boende till hen så är kommunen skyldig att göra det, 5 §, Bosättningslagen. När Ida talar om Bosättningslagen är känslorna delade; Hon tycker självklart att det är bra att de nyanlända får komma till kommunen där de ska bo så fort som möjligt efter att de fått permanent uppehållstillstånd så att de slipper vara kvar på ett asylboende i fler månader till. Men den nya lagen innebär att Hammarö kommun kommer att få beskedet att ”den första juni ska ni ta emot sex nyanlända” till exempel – oavsett om det finns en ledig lägenhet till dem eller inte. Jag upplever det som om Ida känner en frustration över detta, att den nya lagen gör så att kommunen får lite ”bakbundna händer” och hon sätter den också som ett yttre hot i SWOT-analysen (bilaga 7): ”Det här med nya Bosättningslagen, den tycker jag är ju ett yttre hot om vi nu ser, för den kan vi ju bara förhålla oss till. Och vi kommer att få jobba ganska hårt för att klara det. Det låter så hemskt med hot men [...]”.

Detta försvårar inte bara för Hammarö kommun utan så klart för alla kommuner i Sverige där det råder bostadsbrist. Nu kommer antagligen nyanlända familjer att få bo på ett tillfälligt boende i väntan på att få en lägenhet men då de blivit folkbokförda i kommunen så börjar deras etableringsplan och alltså kan de börja på sfi och i andra aktiviteter.

4.1.2 Fokus på arbete

Något som är tydligt för mig efter de båda intervjuerna med Integrationssamordnaren Ida är att Hammarö kommun har tänkt till då de anställde just henne. Hon blev som tidigare nämnt anställd under 2015 och tidigare har hon arbetat på arbetsförmedlingen med att få ut personer i jobb som stod långt ifrån arbetsmarknaden. Nyanlända personer som är i färd med att lära sig det svenska språket och inte har något arbetslivserfarenhet från Sverige och kanske inte heller någon examen anser jag att vi kan konstatera tillhör denna grupp; de som står långt ifrån den svenska arbetsmarknaden. Och det är just detta; att man har fokus på arbete och att de nyanlända ska bli självförsörjande individer, som Ida anser är en av kommunens stora inre styrkor i SWOT-analysen när det gäller integrationsarbetet (bilaga 7):

[...] att vi har fokus på arbete. Det är ju faktiskt det vi har för målgruppen. Egenförsörjning, känna sig, att man klarar sig själv, att inte vi bara ser det som ett omhändertagande att ”nu ska vi ta hand om er”, ni ska känna er hjärtligt välkomna, självklart, men det ska inte vara det som styr. Utan ett fokus på egen försörjning, ut i arbete, studier.

Vad alla kommuner som tar emot nyanlända vill är självklart att de så snabbt som möjligt ska komma ut i egenförsörjning och inte hamna i försörjningsstöd när etableringsperioden är slut.

Men det att man i Hammarö kommun har fokus på att de ska ut i arbete från dag ett och inte ser det som ett omhändertagande håller jag med om är en inre styrka. Att se de nyanlända som några som kommunen bara "ska ta hand om" hade också varit lite förolämpande för dem och Ida uttrycker sig såhär "Det är viktigt [...] att vi hjälper till självhjälp om man säger så [...] För det här är ju driftiga människor, de är ju inte okunniga utan de har ju för sjutton tagit sig hit!" Om man mer hade fokuserat på omhändertagande så hade det varit att göra de nyanlända till "offer", men istället ser man till deras potential. Nu gör man ingen skillnad på en nyanländ och en svensk person som står långt ifrån arbetsmarknaden utan man fokuserar på att ge dem verktygen för att de ska bli självförsörjande individer.

Som jag tidigare nämnde så var det en missuppfattning från min sida att kommunen hade något ansvar för att hjälpa nyanlända personer att hitta en passande praktikplats, det är arbetsförmedlingens ansvar. Trots detta har Ida hjälpt nyanlända i Hammarö kommun att komma ut på praktik då de inte varit nöjda med sina tidigare aktiviteter – även om det inte ingår i hennes uppdrag. Hon anser att en praktik är en bra möjlighet för individen att stärkas i språket, komma ut i samhället och lära sig terminologier som är kopplat till sitt yrke. Terminologier inom sitt yrke är självklart en viktig del att lära sig på en praktikplats men jag vill också här koppla tillbaka till Meads (1934/1995, s. 125) tankar om den generaliserade andre och olika roller som samhället "erbjuder" oss. Om du som nyanländ får chansen att få praktik på en svensk arbetsplats som är relaterat till ditt yrke, till exempel en lärare som får praktik på en skola, så kommer du också att med egna ögon få se hur rollen "lärare" i Sverige med vår generaliserade andre ser ut. Att veta vad rollen lärare innebär i Sverige och hur man agerar som en sådan tror jag är en stor fördel då man senare söker arbete i Sverige. Man har då fått inblick i hur den svenske generaliserade andre ger sig till uttryck genom normer och värderingar i sitt eget yrke.

Genom Idas tidigare erfarenhet från arbetsförmedlingen så vet hon att hon måste motivera grundligt varför hon anser att den nyanlände ska få praktik istället för den aktivitet som hen befinner sig i just nu. Kanske är det också därför det blir lätt för henne att ge denna hjälp då hon inte behöver sätta sig in i något nytt utan hon vet redan hur systemet fungerar. En kommun utan denna kompetens kanske inte lika lätt kan hjälpa nyanlända på detta sätt utan mer måste förlita sig på arbetsförmedlingens val av aktiviteter. Ida förklarar att hon har en dialog med "sina" nyanlända för att se att allt fungerar i den aktiviteten de är i och i några fall har det inte gjort det och då har hon alltså gått utanför sitt uppdrag och hjälpt dem att få en praktikplats. Detta anser hon själv inte är något som varit jobbigt utan som hon själv uttrycker det: "Det är ju bara att lyfta luren och fråga". Eftersom att hon har sin bakgrund hos arbetsförmedlingen och har jobbat med att få ut de som står långt ifrån arbetsmarknaden i jobb så menar hon att hon har andra "glasögon" på sig. Också detta stöder kommunens fokus på att dessa individer i slutändan ska bli självförsörjande och de ser det ur ett helhetsperspektiv:

Det är ju väldigt viktigt att man ser helheten i det hela och inte bara fokuserar på att man ska spara pengar utan, kan man investera i ett halvårs anställning, nu säger jag som ett exempel bara, i kommunen, för att stärka den nyanlände så att hen får en bra referens, för att kunna söka ett annat jobb – ja men då kanske det är väl investerade pengar istället för att bara få försörjningsstöd utan något motkrav eller möjlighet till en praktik. Kan den [personen] då få en praktik och handledning under den tiden så har vi ju kommit en bra bit på väg för det kanske är i slutändan samma pengar – försörjningsstöd eller lön [...] och det känns väldigt bra att vi har

den synen [...] vi ser helheten.

I Hammarö kommun ligger integrationen under socialtjänsten vilket innebär att både Ida och till exempel en socialsekreterare som arbetar med försörjningsstöd ligger under samma "paraply" i verksamheten. Det ser Ida som en styrka då det gör att man kan se det ur ett större perspektiv – oavsett om pengarna går till försörjningsstöd eller en aktivitet som ger arbetslivserfarenhet så handlar det om samma pengar. Men den sistnämnda aktiviteten ger individen bättre förutsättningar för att lyckas i mötet med den svenska arbetsmarknaden. En praktikplats främjar inte bara språkutvecklingen utan är också en plats där viktiga kontakter kan knytas och nätverk skapas, det visar också Lundborgs (2013, s. 219) forskning om invandrades sysselsättning i Sverige. Lundborg menar att en avgörande faktor för att invandrare ska ha en chans att integreras är att de kommer ut i sysselsättning. Jag vill här påminna läsaren om att i denna uppsats tolkas till exempel praktik och sfi som en sysselsättning.

Integrationssamordnaren Ida menar att man kan dra två vinster av att en nyanländ person kommer ut i arbete efter etableringen och inte behöver försörjningsstöd: För det första så är det bra för individen att få komma ut i arbete och få känna att hen klarar sig själv och för det andra belastas inte kommunen ekonomiskt. Att hjälpa nyanlända att hitta en praktikplats ser Ida som "en samhällsekonomisk fråga ur ett Hammarö-perspektiv". Att Lea och Lars har en akademisk utbildning, även om de båda inte har en examen, gör det lättare för kommunen att "gå i god" för dem och fixa en praktikplats trots att det går utöver deras uppdrag. Det diskuterades i teorikapitlet om de med utbildning har en fördel när de kommer till Sverige (Rooth & Åslund 2006, s. 7). Vi kan här konstatera att om Läraren Lea till exempel hade varit en hemmafru i Syrien och inte haft sin utbildning, än om den är oavslutad, och de erfarenheter hon har som lärare så hade Ida antagligen inte kunnat fixa en praktikplats åt henne lika lätt. Utbildning är alltså en fördel.

4.1.3 Fikafé

Något jag också vill ta upp i detta avsnitt är Fikafét. På Fikafét är alla Hammaröbor välkomna oavsett om man är nyanländ, asylsökande, volontär för till exempel Röda korset eller Svenska kyrkan eller om man bara, som jag, kommer dit som en privatperson för att man är nyfiken på våra nya svenskar och vill hjälpa dem att öva sig i det svenska språket. Integrationssamordnaren Ida har som sagt jobbat för att alla nyanlända i kommunen ska komma med på Fikafét och det är såklart dels för att de ska få sig en god fika, få öva sig på att prata svenska och dels för att Hammaröbor och nyanlända ska mötas. Men hon är också tydlig med att tanken med Fikafét inte bara är en mysig mötesplats utan också ett ställe där värdefulla kontakter inför inträdet på arbetsmarknaden kan knytas:

Syftet är ju att jag ska få ut folk i arbete [...] jag har ju en agenda, det är likväl som när jag jobbar med volontärerna [paus] jag jobbar med dem för de är ju en av de viktigaste beståndsdelarna tycker jag i byggandet av integration för de är ju ändå personer i dagens samhälle som kan hjälpa de andra [nyanlända personer] att komma in. De öppnar ju dörrar som jag inte kan, för de har ju ett kontaktnät, jag menar, de kanske har ett barnbarn som jobbar med de frågorna som den nyanlände har erfarenhet av. Fikafét [...] integration och arbete och det sticker jag inte under stolen med utan det är ju mitt syfte med det! [...] jag ska se till att de kommer ut i arbete i slutändan.

Fikafét är alltså ett ställe där den nyanländes nätverk får en chans att växa och viktiga kontakter inför framtiden kan knytas. Detta kan kopplas tillbaka till teorikapitlet och Meads (1934/1995, s. 126) tankar om vikten av möten med den sociala gruppen. I detta fall kan den sociala guppen ses som de som bor på Hammarö och att möten med dem kan leda till att den nyanlände träffar vänner eller personer som är i samma yrkeskategori som hen själv. Under vår sista intervju berättade Ida att hon kunnat börja se effekterna av arbetet hon lagt ned på Fikafét och arbetet med volontärerna då hon veckan innan fått ett telefonsamtal från en av sina faddrar. Hen sökte en person med den kompetensen som en av de nyanlända besitter och ville diskutera möjligheten att anställa denne med Ida. Hon vet inte om det kommer att bli så att den nyanlände personen får det jobbet, men bara att hon fick det telefonsamtalet kändes som en stor vinst för det innebär att medborgarna i samhället har börjat tänka i de banorna och det är precis det Ida vill.

Nu ska vi gå vidare med att se hur processen att förberedas för den svenska arbetsmarknaden upplevs av två nyanlända personer; Läraren Lea och Lärarstudenten Lars.

4.2. Inför mötet med den svenska arbetsmarknaden - Nyanlända perspektivet

De har båda två flytt krigets Syrien under traumatiska omständigheter, tagit sig till Sverige genom Europa och till sist, efter en lång väntan på olika asylboenden landat på den lilla ön Hammarö i Värmland. Innan vi går in på de nyanländas erfarenheter kring mottagandet av Hammarö kommun och hur de själva upplever tiden då de är i etableringen och förberedandet för inträdet på den svenska arbetsmarknaden vill jag gå in på vad de har för tankar om sitt nya hemland.

4.2.1 Två nyanländas upplevelser av det nya hemlandet

Både Lärarstudenten Lars och Läraren Lea kommer från stora städer i Syrien och de instämmer båda två i att Sverige är olikt Syrien på ett sätt som jag tror vi alla svenskar fått höra förut: Svenskar är väldigt privata. Lea tar upp kulturskillnader mellan Sverige och Syrien tidigt i den första intervjun och berättar att hon upplever Sverige som ett väldigt formellt land där man inte bara kan åka hem till någon och knacka på utan man måste ringa eller smsa först. Lars kommer också in på detta ämne under vår andra intervju och säger:

[...] I Syrien var det väldigt lätt att föra en konversation på bussen eller på gatan [...] jag menar om du sitter på en restaurang eller ett café så här så är det väldigt lätt att ha en konversation med de vid bordet bredvid. Men här i Sverige så är det väldigt ovanligt [...] väldigt privat, det är väldigt speciellt.

Jag tänkte här koppla tillbaka till teorin om den generaliserade andre av Mead vilken jag tog upp i teorikapitlet då en tanke slog mig när Lars uttryckte sig på detta sätt. Vi har tidigare varit inne på Augustssons (1996, s.41) avhandling om etisk diskriminering i arbetslivet och jag har inspirerats av honom till att använda den generaliserade andre som en slags referensram för kultur. För att påminna läsaren om Augustssons tolkning av Mead så menar han att när vi använder oss av ordet "man" grundar vi det i den generaliserade andres perspektiv och vi får i vår sociala grupp, till exempel i ett samhälle, veta hur "man" beter sig. I Sverige pratar "man" inte med cafégästerna som sitter vid bordet bredvid och "man" sätter sig inte bredvid någon annan på bussen om det finns en ledig plats med ett tomt säte bredvid. Jag har, med handen på hjärtat, under hela uppsatsen gått in med inställningen att det är den *svenske* generaliserade andre som är normen

och självklart så är det med stor säkerhet också så på till exempel en svensk arbetsplats. Men när Lars uttryckte sig på detta sätt ”det är väldigt speciellt” så tolkar jag det som om han menar att det är *svenskar som* är speciella, att det är svenskar som avviker från det normala och att det är *vår* generaliserade andre och *vårt* ”man” som skiljer sig från resten av världen. Det är en ganska intressant tanke.

Då vi pratade om olika skillnader mellan Syrien och Sverige så tog både Lea och Lars upp oskrivna regler när man åker buss. Lea berättade att i Syrien har man inte busshållsplatser på samma sätt som vi har i Sverige utan när en buss åker förbi så vinkar man på den och så stannar den – vilket hon nu lärt sig att bussen inte gör om man vinkar åt den i Sverige. Lars tog upp ett annat exempel och det är att om en buss är fullsatt i Syrien och en kvinna går på så måste han som man resa sig upp och erbjuda henne sin plats, oavsett om hon är yngre eller äldre. Lars berättade att när han gjort detta en gång för en äldre kvinna som gick på bussen i Sverige så ville hon inte sätta sig ned utan hon började prata väldigt fort med honom på svenska. Han förstod inte vad hon sa så tillsist satte han sig bara ned igen. Det är sådana här små oskrivna regler i samhället som ingen lär ut på samhällsorienteringen eller i skolan utan som man som svensk ”bara vet” som upplevs som svåra och när man kommer i dessa situationer så vet man inte riktigt hur man ska bete sig.

Lars menar dock att Sverige är ett bra land för syriska flyktingar att komma till då det också finns många likheter mellan länderna. Dels så är det små saker som att man tar av sig skorna när man kommer hem till någon men det är också större ting som regler och normer i samhället. Att svenskar och syrier ska ha en del gemensamma normer, och alltså att våra generaliserade andre på vissa sätt faktiskt liknar varandra (se 2.2.2 *Den generaliserade andre som kultur*), är kanske något som man inte förväntar sig på grund av våra olika religioner och kulturer. Lars förklarar hur han tänker och menar att trots att Sverige är ett väldigt liberalt land så finns det regler som respekteras. Till exempel så ser man inte människor som säljer droger på gatorna, man ser inga prostituerade och att det är ovanligt att se människor som röker. Han har vänner i andra europeiska länder, som till exempel Nederländerna, där man har helt andra värderingar och han tror att det är svårt för dem att anpassa sig till den nya kulturen och värderingarna i de länderna:

[...] Det [Sverige] är ett liberalt land [...] med mycket frihet, men samtidigt [paus] allt är inte tillåtet, för att ge ett exempel: Jag har vänner i Nederländerna och [...] de berättar för mig att det är mycket droger och prostitution där och allting är tillåtet [...] men här i Sverige, det är, de hamnar i fängelse om de gör det så du kan inte sälja droger. Och detta är bra!

Att det finns regler och normer som följs i Sverige anser Lars alltså gör det lättare för syriska flyktingar att ”klara av” tillvaron i sitt nya hemland. Då Syrien är ett väldigt konservativt land ser man inte heller där människor som säljer droger öppet på stan och det finns inte reklam på nakna kvinnor på gatorna och liknande, vilket det inte heller finns i Sverige. Men det finns självklart också skillnader. Lea tycker om att man respekterar människor i Sverige för vem man är och inte för vad man gör. I Syrien till exempel så kände hon sig respekterad för att hon var lärare men hade hon varit utbildad så menar hon att hon inte fått samma respekt. Men här i Sverige respekteras alla och man har medkänsla för varandra. Hon berättar att när hon pratar med svenskar om vad som hänt henne i Syrien så gråter de för de ”känner med mig som en människa”. Lea berättar under vår andra intervju om hur hon vill att både hon och en ung släkting som bor

hos henne ska få en bra mix mellan sin kultur från hemlandet och den svenska kulturen. Lea säger såhär.

[släktingen som bor med henne] kan nu prata engelska och när [släktingen] träffar sin pappa så frågar han ”hur kan du det?” och då säger [släktingen] ”jag såg [Lea] när hon pratade”. Jag hjälper [släktingen] att bli stark [...] Och nu går [släktingen] i musik i kyrkan, [släktingen] vill sälja majblommor, jag säger inte ”nej, nej” [låter rädd på rösten] jag säger *gå!* Jag vill att [släktingen] inte ska bli rädd, nej gå, du måste bli stark. Men samtidigt har vi traditioner, jag lär [släktingen] hur du kan samtidigt behålla dig själv [sin kultur]. Men inte så rädd, nej gå och studera och prata, du måste. Och nu hjälper jag henne att läsa arabiska.

Lea hjälper alltså sin släkting att både behålla sin kultur från sitt hemland och till exempel att bli bättre på att läsa och skriva på arabiska. Men samtidigt så låter hon släktingen få göra sådant som de andra barnen i släktingens klass gör som att lära sig engelska, sälja majblommor och vara med i en musikgrupp i kyrkan. Lea försöker att få till en bra mix mellan den syriska och den svenska kulturen (se 2.1.1 *Med språkets hjälp utvecklar vi ett jag*).

Nu lämnar vi hur Lars och Lea ser på Sverige i helhet och zoomar in på deras tankar om Hammarö kommun.

4.2.2 Mottagandet i Hammarö kommun

Både Lea och Lars medger att jämfört med storstadslivet i Syrien så känns Hammarö väldigt litet och lite tråkigt, men att det är skönt att det är nära till Karlstad. De känner att de hittar bättre och bättre och Lea går ofta promenader. Båda är väldigt nöjda med hur Integrationssamordnaren Ida tog emot dem då de kom till Hammarö, hon hade en tolk med sig som talade arabiska och de kände sig välkomna. Lars berättade att de fick hjälp med olika saker i början som till exempel att öppna ett bankkonto. Lea förklarar att Ida kontaktar henne när det är något speciellt som händer i kommunen, till exempel som när Ida fixade biljetter till en hockeymatch i vintras. Men annars verkar Lea ha mycket kontakt med sin fadderfamilj och hon förklarar att hon inte behöver be Ida om hjälp med så mycket för hon har andra som kan hjälpa henne då hon också träffat vänner på Fikafét. Och det är precis detta som Ida vill uppnå med fadderfamiljer och mötesplatser för Hammaröbor och nyanlända, som Fikafét. Hon finns där som ett stöd om den nyanlände behöver hjälp men ju mer de integreras i samhället och får egna vänner desto bättre är det. För i och med att deras kontaktnät växer så kommer också andra dörrar att öppna sig – kanske får man kontakt med människor inom sin egen yrkeskategori till exempel. Lars nämnde inte sin fadderfamilj under de två intervjuerna så de kanske inte träffas så mycket. Fadderfamiljerna är något som är frivilligt och om den nyanlände familjen tackar ja till en fadderfamilj så väljer familjerna sedan själva hur mycket kontakt de ska ha.

Varken Lars eller Lea har barn men båda bor tillsammans med släktingar som är barn. Lars berättade att han känner sig trygg när hans unga släkting går till skolan själv och att han inte heller är orolig när släktingen är i Karlstad ensam. Något de båda tog upp under de inledande intervjuerna var också att de kände att barnen fick ett varmt mottagande i skolan. Lea berättade

till exempel att lärarna på den skolan där hennes släkting går uppmuntrar barnet till att berätta om sina upplevelser från Syrien. Detta tyckte jag var väldigt positivt att höra och det värmdes i hjärtat. Kommer det en nyanländ familj med barn till Hammarö så kanske det är just i skolan man först verkligen träffar svenska människor och pratar med dem då barnen måste komma in i skolan innan de vuxna kan börja läsa sfi på dagtid. Huruvida människor i olika delar av samhället bemöter den nyanlände bra eller dåligt så kommer det att påverka dennes bild av Sverige och antingen underlätta eller försvåra tiden då hen slår sig till ro i en ny kommun.

Nu ska vi ta det ytterligare ett steg längre och se vad Lea och Lars har att säga om de arbetsmarknadsförberedande åtgärderna som de är inne i.

4.2.3 Att förberedas inför den svenska arbetsmarknaden

Sfi kommer jag inte att säga så mycket om här utan det kommer vi att komma tillbaka till under 4.4. *Språkets betydelse* samt 4.5.2 *Svenska för invandrare*. Både Läkarstudenten Lars och Läraren Lea har nu varit i etableringen i cirka ett halvår. De började båda två med att vara i en aktivitet som arbetsförmedlingen har köpt av ett privat företag i Karlstad innan de fick plats på sfi, vi kan kalla denna aktivitet för "Aktivitet 1". Sedan dess har Lars varit fyra timmar varje dag på sfi och fyra timmar i Aktivitet 1. Lea fick tidigt en praktikplats på en skola i kommunen där hon är tre dagar i veckan i fyra timmar i stället för i Aktivitet 1 då hon inte trivdes där. Lars trivdes inte heller i Aktivitet 1 och har, som tidigare nämnts, nu också fått hjälp av Integrationssamordnaren Ida att få en praktikplats. Varför de inte trivts kommer vi att komma tillbaka till under 4.3.3 *Meningsfullhet*. Så just nu ser Lars och Leas vecka ut som så att de måndag till fredag är fyra timmar om dagen på sfi och resten av tiden är uppdelad mellan praktik och Aktivitet 1. Det är alltså ett ganska så fullspäckt schema, åtta timmar varje dag, och Lars förklarar att det är en utmaning att hinna studera och repetera språket på egen hand:

[...] jag måste gå tillbaka och studera det [språket] för att lära mig det [...] så du behöver mycket tid. För det är ett nytt språk och nya ord och det är mitt största problem nu, jag kan inte finna tiden. De enda dagarna är söndag och lördag så och ja, under veckodagarna, ja det är väldigt svårt att gå och studera för du behöver åtminstone ytterligare tre timmar hemma för att studera på det du fått om du vill studera bra, och det är svårt [...] för du måste äta och du kanske måste duscha och, eller vila eller så har du andra förpliktelser som att tvätta eller städa [...].

Tiden under etableringen ska vara en heltidssysselsättning men vi kan lätt räkna ut att de nyanlända "sysselsätts" mer än åtta timmar varje dag. Då jag utförde min observation under en sfi lektion dit jag fick följa med Lars så ritade läraren där upp ett schema med hur många timmar eleverna borde studera svenska varje dag efter att de kommit hem. Det var två till tre timmar varje dag vilket innebär att de i snitt har en "arbetsdag" på tio och en halv timma. Att de inte heller får tid att slappna av på helgerna gör att trots att de inte har något förvärvsarbete så får de mindre tid till återhämtning än en förvärvsarbetande person. Att Lars uttrycker sig på detta sätt, att det att ta en dusch "stjäl" tid från studerandet, är en målande beskrivning av den tidspress en nyanländ person lever under. Att inte känna att man har tid med allt man själv känner att man behöver göra och att man inte kan möta de krav som ställs på en anser jag innebär att man inte känner att man har kontroll över situationen. Detta kan kopplas till en av beståndsdelarna i KASAM, *hanterbarhet*, vilken bland annat syftar på huruvida individen har kontroll och kan

möta inre och yttre stimuli som ställs på hen (Antonovsky 2007, s. 45). Lea uttrycker också att tiden är ett problem då hon menar att hon till exempel inte har tid att träffa några nya svenska vänner utan att hon bara ”går upp, går på sfi, praktik, åker hem, lagar mat, studerar, sover” och sen nästa dag så är det samma sak igen. Jag frågade Lea om hon någon dag bara kunde ta ledigt så att hon fick vila sig men hon berättar att hon inte kan det nu utan att hon får vila när hon fått ett jobb och är ledig ifrån det ibland. Antonovsky (2007, s. 154) tar upp just möjlighet till vila och återhämtning som en viktig del i att känna hanterbarhet i sin sysselsättning då det handlar om att känna balans och varken ha för stor eller för liten arbetsbelastning.

Vi kan därför konstatera att tiden i etableringen är en stressande tid för nyanlända personer då de både har höga krav på sig själva samtidigt som de får höra från lärare på sfi, människor som arbetar med integration i kommunen och volontärer de träffar på Fikafét att ”språket är nyckeln, du måste lära dig språket annars får du inget jobb”. Samtidigt så är det en bra chans nyanlända får att läsa språket gratis och det är förståeligt ur kostnadsmässig synpunkt att man inte kan dra ut på etableringen under mer än två år.

Något annat att ta upp angående vad som upplevs som svårt under etableringsperioden är det trauma som de nyanlända har upplevt i sitt hemland och under resan till Sverige vilket kan påverka språkinläringen negativt (Atwell et.al 2009, s. 679). Både Lars och Lea bär på många hemska minnen och för att nämna några av deras samlande upplevelser så har de behövt hantera människosmugglare, suttit på gummibåtar som kollapsat utanför Greklands kust, tvingats utöva sitt yrke med bomber som viner runt omkring dem och fått släkt och vänner mördade av regimen. Alla minnen och oron över släktingar och vänner som är kvar i Syrien gör att det är svårt att koncentrera sig på att starta upp sitt nya liv i Sverige. Atwell et. al (2009, s. 686) fann i sin studie att det var denna oro som orsakade mest stress hos intervjupersonerna och menar att detta kan vara ett av de största hindren som försvårar processen att slå sig till ro i ett nytt land. Lea uttryckte sig såhär under vår första intervju:

[...] jag känner, ska jag vara ärlig med dig, jag är väldigt trött. Jag försöker säga ”jag är lycklig” men jag är trött här [pekar på hjärtat] [...] jag lämnade Syrien under dåliga omständigheter, jag har mycket press på mig själv [hon blir tårögd, rösten brister] jag lämnade mina elever, mitt hem och allting [...] Du känner, att efter att du gjort klart dina studier och du har ditt jobb och du lever ditt liv och helt plötsligt så förstörs allting [...] jag försöker uppmuntra mig själv, men här, lyssna, jag har sorg här i mitt hjärta [...] när vi kom hit så kom vi från dåliga förhållanden, det är inte bra omständigheter, jag pratade med min handläggare [på arbetsförmedlingen], jag sa ”du tycker att jag ska studera och jobba, men jag är en människa, jag är ingen maskin, jag har något här [pekar på hjärtat]

Både Lea och Lars känner att livet går mycket upp och ned, ibland är de lyckliga och tacksamma över att ha fått kommit till Sverige och ibland känner de sig trötta och orkeslösa. När jag ställer frågan ”vart ser du dig själv om fem-tio år” svarar Lars att han inte har någon aning. Han hoppas att han bor i Sverige, arbetar som läkare och har familj men han säger att allt är möjligt och han också kan se sig själv deprimerad och tillbaka i Syrien utan någonting. Denna osäkerhet inför framtiden grundar sig i att hela hans liv förändrades under loppet av några år. Han förklarar för mig att om han hade kunnat åka tillbaka fem år i tiden och berättat för sig själv att ”om fem år kommer du vara en flykting som bosatt sig i Sverige” så skulle hans dåvarande jag svara ”du är

galen”. Men nu skulle han acceptera vad som helst för han vet hur fort livet kan förändras. Trots detta har han mycket hopp inför framtiden och han säger med ett stort leende att han känner att han åstadkommit mycket genom att ta sig hit och att han hoppas att han om tio år kommer att vara på ett bra ställe i livet.

Både han och Lea har många planer inför framtiden och viljan att ge tillbaka till Sverige och tacksamheten över att landet tagit emot dem är stor. Läraren Lea har många mål och hon säger ”Jag kommer bara att leva en gång, jag behöver vara något i detta livet”. Hon vill ta vara på möjligheterna hon givits då hon fick uppehållstillstånd i Sverige. Då jag ställer henne frågan ”vart ser du dig själv om fem-tio år” svarar hon att hon i framtiden vill arbeta som svensklärare för invandrare och hjälpa andra som är i samma situation som hon själv varit i och hennes största dröm är att så småningom bli tolk. Denna dröm motiverar henne till att fortsätta framåt då hon har en dålig dag och man kan säga att det är en GMR, en generell motståndsräddning (Antonovsky 2007, s. 16f), som hjälper henne att hantera stressen och tröttheten som kommer över henne ibland. Jag vill med ett citat från den första intervjun med Lea gestalta den tacksamhet hon uttrycker gentemot Sverige och viljan att bidra till samhället:

[...] jag känner nu när, jag kom hit till Sverige så öppnade de [landet] dörren för oss. När vi var skadade av någon person så sa de att ”du är här i Sverige, du får tala, du är inte i Syrien, du kan inte vara rädd för något [du behöver inte vara rädd för något] [...] På arabiska säger vi ”när någon öppnar dörren för dig så ska du respektera honom” och landet respekterade mig när de sa hej till mig och jag ska respektera landet: att studera språket, att lära mig språket fort så att jag kan ha möjlighet att få ett jobb, så att jag kan ha möjlighet att hjälpa detta land på samma sätt som de [landet] hjälpte mig.

Det värmer i hjärtat att höra att Lea känner att Sverige har öppnat dörren för henne och att hon känner sig välkommen. Att hon känner hopp inför framtiden och har drömmar och mål tyder på en stark KASAM. Hon upplever att ”landet” och människor i Sverige har tagit emot henne med öppna armar. Jag gjorde dock en iakttagelse under observationen då jag var med Lea på hennes praktikplats på en skola på Hammarö. Under rasten mellan två lektioner satte vi oss i lärarrummet och pratade. Det kom då gång på gång fram lärare som tittade intresserat på oss och som först hälsade på mig och sedan hälsade de på Lea. Jag reagerade på detta då Lea vid den tidpunkten varit på praktiken tre dagar i veckan i cirka tre månader och det alltså ändå var flera lärare som inte hade hälsat på henne tidigare. Detta kan självklart ha helt naturliga förklaringar – som att Lea inte befinner sig i lärarrummet så ofta eller att de lärarna som nu hälsade på henne tillhör ett annat lärlärolag än de lärare som Lea går med och att de därför har ”gått om” varandra. Men tanken slog mig ändå att det också kan vara så att de har sett Lea förut men inte vågat hälsa på henne då hon tillhör en främmande kultur. Då jag var där tillsammans med henne så blev jag kanske som en brygga mellan lärarna och Lea vilket gjorde att de vågade hälsa på henne. I teorikapitlet reflekterade jag kring nyanländas eventuella tankar om hur den nya omgivningen och till exempel hur man tror att kollegor kommer att reagera på ens jag då man bland annat har en annan generaliserad åsikt. Vi definierar ofta olikheter genom att uttrycka vad man *inte* är, till exempel så blir något osvenskt när det *inte* är svenskt (Hammarén & Johansson 2009, s. 98) och enligt Lundborgs (2013, s. 220) undersökning så är det flyktingar från mellanöstern och vissa länder i Afrika som har svårast att komma in på den svenska arbetsmarknaden på grund av kulturella skillnader. Då Lea synbart, då hon bär slöja, är en kvinna med en annan religiös tro och från en

annan kultur än ”oss” så kan detta ha bidragit till att lärarna inte vetat hur de ska hälsa på henne. Men då de såg att hon var med mig, en annan generaliserad annan, så kändes hon kanske mindre främmande.

Jag vill nu viga den avslutande delen av detta avsnitt till att berätta om den situationen som Läkarstudenten Lars befinner sig i då jag tycker att det är ett viktigt bidrag till förståelsen av hur det är att vara nyanländ i ett land utan en examen och hur det påverkar möjligheterna till att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Jag nämnde i metodkapitlet att Lars inte slutförde sin läkarexamen i Syrien då han var tvungen att avbryta studierna på grund av oroligheterna i landet. Något som har fått mycket fokus under de båda intervjuerna med honom är frustrationen över avsaknaden av flexibilitet i det svenska systemet. När han först kom till Sverige försökte han på egen hand kontakta myndigheter för att få hjälp med validering av sina dokument från läkarlinjen i Syrien och han blev väldigt förvånad över svaren han fick. De han pratade med på Migrationsverket sa först att han var tvungen att vänta på sitt uppehållstillstånd och att när han fått det så skulle han gå till arbetsförmedlingen och så skulle de hjälpa honom där. Så han väntade i ett år, fick sitt uppehållstillstånd och kontaktade arbetsförmedlingen. Svaret han fick där var att han var tvungen att vänta tills han fick en lägenhet och startade etableringsplanen och *sen* kunde de hjälpa honom. Så han väntade ytterligare i nästan ett halvår och när hans familj tillsist fick en lägenhet i Hammarö kommun så kontaktade han arbetsförmedlingen igen bara för att få reda på att Sverige inte har något system för att validera hans erfarenhet om han inte har någon examen eller ett certifikat. Han beskriver det själv som om han hamnade mitt emellan.

Han tog då själv kontakt med olika universitet i Sverige som utbildar läkare. Att han tog saker i egna händer och ringde runt själv när han inte fick någon hjälp av svenska myndigheter anser jag innebär att han försökte *hantera* situationen. Hanterbarhet är, som vi vid detta laget är kända med, en av beståndsdelarna i KASAM (Antonovsky 2007, s. 45). Några universitet sa att han skulle lära sig språket först och att de eventuellt efter det kunde försöka hitta en lösning. Andra universitet var inte lika tillmötesgående utan sa åt honom att han fick läsa matte, fysik, kemi med mera på gymnasienivå, få bra betyg och sedan skicka in betygen till universiteten – precis som alla andra som söker in på läkarlinjen. Sedan skulle han få konkurrera med 18-19 åringar som precis tagit studenten och han skulle självklart inte vara någon prioritering då för ”du är gammal”. Han beskriver känslan:

[...] jag blev riktigt deprimerad i början, jag, [skrattar till] jag visste inte vad jag skulle göra, jag [paus] när du har en karriär i ditt huvud och du, dina planer, och sen [...] ingenting, jag menar, de behandlar dig som om ”du gjorde ingenting i ditt liv” eller ”du har ingenting”, som om man inte har uppnått någonting.

Det måste vara svårt att efter fyra års universitetsstudier bli behandlad som om man under de åren inte lärt sig något och det är inte konstigt att Lars känner sig omotiverad och deprimerad ibland när det svenska systemet arbetar emot honom på detta sätt. Att jämföra hans kompetens efter fyra års studier på läkarlinjen med en 18-19 åring som har en examen från natur på gymnasienivå anser jag kan ses som en ren förolämpning. För att koppla tillbaka till teorikapitlet så menar Atwell et. al (2009, s. 691) att det är viktigt att landet som tar emot flyktingar har ett system för att hjälpa flyktingarna att förvärva egna resurser och alltså ta tillvara på sin kompetens. Både Läkarstudenten Lars och Läraren Lea ser på och läser svenska nyheter och de är väl medvetna om att Sverige är i stort behov av både lärare och läkare. Därför finns det en väldig frustration över

att inte få hjälpa till och ”betala tillbaka” till landet som hjälpt dem, Lars uttrycker sig såhär:

Sverige har tagit emot många människor och vi är tacksamma att de har tagit emot oss och [...] kanske det är ett av länderna som tagit emot flest i Europa [paus] så de [Sverige] förtjänar att dra vinster av oss, för de har tagit emot oss och spenderat mycket pengar så [paus] vi kan hjälpa dem att göra samhället starkare och bli en del av det [...] för om man bara ger en vistelseort och man inte får en chans att vara aktiv i samhället, om man inte får jobba och betala skatt, vad är meningen med att bara ta hit dig och få in dig när du är inaktiv eller inte gör något det är [paus] det är nonsens.

Under andra intervjun med Lea visade hon mig att hon fått sin arkeologiutbildning validerad vilket hon var väldigt glad över. Men hon hann inte slutföra sin lärarutbildning och kommer att behöva läsa vissa ämnen på gymnasienivå samt pedagogik. Men till skillnad från Lars så har hon över tio års erfarenhet som lärare i Syrien vilket jag tror kommer spela stor roll när hon börjar söka lärarjobb i Sverige och det var antagligen hennes gedigna erfarenhet tillsammans med att hon ändå läst till lärare i två år som också gjorde att Ida lätt kunde hitta en praktikplats åt henne.

Detta var en diskussion kring svårigheterna som Lars och Lea upplever då de är i processen att förberedas för den svenska arbetsmarknaden. Nu ska vi gå vidare med att kika på om och i så fall hur de som arbetar med integration i Hammarö kommun kan göra för att de nyanlända ska bibehålla en stark KASAM eller förbättra en svag KASAM.

4.3. Efter uppehållstillståndet – en begriplig, hanterbar och meningsfull tid?

Denna frågeställning inriktar sig på vad de som arbetar med integration i kommunen kan göra för att bidra till att perioden då en nyanländ förbereds för den svenska arbetsmarknaden ska kännas som en begriplig, hanterbar och meningsfull tid. Jag ställde mig frågan i teoridelen 2.3.4 *Går det att förändra en individs KASAM?* om det överhuvudtaget är möjligt att förändra en individs KASAM. Antonovsky (2007, s. 239) lärde oss att en persons KASAM kan förändras om radikala, permanenta förändringar i en individs liv sker vilket vi konstaterade att det har gjort i en nyanländs liv. Man kan ju dock ställa sig frågan *varför* det är viktigt att en nyanländ har stark KASAM. Som jag ser det är KASAM en indikation på om en person känner hopp eller inte, om hen har tilltro till att saker kommer att ordna sig till det bästa eller inte. Ett liv utan hopp och framtidstro blir ett väldigt grått liv utan mening och ger ingen energi till att söka arbete eller försöka få ett bra liv i Sverige. Detta blir i längden både förödande för individen och för kommunens (och Sveriges) ekonomi. Att personen har en stark KASAM blir alltså på ett sätt grundläggande för en välfungerande integration men också ett mått på om integrationen är välfungerande. Antonovsky (2007, s. 243) förklarar att en person med stark KASAM kommer att försöka strukturera upp denna smått kaotisk situation som hen är i, söka efter lämpliga generella motståndsresurser som kan hjälpa till att hantera situationen (till exempel att lära sig språket), tro på sig själv och anta situationen som en utmaning. Jag ser det som att en person med stark KASAM känner hopp, ser positivt på en framtid i Sverige och därmed också har lättare att integreras på den svenska arbetsmarknaden. Därför är det av intresse att se om de som arbetar med integration i kommunen kan hjälpa nyanlända personer att bibehålla en stark KASAM eller att stärka en svag KASAM.

4.3.1 Begriplighet och Hanterbarhet

Den första av KASAMs beståndsdelar kallar Antonovsky (2007, s. 44f) för *begriplighet* med vilken han menar huruvida individen upplever inre och yttre stimuli som hanterbara (se 2.3.2 *KASAMs tre beståndsdelar*). Denna beståndsdel anser jag därmed hänger ihop med just beståndsdelens *hanterbarhet* och det är svårt att tala om begriplighet utan att komma in på hanterbarhet så därför har jag valt att reflektera kring dem tillsammans. Med hanterbarhet menas att individen upplever att hen har resurser, alltså hjälpmedel, som hjälper hen att möta de krav som ställs på hen (Antonovsky 2007, s. 45). Atwell et. al (2009, s. 690) fann i sin studie att vissa flyktingfamiljer var bättre utrustade än andra att få livet i ett nytt land att bli så bra som möjligt genom att de familjerna förstod sig på sin nya omgivning och kunde navigera genom denna vilket i sin tur ledde till att de kände kontroll och stabilitet. Jag vill här koppla tillbaka till 4.1.1 *Mottagandet i Hammarö kommun* där jag redogjorde för hur Integrationssamordnaren Ida visar de nyanlända runt i kommunen, hur hon bjuder in dem till Fikafét och hur hon ser till att de som vill får en fadderfamilj som kan hjälpa den nyanlände med frågor och vardagliga bestyr som att sätta upp gardiner. Detta torde med all säkerhet leda till att de nyanlända vågar ta sig runt i sin nya omgivning på egen hand då de fått instruktioner hur de ska ta sig dit och faktiskt varit på många viktiga ställen tillsammans med Ida. När jag ställde Lea och Lars frågan om de kände att de hittade bra på Hammarö så sa de båda ja. De hade säkert lärt sig hitta på egen hand om Ida inte visat dem runt när de kom hit men det hade nog tagit längre tid. Vi kan alltså konstatera att denna hjälp leder till att den nyanlände, för att koppla tillbaka till Atwell, kan navigera sig i sin nya omgivning då hen förstår sig på den och hittar (*begriplighet*) och det leder till större känsla av kontroll, att hen kan *hantera* situationen på egen hand. Ida berättar att nyanlända som flyttar till kommunen också kan få hjälp med att lära sig hur man betalar räkningar och liknande. Hon beskriver det som att de får ”hjälp till självhjälp” så att de ska kunna förstå (*begriplighet*) vad som står på räkningen och hur man gör för att i framtiden kunna betala den själv (*hanterbarhet*).

Vi ska gå vidare med att se på de inre stimuli som den nyanlände har och läsaren har antagligen vid det här laget förstått att både Lars och Lea har höga krav på sig själva och vill komma ut i jobb så fort som möjligt för att kunna bidra till Sverige. Svårigheten här anser jag är just den långa väntan tills man får komma ut på den svenska arbetsmarknaden och att under denna period hantera de höga krav som de ställer på sig själva. Det är något som är svårt för Integrationssamordnaren Ida att hjälpa till med. Men de yttre stimulina och matchningen mellan de inre och yttre kan hon däremot underlätta. Jag ska visa hur jag tänker och jag tar Lea som ett exempel: Lea har höga krav på sig själv och hon vill lära sig språket snabbt och komma ut i jobb (inre stimuli). ”Sverige” har höga krav på henne att hon ska lära sig språket snabbt och vara ute i jobb när etableringsplanen är slut om två år (yttre stimuli). Båda stimulina handlar egentligen om att lära sig språket och att komma ut på arbetsmarknaden och det är här jag ser att Ida har en möjlighet att underlätta för Lea. Genom att hon arrangerar Fikafét där nätverkande kan ske och genom att hon visar Lea runt och presenterar henne för en fadderfamilj som kan hjälpa henne så blir omvärlden i form av Hammarö och Sverige sakta men säkert mer och mer begriplig för Lea. När omvärlden blir mer och mer begriplig så kan Lea hantera den bättre och bättre. Hon kan få hjälp med språkinläringen av sin fadderfamilj och sina vänner som hon träffar på Fikafét där hon också kan knyta viktiga kontakter inför arbetslivet. Att Ida dessutom hjälpt henne att hitta en praktikplats så att Lea med egna ögon kan se hur man utövar läraryrket i Sverige gör att hon förstår (*begriplighet*) hur en lärare agerar i Sverige och genom det lättare kommer att mästra (*hanterbarhet*) sin yrkesroll i Sverige.

Jag vill här ta tillfället i akt att citera mina egna anteckningar från observationen jag utförde av Lea på skolan där hon har praktik för att visa hur hon får prova sin yrkesroll i Sverige. Detta citat är hämtat från en svensklektion för invandrade ungdomar i tonåren som har kommit till Sverige under det senaste året. Jag använde mig av Aspers (2011, s. 126) modell när jag utförde anteckningarna (se 3.3.6 *Observation*):

1. Vad sker? Svensklektion för invandrare.
2. När sker det? 9.00.
3. Var sker det? I ett klassrum på en skola på Hammarö.
4. Med (av) vem sker det? En lärare, en tolk, Lea och nio elever.
5. Hur sker det? De ska ta fram en bok, den "tunna, lila" boken, de läste igenom en sida igår och nu ska de gå igenom den idag igen. Läraren läser upp ord från en sida i boken och eleverna repeterar; "en bil", "ett tåg" och så vidare. Lea sätter sig bredvid en kille, läser med honom i boken – de lär sig tillsammans, bra! En av eleverna gick ut och hämtade en bok, Lea hjälper honom att hitta rätt sida när han kommer tillbaka. Alla läser högt och tydlig, alla är med, ingen skojar eller larvar sig som i den förra klassen med de svenska eleverna. Lea tittar på läraren när hen säger orden, jag tror hon tittar på hur läraren artikulerar och Lea härmar artikuleringen.
6. Varför sker det? Läraren beskrev det som om Lea var med och "hjälppte till". Detta är också ett bra lärotillfälle för Lea då hon kan lära sig tillsammans med eleverna. Det kostar ingenting för någon att hon är där, det blir en "win-win" situation – hon avlastar läraren samtidigt som hon lär sig själv.

Att Lea får känna att hon hjälper till och får använda sig av den kunskapen som hon besitter kan också kopplas till Weinstein et. als (2016, s. 2) undersökning om mental hälsa hos syrisk flyktingar och hur de som fick lära ut något till någon annan som de var bra på mådde bättre psykiskt. Att bli svensklärare för invandrare är som sagt något som Lea drömmer om och att få prova på detta yrke tror jag gör att det blir mer greppbart (*begriplighet*) för henne och att hon *hanterar* det bättre och bättre. Att hon är där avlastar också svenskläraren då Lea hjälper till så gott hon kan. Något jag reagerade på var att eleverna i denna klass var mer intresserade och mer "med" än de svenska eleverna i de andra klasserna där jag fick vara med. Om en elev i denna klass tog fram mobilen så var det för att översätta något ord till sitt modersmål medan jag såg att flera elever i den svenska klassen smygtittade på Facebook under bordet eller bakom en bok.

I teorikapitlet tog jag upp hur Mead (1934/1995, s. 120f) talar om hur individen bildar sig en uppfattning om samhället genom att se hur andra tänker och tycker om något för att sedan införliva detta i sig själv och hur detta är en del i skapandet av jaget. För att en nyanländ person ska få chansen att bilda sig en uppfattning om hur det svenska samhället fungerar så anser jag att samhällsorienteringen är en viktig pusselbit. Där får de nyanlända diskutera svensk politik, oskrivna regler i samhället, kulturskillnader och så vidare. Här har kommunen ett stort ansvar i att se till att den nyanlände blir anmäld och, om hen inte väljer att gå, få personen att gå. Lea tog upp att de under hennes tid i samhällsorienteringen hade diskuterat jämställdhet och barns rättigheter. Lars berättade om hur de under en lektion i samhällsorientering pratade om homosexuellas rättigheter och om hur viktigt han tyckte att det var att de fick den kunskapen just för att veta hur man hanterar sådana frågor i Sverige. Med tanke på att det inte ens är tillåtet att vara homosexuell i Syrien så är det viktigt att man får kunskap om hur vi ser på dessa frågor i Sverige. Han tycker att det är bra att vi pratar om homosexuellas rättigheter i Sverige:

[...] jag tror att Sverige kanske är ett av få länder i hela världen där de hanterar denna fråga [...] vi pratar om det i Syrien men det är inte i regler eller, det är inte, det är inte en fråga för riksdagen eller något sådant [...] precis som om de undviker det, jag menar, de vet att vissa människor är homosexuella men [paus] de undviker att prata om det [...] jag tycker inte att det framkommer så mycket i det svenska samhället [...] men man diskuterar det så, ja det var en ny erfarenhet för oss.

Att man faktiskt pratar om homosexuellas rättigheter i Sverige och att det är en fråga på politisk nivå är alltså en ny erfarenhet för många människor från Syrien och Lars tycker att det är bra att man får vetskap om detta på samhällsorienteringen så att man kan ställa frågor. Annars är detta en sådan sak som är svårt att veta hur man ska förhålla sig till och som han säger så är det inget som framkommer så mycket i det svenska samhället utan det är något som *man* bara vet – alltså en värdering hos ”vår” generaliserade andre (Mead 1934/1995, s. 120f, Augustssons 1996, s. 41).

I teorikapitlet talade jag också om KASAM och sysselsättning och om hur Antonovsky (2007, s. 156) gör kopplingen däremellan. Jag ställde mig frågan om de nyanlända får tillräcklig kännedom om att till exempel deras etableringsplan endast pågår i två år och att tanken är att de ska vara i sysselsättning efter två år – alltså om de får hjälp att se det ur ett större perspektiv. Den frågan besvarades snabbt då både Lars och Lea är väl medvetna om detta och det var bland annat därför de kände en frustration över att vara i Aktivitet 1 som de inte kände gav dem något (mer om det under 4.3.2 *Meningsfullhet*). Jag fick också möjlighet att med egna ögon se att lärare på sfi också är mycket noga med att poängtera detta. När jag utförde observationen under sfi lektionen så var det en elev i klassen som inte hade gjort sin läxa. Då var läraren mycket tydlig med att om hen inte fick in alla uppgifter så skulle det räknas som olovlig frånvaro vilket påverkar elevens chanser att få pengar från Försäkringskassan. Jag tyckte det var väldigt positivt att läraren var så tydlig med att det är för deras egen skull som de ska göra läxorna för att lära sig språket och för att inte förlora sitt bidrag. Detta var en liten avstickare som inte handlade om kommunens ansvar men jag ville visa på ett exempel hur andra delar av samhället också hjälper de nyanlända att förstå och hantera sin nya vardag.

Antonovsky (2007, s. 154) menar att ”i de flesta arbetsmiljöer kan vi ha känslan av att göra ett bra arbete endast om vi upplever att de som vi är beroende av gör detsamma: de som har [...] försett oss med material och utrustning och som har organiserat arbetet”. Här ställde jag mig frågan huruvida man upplevde att de som arbetar med integration i kommunen gör ett bra jobb. Jag kan efter sammanlagt fyra intervjuer och två observationer med Lars och Lea konstatera att det tycker man verkligen. På frågan om det är något annat man skulle vilja ha blivit erbjuden som man inte har blivit så svarar båda nej. Att de båda också har valt att gå till Integrationssamordnaren Ida när de känt att inte till exempel Aktivitet 1 har fungerat och när de inte fått gensvar från arbetsförmedlingen visar också på ett högt förtroende för integrationssamordnaren och en tilltro till att hon arbetar i deras intresse.

Ida berättar under vår andra intervju att kommunen sökt pengar för att genomföra två projekt varav ett är ett kulturprojekt. Hon vill skapa en ”kulturarena”, eller ett kulturforum, för alla i Hammarö kommun där människor kan mötas genom ett gemensamt intresse oavsett ålder, nationalitet och så liknande. Hon säger också att kultur kanske även gör att man läker som person om man har varit med om något traumatiskt. Musik, dans, teater eller konst kan bli en resurs (Antonovsky 2007, s. 16f) som hjälper individen att tackla sin nya vardag i ett nytt land och kan

alltså ses som ett redskap för att *hantera* (Antonovsky 2007, s. 45) och bearbeta sina traumatiska upplevelser. Detta anser jag är ett steg i rätt riktning och jag tror att projektet kommer att bli uppskattat.

Innan vi går in på språkets betydelse ska vi reflektera kring den sista beståndsdelen i KASAM; *meningsfullhet*.

4.3.2 Meningsfullhet

Jag tänkte börja detta avsnitt med att förklara varför Lars och Lea inte trivdes i Aktivitet 1, den aktivitet som arbetsförmedlingen köpt av ett privat företag i Karlstad. Antonovsky (2007, s. 130f) förklarar att för att känna meningsfullhet i en aktivitet så måste individen känna sig delaktig. Om individen inte har något att säga till om angående en uppgift eller en aktivitet och om hen inte upplever att omvärlden visar intresse så kommer hen uppleva världen som meningslös menar han. Det är troligt att om en nyanländ person som kommer till Sverige inte känner att hen har en meningsfull sysselsättning så kan det sätta käppar i hjulen för allt annat också. Det är meningsfullhet som är den viktigaste beståndsdelen i KASAM för känner individen att något är meningsfullt så kommer hen jobba för att det ska bli begripligt och hanterbart också (Antonovsky 2007, s. 50). Det viktigaste för att en person ska känna meningsfullhet är som sagt att hen känner sig delaktig och delaktighet blir därför en viktig del för kommunen att jobba med. Men det är också viktigt att personen upplever att hen blir lyssnad på av andra aktörer, som till exempel arbetsförmedlingen, och får säga vad hen önskar under sin etableringsplan. Detta var också något som togs upp i 2.3.5 *KASAM och sysselsättning* då Antonovsky (2007, s. 152f) menar att för att en individ ska känna att en sysselsättning är meningsfull så måste hen känna att hen har någorlunda kontroll och kan bestämma över situationen. Varken Läraren Lea eller Läkarstudenten Lars trivdes alltså i Aktivitet 1 och Lars förklarar att många av dem som arbetar där inte är kvalificerade lärare. Många är till exempel själva invandrare och uttalar vissa ord fel så att han lär sig säga orden på fel sätt. Han säger att det är mycket lägre standard än på till exempel sfi för på sfi har de ett program som de följer och det är ett pedagogiskt upplägg. Jag uppfattar det som om både Lea och Lars trivs väldigt bra på sfi. I Aktivitet 1 sitter de ofta bara och ser på film på youtube och pratar arabiska med varandra och då Lars är väldigt medveten om att etableringen bara är på två år så känner han det som om han slösar bort sin tid när han bara sitter och väntar på att Aktivitet 1 ska ta slut varje dag. Lars beskriver sin frustration över Aktivitet 1:

[...] jag tycker att det är nonsens, det är en av de stora problemen med etableringssystemet, som jag sa till dig förut, det är en fråga om flexibilitet [...] om du måste stanna två år så behöver de inte säga åt dig att gå åtta timmar till [Aktivitet 1], då kan de säga åt dig att gå till något ställe som du har mer nytta av. För de slösar mycket pengar och de pratar mycket på nyheterna och på internet, de politiska partierna, de säger att de spenderar mycket pengar på flyktingar. Men jag vet, jag är ganska så säker på att om de gjorde en kommitté från riksdagen till exempel eller från regeringen som kunde kontrollera vart pengarna går så skulle de nog se att mer än 70 % av de pengarna inte går till flyktingar utan de går till de privata institutionerna [till exempel till det företag som håller i Aktivitet 1] [...] så de ger dem inte till flyktingarna så att de kan börja bygga upp sina liv, och de ger dem inte till det svenska samhället [...] kanske de hade kunnat ge det till vårdcentralen eller något annat center. Men de slösar bara de pengarna. Och de

slösar vår tid [...] om jag var i rätt system så kanske jag skulle sitta och prata svenska med dig nu.

Att Lars ser på nyheterna att det sägs att pengarna går till flyktingarna när han själv upplever att de inte gör det utan att de går till de privata institutionerna – och att de sedan inte gör något bra av de pengarna – skapar frustration. Denna frustration har gått så långt så att han till och med har tänkt ut en lösning på problemet; att man på politisk nivå borde kontrollera vart pengarna går och att det skulle bevisa att de ej går till flyktingarna utan till företagen som arbetsförmedlingen köper aktiviteter av. När jag frågade honom om han försökt prata med arbetsförmedlingen om vad han tycker om Aktivitet 1 så visslar han till och säger ”så många gånger”. Så då gick han, precis som Lea, till Ida istället och bad om hjälp. Ida berättade under vår andra intervju att hon blivit väldigt frustrerad då nyanlända kommit till henne och berättat för henne att de känner att de inte får ut något av aktiviteten de är i. Det är förståeligt tycker jag, för om den nyanlände inte får bra hjälp under etableringen så kommer det att slå tillbaka på kommunen sen för när de två åren i etableringen är slut så är den nyanlände kommunens ansvar. Har hen inget jobb då eller kommit igång med studier så är det försörjningsstöd som gäller. Ida är tydlig med att en nyanländ person som inte är nöjd med sin aktivitet måste berätta det för arbetsförmedlingen för om det aldrig kommer fram till dem så kan det aldrig ske någon förändring.

Att Integrationssamordnaren Ida lyssnat på Lars och Lea och hjälpt dem hitta en aktivitet som hjälper dem framåt, trots att praktik egentligen inte är kommunens ansvar, anser jag är otroligt positivt. Detta visar på att de som arbetar med integration i kommunen lyssnar på de nyanlända och låter dem vara delaktiga i utformningen av sin vardag under denna period. Jag vill också här koppla tillbaka till Weinstein et al.s (2016, s. 2) undersökning om syriska flyktingars psykiska välmående och upptäckten de gjorde angående ökat psykiskt välbefinnande hos flyktingar då de fick ta tillvara på den kompetens som de besatt. På en praktikplats kopplat till deras yrke tror jag att både Läkarstudenten Lars och Läraren Lea kan växa då de får chans att göra något de är bra på samtidigt som de utvecklar sina språkkunskaper inom sitt eget fält. Under observationen jag gjorde på den skola där Lea har sin praktik fick jag med egna ögon se hur engagerad hon är i läraryrket. Hon cirkulerade hela tiden runt i klassrummet och tog sig tid att prata med alla elever – hon var verkligen i sitt esse! En av lektionerna jag var med på var en engelsklektion och Lea satte sig ned vid alla bord och fick eleverna att börja diskutera på engelska kring texten de just läst, vilket inte är en lätt uppgift med ett gäng tonåringar. Detta är ett citat från mina egna anteckningar:

[...] Engelskläraren har tagit ett steg tillbaka; kanske är det bra att inte vara så ”typiskt svensk” – Lea tar för sig, de sitter och pratar, hon säger något och eleverna skrattar. Det är modigt att hon är ”på” och försöker trots att hon inte kan prata svenska så bra än, att hon vågar vara så aktiv [...] av det lilla jag ser tycker jag att hon har en bättre relation till eleverna än läraren, mer avslappnat, mer intresserad, mer levande, mer aktiv. Jag tror eleverna tycker om henne, de tittar uppmärksamt på henne.

Lea beskrev också för mig hur hon beundrar sättet att lära ut på i Sverige då man tillåter eleverna att tänka själva och inte som i Syrien bara ”bankar in information i huvudet på dem som de sedan ska skriva ut på ett prov”.

Vi ska nu spinna vidare på språkets betydelse och vikten av sfi.

4.4. Språkets betydelse

Något jag ville undersöka i denna uppsats var hur viktigt man uppfattar att det är att lära sig svenska. Som läsare kanske man frågar sig varför jag ens har med denna fråga och tänker att det är självklart att språket i det landet dit man kommer har stor betydelse. Men vad man får ha i åtanke är två saker; dels att i Sverige så kan de flesta tala engelska vilket gör att den som inte kan svenska kan göra sig förstådd med hjälp av engelskan. Dels så är vi inte heller så "nationalistiska" av oss och svenskar i allmänhet blir inte arga då någon talar engelska med dem utan "vi" är tillmötesgående på den punkten. Nedan följer ett citat från Lars som styrker just detta:

Det är en fin känsla att du känner [paus] att du inte har en barriär mellan dig själv och samhället, för du är svensk och jag kan kommunicera med dig [...] du känner att du är i kontakt med samhället, det riktiga svenska samhället [...] det är ytterligare ett privilegium med att vara i Sverige [...] i andra länder, som jag har en släkting i Tyskland – de pratar inte engelska, de vägrar att prata engelska så det är ett stort problem, jag har också släktingar i Frankrike [skratt] jag tror de hatar engelska så de vägrar [...] jag var på ett tåg från Karlstad till Stockholm och jag pratade [i telefon] med min släkting i Frankrike och så kom den anställde som skulle kolla biljetten [konduktören] så jag pratade med honom på engelska och han svarade och han var väldigt trevlig och den släktingen hörde mig prata engelska [skratt] och de sa "Oh my god [på arabiska] du pratar engelska med dem, du är väldigt lyckligt lottad, jag kan inte prata med någon fransk här, de vägrar, jag känner mig isolerad" [...] de [svenskarna] ger dig inte ens känslan av att de är upprörda [...] det är väldigt skönt, du känner inte att du tvingar dem att prata engelska.

En nyanländ person i Sverige som kan engelska kan alltså kommunicera med de flesta svenskar tack vare engelskan. Detta anser Lars är ett privilegium med att vara i Sverige då människor i länder som Frankrike och Tyskland är mer "nationalistiska" och, som han uttrycker det, *vägrar* att prata engelska. Att man klarar sig bra på engelska i Sverige gör denna fråga intressant att ställa, för om man kan göra sig förstådd i Sverige utan att kunna svenska – vilken betydelse har det svenska språket då? Jag vill styrka denna fråga ytterligare genom att koppla tillbaka till Apelmans (2010, s. 1) avhandling angående att fler och fler svenska företag säljs till utländska ägare vilket gör att fler och fler svenska företag får engelska som koncernspråk. Blir en nyanländ person anställd i ett företag som har engelska som koncernspråk kan man anta att det inte är nödvändigt att hen kan kommunicera på svenska så länge som hen har tillräckliga färdigheter i det engelska språket. Därför blir denna fråga intressant att ställa och vi ska nu därför kika på vad kommunen och de nyanlända har för tankar om språkets betydelse.

4.4.1 Kommunens syn på språket

Som jag tidigare nämnt så ligger ansvaret att anmäla den nyanlände till sfi på kommunen. Rooth och Åslunds (2006, s. 85) forskning visar att endast hälften av dem som erbjuds sfi faktiskt påbörjar studierna och att bara en tredjedel av dem som börjar sfi sedan också slutför programmet. Detta tycks dock inte vara något problem bland de nyanlända på Hammarö då Integrationssamordnaren Ida upplever att det finns en entusiasm över att äntligen få börja på sfi efter att ha suttit på ett asylboende i över ett år. Det är just nu kö till sfi i Karlstad så alla har inte fått plats ännu på grund av det och vissa har inte heller kunnat börja av anledningen att deras barn ej fått plats på skola eller förskola ännu. Men om stunden skulle komma då en nyanländ inte tar chansen att gå på sfi så kommer Ida att förklara vikten av att lära sig det svenska språket för att komma ut på arbetsmarknaden och vilken chans det är att faktiskt få läsa på sfi utan att behöva betala för det själv – vilket bara gäller under etableringsperioden. Hon säger såhär: ”Jag säger ju faktiskt att språket är nyckeln till arbete [...] Det finns ingen väg runt sfi, jag tycker att man ska igenom sfi utifrån sina förutsättningar.”

När jag frågar henne hur viktigt hon tror att arbetsgivare tycker att det är att en nyanländ person som söker ett arbete i Sverige kan svenska svarar hon att det såklart helt beror på vilket slags jobb det är och att det viktigaste är att personen förstår sitt uppdrag och att kommunikationen fungerar mellan arbetsgivaren och den nyanlände. Om den nyanlände är duktig på engelska så kan det självklart också underlätta kommunikationen i början. Ida poängterade också att om en nyanländ person från till exempel Syrien kommer till Sverige och kan tala och skriva på engelska så kan hen också vårt alfabet, med undantaget för å, ä och ö. Men om det är en person som inte kan engelska så måste hen också lära sig ett helt nytt alfabet vilket självklart försvårar inläringen och gör att det tar längre tid. Detta var också något jag tog upp i teorikapitlet då Rooth och Åslund (2006, s. 51f) menar att personer som invandrar från utomeuropeiska länder med ett modersmål som är olikt svenskan har svårare att lära sig språket. Om en nyanländ person är duktig på engelska så kanske inte detta behöver vara fallet. Rooth och Åslund (2006, s. 52) talar också om vikten av att få öva sig på svenska i vardagssituationer och där tror jag att kommunens Fikafé är en stor hjälp för vad är mer vardagligt och svenskt än att sitta ner och prata över en fika?

Nu ska vi gå vidare med nästa fråga: Hur viktigt tycker Lea och Lars att det är att lära sig svenska?

4.4.2 Lea och Lars syn på språket

Svaret på den frågan är – jätteviktigt! Dels för att få ett jobb men också för att ha en chans att vara en del i samhället och få vänner. Under tiden Lars väntade på sitt uppehållstillstånd och befann sig på ett asylboende laddade han ned en app som han använde för att lära sig svenska. När vi träffades första gången på Fikafét hade han läst på sfi i cirka en månad och vi hade då vissa delar av vår konversation på svenska. Jag visste inte att han läst på sfi under så kort tid då men nu i efterhand inser jag att det var bra gjort av honom att kunna föra en konversation på svenska! Istället för att vänta med att lära sig svenska under vistelsen på asylboendet så gjorde Lars det bästa av situationen och började lära sig på egen hand. Detta belönade sig snabbt då han efter bara ett par veckor på sfi blev uppflyttad en klass och cirka tre månader senare också skrev bra på nationella proven och klättrade upp ytterligare en nivå. Att göra det bästa av situationen man befinner sig i och kämpa på trots att det är svårt istället för att sätta sig ned och ge upp tyder

på, som läsaren nog vid det här fallet vet, en stark KASAM.

Viljan att lära sig det svenska språket är stor hos både Lars och Lea även om motivationen ibland dalar. Detta är på grund av det traumatiska de upplevt i Syrien och under flykten hit och den ständiga tidspressen de lever under. Detta var något som jag tog upp i teorikapitlet då Atwell et.al (2009, s. 679) menar att det trauma en flykting upplevt kan påverka språkinläringen negativt. Lea berättar att hon under sin tid på asylboendet inte alls var motiverad till att prata svenska då hon var ledsen över allt som hänt samtidigt som hon var orolig för sina familjemedlemmar som ännu inte hade nått Sverige. Hon pratade därför under den tiden bara engelska. När hon fått uppehållstillståndet och började på sfi så sa hennes lärare till henne "Lea du måste prata svenska, du bor i Sverige och du behöver ett jobb här i Sverige". Atwell et. al (2009, s. 692) fann att det viktigaste för att flyktingar skulle klara av att hantera situationer som uppstod i sitt nya hemland var att de kunde kommunicera på det landets språk. Språket är alltså den viktigaste generella motståndsresursen, GMR, då den bidrar till att göra påfrestningar som man möts av begripliga – man förstår vad människor runt omkring en säger (se 2.3.1 *Generella motståndsresurser i KASAM*). Lea berättar att hon tycker om sina lärare på sfi och att hon nu vill lära sig svenska. Hon är ångerfull över att hon inte lärde sig någon svenska själv under tiden på asylboendet och hon försöker motivera andra som nu är i den situationen som hon var i:

[...] jag ger råd till de andra som kommer hit till Sverige. När jag åker till boendet [asylboendet och evakueringsboendet], jag säger "prata inte om dina problem, prata hur du kan göra, prata svenska. Försök vara en medborgare, försök prata, du kommer känna ånger för denna tid annars.

Hon har nu skapat sig ett system och lär sig fem nya ord varje dag. Nu är också hela hennes familj i Sverige vilket gör koncentrationen lättare. Rooth och Åslund (2006, s. 53) menar att motivation är en viktig faktor för att lära sig ett språk snabbare, men också att just motivationen påverkar individens inträde på arbetsmarknaden. Det kan vi nog alla förstå då jag tror att en arbetsgivare hellre anställer en entusiastisk person som är motiverad att göra ett bra jobb än någon som inte verkar bry sig så mycket. Under den andra intervjun med Lea visade hon mig att hon fått sitt arkeologicerifikat validerat till motsvarande en svensk kandidatexamen. Detta berättade hon motiverade henne till att fortsätta kämpa på med svenskan. Lars berättade under vår andra intervju att han gått in i en klädbutik i Karlstad en dag och då hade en tjej som jobbade där gått fram till honom och frågat om han behövde hjälp. Det var första gången som han förstod när någon pratat svenska med honom i en vardaglig situation på det sättet och han kunde svara tillbaka på svenska. Han sa att det var en liten grej bara men att sådana saker motiverar honom till att lära sig språket. Viljan att få ett jobb och "ge tillbaka" till Sverige för att landet tagit emot dem är också en stark motivationsfaktor.

Jag fick som tidigare nämnt möjligheten att vara med på en sfi lektion tillsammans med Lars. Jag blev där positivt överraskad över vilket engagemang läraren la ned. Hen visste till exempel personliga saker om eleverna som att någons man var sjuk eller att någon hade haft en konsert i helgen och hen tog sig tid att höra hur det var med alla. Under lektionen hade de läs- och hörförståelse och läraren gick runt och lyssnade på var och en då de läste ur boken. Hen gav dem feedback angående uttal och man diskuterade ord som var svåra att förstå. Det blev som tidigare nämnt mer av en deltagande observation från min sida under denna observation då eleverna som satt vid samma bord som mig till exempel frågade om vad vissa ord betydde då de skulle svara på

frågor kopplade till en text. Här kommer ett citat från mina fältanteckningar för att illustrera detta:

De övar sig på att läsa, de läser högt för varandra, hjälper varandra, vissa kan något ord som de andra inte kan. De lär sig nya ord, försöker förstå vad de läser, hittar svar på frågor vilket hjälper dem att förstå vad de läser – koppla frågor till ord i texten. Exempel: ”Vad har Andrea och Marco gemensamt?”; i texten stod det att de båda gillar att resa – att kunna göra den kopplingen! Det var svårt, jag hjälpte dem, det var svårt för dem att veta vad det var de frågade efter i boken ibland, de visste inte vad ”gemensamt” betydde.

Något jag inte var beredd på var alla nationaliteter som var i en och samma klass; det var människor från Syrien, Estland, Kina, Tanzania och så vidare. De satt inte tillsammans med någon som talade deras eget modersmål vilket var ett smart drag av läraren då de ”tvingades” att tala svenska med varandra. De fick under denna lektion tillbaka provresultatet från det nationella provet och det värmdes i hjärtat att se hur glade de blev för varandras skull när någon kom tillbaka med ett bra betyg. Detta om något är god integration – människor som möts genom ett gemensamt mål att lära sig svenska och som respekterar varandra oavsett religion eller nationalitet. Lektionen avslutades med att vi såg på nyheter på lätt svenska. Tanken bakom det tror jag dels var att eleverna skulle få öva sig på att lyssna på svenska men också för att inspirera dem till att börja se på nyheter ur ett svenskt perspektiv. De nyanlända är fyra timmar måndag till fredag på sfi och det är av stor vikt att de känner att de får den hjälp de behöver och det upplever jag att både Lars och Lea uttrycker att de får.

Under Lars och min andra intervju så var det bara några dagar kvar till att han skulle börja sin praktik på en vårdcentral på Hammarö. Han berättade att han var väldigt glad samtidigt som han var nervös; han skulle nu ut i det ”riktiga” svenska samhället. Som han ser det så står nyanlända inför två problem när det gäller att komma ut i det svenska samhället; för det första att lära sig språket och för det andra att bli accepterad av människor i samhället:

[...] jag måste avsluta språket [språkstudierna]. För, det största problemet som jag står inför nu tror jag är om jag klarar av språket [...] om jag gör det så blir det, det kommer att öppna många dörrar för mig. Och självklart, samhället, det är ett nytt samhälle och jag vet inte om de kommer acceptera mig på det sättet som jag förväntar mig. Det är en annan utmaning, när jag kommer ut i det riktiga samhället kommer de att acceptera mig?

Vi ska nu spinna vidare på Lars tankar kring vikten av att bli inkluderad i samhället och gå in på effektutvärderingen.

4.5. Effektutvärdering

Då syftet med denna uppsats som känt är att följa en process och göra en utvärdering av den vill jag med frågeställningen; *vika effekter kan man se av det ideella samhällsengagemanget, svenska för invandrare och praktik?* se på vad dessa saker ger för effekt. Jag vill dock påminna läsaren om vad som togs upp i metodkapitlet under 3.1.2 *Effektutvärdering* angående att den utvärdering jag gör är en ”light-variant” av en effektutvärdering då den bygger på just hypotetiska frågor och

resonemang som ”vad hade hänt om det var så här istället?”. Detta kallar Danemark et.al (2007, s. 198) för kontrafaktiskt tänkande.

4.5.1 Ideellt samhällsengagemang

Jag ställde Integrationssamordnaren Ida frågan ”Har du några tankar kring vad det viktigaste är för en lyckad integration för de nyanlända i Hammarö kommun?” under vår första intervju och frågan ”Har du några *nya* tankar kring vad det viktigaste är för en lyckad integration för de nyanlända i Hammarö kommun?” under vår andra intervju. Detta för att se om det dykt upp några nya tankar och reflektioner sedan förra gången vi sågs, men vid båda tillfällena svarade hon samma sak: Att nyanlända personer kommer i kontakt med andra Hammaröbor och att de känner sig välkomna. Ida beskriver det ideella engagemanget i samhället och engagemanget bland sina medarbetare i kommunen som stort och detta gör hennes jobb mycket lättare: Hon har, vilket tidigare nämnts, fler personer som vill hjälpa till än personer som behöver hjälp. Det ideella samhällsengagemanget ser Ida som en yttre möjlighet när vi gör SWOT-analysen (bilaga 7). Det innebär att det som enligt henne är något av det viktigaste för en lyckad integration är något som kommunen själva inte har någon kontroll över. Jag vill här ta tillfället i akt att koppla tillbaka till det som diskuterades i 4.1.3 *Fikafé* och ge volontärerna från bland annat Röda korset, Svenska kyrkan, Rädda barnen, NBV (Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet), AFS interkulturell utbildning samt PRO och SPF lite välförtjänt beröm. För det är precis som Ida säger, att om ingen kommer på Fikafét, om ingen anmäler sig som fadder eller som volontär till de aktiviteter som hon anordnar så faller hela konceptet. Hon ser volontärerna som sina medarbetare:

Jag brukar säga att volontärerna är mina medarbetare också. De är ju en av de viktigaste, jag kan inte framhålla det nog. Jag tror inte att de kanske alltid tänker på vilken roll de spelar, de tycker kanske att de bara hjälper, och det är klart att de hjälper för stunden, men de hjälper ju så otroligt mycket mer om det blir ett bra möte [...] ibland kanske de förringar sin roll, att de kommer dit och tar en fika, men det betyder så otroligt mycket mer i det stora hela.

Ida håller just nu i utbildningar en gång i månaden med volontärerna för att reda ut olika begrepp som kvotflykting, asylsökande och nyanländ, och för att man ska få prata om till exempel värdegrund, kulturskillnader och saker som uppstår i möten med nyanlända och asylsökande. Detta gör hon för att volontärerna ska bli starkare i sina roller. Hon skickar också ut mail med uppdateringar till dem cirka en gång i månaden så att de ska hållas informerade om vad som händer i kommunen. Läsaren kan antagligen redan nu lista ut att vad jag försöker säga är att det ideella samhällsengagemanget är A och O när det gäller integration och att det är som Ida säger: Integration är lika med (=) möten. Vi ska därför ta och titta på effekterna som detta samhällsengagemang ger och jämföra dem med hur integrationen skulle fungera utan det rådande ideella samhällsengagemanget.

Utan fadderfamiljer till de nyanlända så tror jag att de skulle bli något isolerade. De skulle inte få ett lika bra välkomnande och de skulle inte heller ha någon att höra av sig till om de till exempel får något papper från Migrationsverket där de inte förstod vad det stod. Då skulle de istället få kontakta Ida eller arbetsförmedlingen. Jag tror att vi med trygghet kan konstatera att faddrar och volontärer avlastar svenska myndigheter något avsevärt i denna typ av frågor. I dagsläget är det ideella samhällsengagemanget som sagt stort och Fikafét har ibland upp till 70-80 besökare

blandat med nyanlända, asylsökande och Hammaröbor. På Fikafét kan nyanlända träffa svenska vänner och till exempel Lea har träffat en kvinna där som hon nu umgås med nästan varje dag. Kvinnan hjälper Lea med sina läxor och hon får öva sig på att prata svenska i vardagliga situationer. Detta ökar onekligen hennes chanser att senare kunna stå till arbetsmarknadens förfogande. Lars berättar också att de flesta svenskar han har kommit i kontakt med har han träffat på Fikafét. Jag har också vid mina besök på Fikafét med egna ögon sett volontärer som gör planer att åka och bowla, att gå på bio och så vidare tillsammans med nyanlända och asylsökande. Om Hammaröborna inte skulle komma på Fikafét så skulle det vara mycket svårare för nyanlända att träffa vänner då vi svenskar är, som jag tidigare varit inne på, väldigt privata och man kan inte bara gå och plinga på dörren hos varandra. Lea berättade till exempel att hon, efter att ha bott på Hammarö i ett halvår, enbart träffat en av sina grannar i lägenhetshuset där hon bor – de andra har hon aldrig ens sett. En man som jag pratade med under ett av mina besök på Fikafét berättade att han precis kommit till Hammarö och att han blev glad då Ida bjöd in honom till denna tillställning då ”det är som en vägg mellan dig och svenskarna” och här kunde man mötas på ett naturligt sätt. Ida säger också att genom att man skapar naturliga mötesplatser så blir det inte så abstrakt att ”det är *de där nyanlända*” utan ”å, det är ju den [personen] som jag pratade med under tipspromenaden” och att de nyanlända då blir mer en i mängden. Jag har valt att använda mig av Svensson et.als (2011, s. 93) figur som vi nu känner igen från metodkapitlet för att demonstrera effekterna av samhällsengagemanget:

Figur 3; Ideellt samhällsengagemang.

Jag tror att effekten av det ideella samhällsengagemanget blir att nyanlända och Hammaröbor möts, nyanlända har större chans att få vänner och får öva sig i det svenska språket samt att man knyter viktiga kontakter. Allt detta tillsammans spelar stor roll för ett framtida inträdande på den svenska arbetsmarknaden. För att försöka visa på effekterna av något på detta sätt så blir det en väldigt svartvit bild och det är ingenting som säger att en nyanländ person inte själv skulle ta

kontakt med människor om det ideella samhällsengagemanget var lågt. Vi ska komma ihåg att detta är starka, driftiga människor som har tagit sig ända till Sverige under svåra omständigheter. Men jag står ändå fast vid att det ideella engagemanget underlättar för de nyanlända att integreras i samhället, underlättar att få nya vänner och också underlättar inför det framtida inträdet på arbetsmarknaden. Nu ska vi se på effekterna av sfi.

4.5.2 Svenska för invandrare

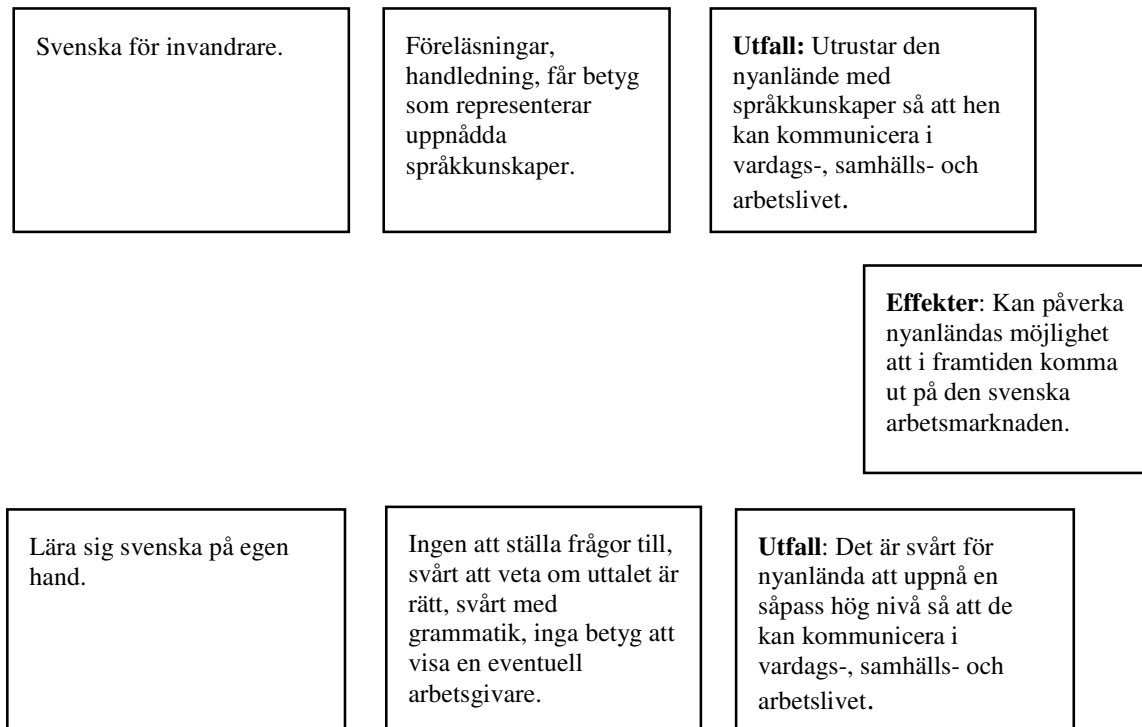
Nästa punkt vi ska titta på är vilka effekter vi kan se av sfi, svenska för invandrare, i denna undersökning. Under båda intervjuerna med både Lea och Lars frågade jag dem vad som motiverade dem till att lära sig svenska. Motivationen dalade till och från på grund av det trauma de upplevt, vilket vi varit inne på tidigare i analysen. När nyanlända känner sig deprimerade och orkeslösa i perioder så tror jag att lärare på sfi är en stor hjälp för att inte ge upp utan att köra vidare och ta sig ur den svacka som man befinner sig i. Detta antagande styrkte Lars då jag träffade honom och gick igenom uppsatsen när den var klar. Lea berättar att då hon började i sfi i vintras så var hon väldigt ledsen och pratade bara engelska i början. Då puschade hennes lärare henne och sa att om hon inte lärde sig svenska så skulle hon inte kunna jobba som lärare i Sverige. Det är värdefullt att ha någon som leder en framåt och stöttar och hjälper en när man kört fast och jag tror inte att det hade varit så lätt för Lea att orka sätta sig hemma själv och studera språket samtidigt som hon hanterade sin egen sorg utan att det är mycket lättare när hon får vägledning på sfi varje dag. Det kan också vara svårt att se sin egen utveckling och jag anser att Lars under båda våra intervjuer var väldigt självkritisk när det gällde sina kunskaper i svenska och att han är mycket bättre än vad han själv tror. När han gjorde det nationella provet och fick gå upp ett steg för att han skrev ett bra prov så fick han bekräftelse på att han utvecklats och lärt sig och det är sådant som jag tror han hade haft svårt att se själv.

Lea pratade som sagt bara engelska innan hon började på sfi medan Lars försökte ta saken i egna händer och använde en språkapp som heter Babel. Där kan man översätta engelska ord till svenska och också få dem upplästa så att man hör hur de ska uttalas. Lars har alltså provat att lära sig svenska på egen hand innan han kom till Hammarö och fick börja sfi. Ida berättade under vår andra intervju att Lars berättat för henne att då han kom till Hammarö i vintras, och hade bott i Sverige i ett cirka ett och ett halvt år och försökt lära sig svenska själv med hjälp av appen, så förstod han ungefär 20 till 25 procent av vad Ida sa. Nu, i april, efter att bara ha gått på sfi i knappt tre månader så berättade han för Ida att han förstår ungefär 80 procent av vad hon säger när de träffas. Lars berättar om sin utveckling med egna ord:

[...] jag tror att jag har åstadkommit mycket [på sfi]. För de är ämnade att lära dig, det är en pedagogisk institution som, de har du vet, ett program, de har böcker så du vet vad du ska studera, de ger dig [paus] till exempel något och sen nästa dag fortsätter de med den informationen.

Informationen eleverna får på sfi följer alltså en röd tråd och man börjar dagen med det man avslutade med dagen innan. Då jag utförde observationen under sfi lektionen tipsade också läraren om till exempel nyheter på lätt svenska och liknande saker kan vara svåra att hitta själv när man kommer till ett nytt land. Att läraren också gick runt under den lektionen och gav feedback på elevernas uttal, förklarade svåra ord och hjälpte till med grammatiken gör också att eleven lär sig ”rätt” från början. Nu ska vi använda Svensson et. al. (2011, s. 93) figur för att se

skillnaden mellan att som nyanländ lära sig svenska genom sfi eller på egen hand:

Figur 4; Svenska för invandrare.

Detta blir självklart också en väldigt svartvit bild när man ställer upp de två scenariona mot varandra på detta vis och det är ingenting som säger att en nyanländ person inte kan lära sig svenska på egen hand. Men efter mina fyra intervjuer med de nyanlända så står jag ändå fast vid att sfi uppfattas som något värdefullt och att institutionen gör precis det den ska – hjälper de med annat modersmål än svenska att utveckla såpass goda kunskaper i det svenska språket så att de ska kunna kommunicera i vardags-, samhälls- och arbetslivet. Och det är svårt att uppnå på egen hand samtidigt som man bearbetar sina egna traumatiska upplevelser. Att Lars kunde lära sig så mycket mer under tre månader på sfi än vad han gjort under ett och ett halvt år på egen hand säger egentligen allt om effekterna av svenska för invandrare.

Nu ska vi se på den sista effektutvärderingen; effekterna av att ha praktik kopplat till sitt yrke i stället för att vara i Aktivitet 1.

4.5.3 Praktik

Vi har tidigare varit inne på varför varken Lea eller Lars trivdes i Aktivitet 1 och konstaterade att det var en aktivitet som de ej upplevde som meningsfull utan som snarare ”stal” tid från deras etableringsplan. De ville istället båda två ha en praktikplats kopplat till sitt yrke då de trodde att det skulle ge dem mer. Därför har jag valt att också göra en effektutvärdering av skillnaderna mellan att vara i Aktivitet 1 och att ha praktik. Under den andra intervjun med Lars skulle han bara ett par dagar senare få börja sin praktik på en vårdcentral på Hammarö. Jag frågade honom

om han trodde att det kommer att göra att han utvecklas på något sätt som han inte gjorde i Aktivitet 1 och i så fall hur, alltså vilka han trodde att *effekterna* av praktiken skulle bli. Han svarade:

Ja! [...] Jag menar i de andra ställena, i sfi är det lärare [...] i Aktivitet 1 är inte alla svenska, kanske bara en [lärare] är svensk så [paus] och de försöker prata långsamt och om du säger något fel så säger de bara ”okej, du är väldigt bra” eller något sådant [fniss] så det är många komplimanger där [paus] men här [på praktiken], nu är du i det riktiga samhället och du hör dem prata med rätt uttal och i samma tempo, de kommer inte att prata långsammare för dig och du måste också försöka uttrycka dig själv, *ja* jag tror det kommer att bli bättre, det kommer att bli väldigt svårt, men om jag klarar av det så blir det väldigt bra för mig [...] kanske jag får bättre medicinskt vokabulär också.

Det Lars trodde skulle bli effekterna av att vara på en praktikplats kopplat till sitt yrke istället för att vara i en aktivitet som arbetsförmedlingen bestämt är alltså att hans svenska kommer att utvecklas då han nu kommer ut i det ”riktiga” samhället där saker pågår i ett högre tempo än i en fiktiv situation som skapas på någon av institutionerna. Han trodde också att hans medicinska vokabulär kommer att utvecklas och att han kommer att få en insikt i till exempel hur man tänker när man skriver ut recept och behandlar sjukdomar här i Sverige vilket han tror skiljer sig åt från hur man behandlar dem i Syrien. Detta gör att han får en förståelse (*begriplighet*) för hur man utövar läkaryrket i Sverige vilket jag tror kommer göra att han blir bättre förberedd för att så småningom utöva sitt yrke här. Lars kommer under sin praktik att få gå med både undersköterskor, sjuksköterskor och läkare samt stå i receptionen. Att han får denna helhetsbild ger honom en insikt i hur en svensk vårdcentral fungerar och det kommer vara en viktig erfarenhet som hjälper honom att *hantera* läkarrollen. Att han också tycker att det ska bli väldigt spännande och lärorikt tyder på att han tycker att det är en *meningsfull* aktivitet till skillnad från Aktivitet 1. Praktiken torde därför också stärka Lars KASAM.

Jag tror att praktiken kommer att bli väldigt viktig för Lars då han inte har en komplett läkarexamen och att en av effekterna av att han nu får en praktikplats kommer vara att det blir lättare för svenska universitet att ta emot honom då han efter praktiken kommer ha erfarenhet i att utöva läkaryrket i Sverige. Även om det kanske blir mycket ”stå bredvid och se på” så kommer han att ha en större insikt i hur yrket fungerar här. Ida sa något intressant under vår andra intervju då vi pratade om validering av utbildningar då hon uttryckte sig såhär; ”om inte pappret [ett certifikat] kan visa [vad du kan] så kan ju en validering ske genom en bedömning via en praktik”. Hon menar alltså att de som arbetar på vårdcentralen kanske kommer att få en insikt i vad Lars kan och därför kan de eventuellt hjälpa till då han söker in till universitet då de kommer ha en inblick i vilken nivå han ligger på.

Jag frågar också Lea om vad hon upplever är effekterna av att vara på praktiken istället för Aktivitet 1 och om hon känner att hon har utvecklats mycket på sin praktikplats:

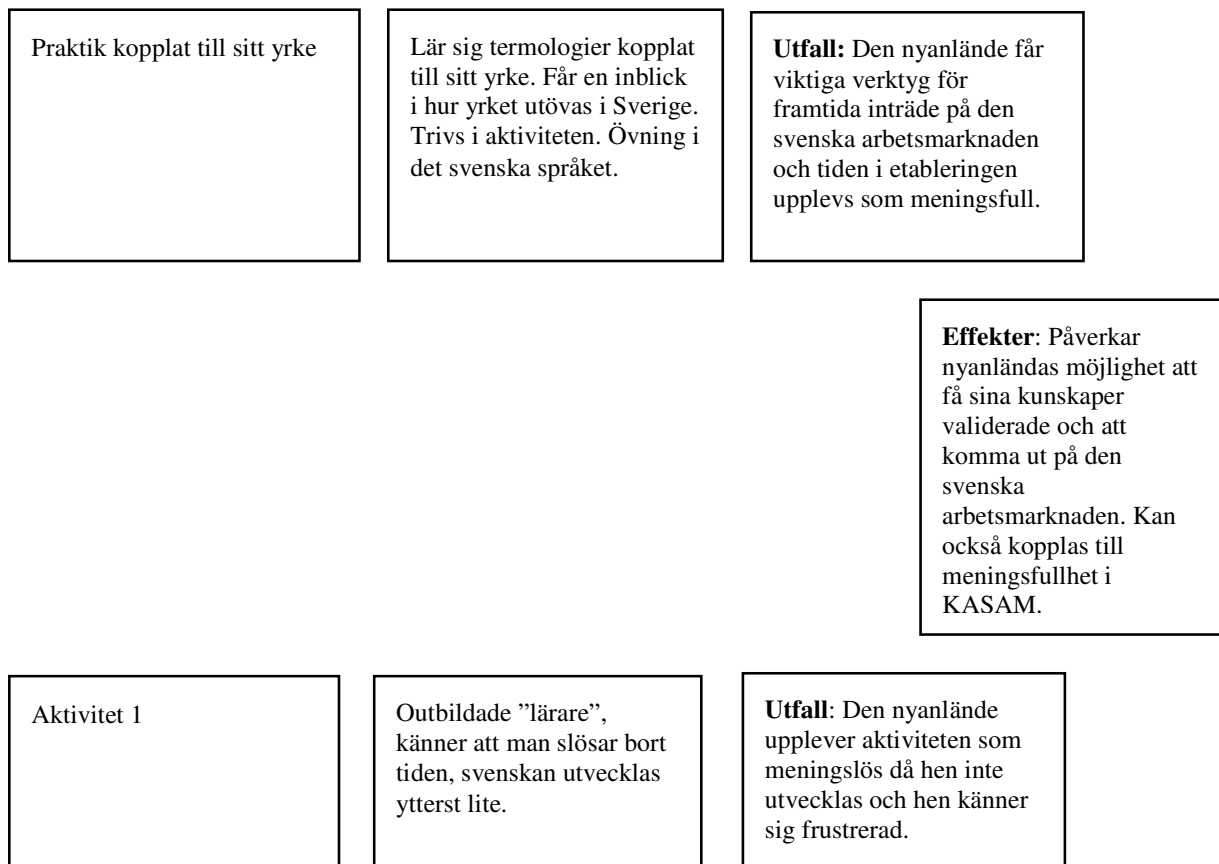
Ja! Bättre här när jag har praktik! Jag ser många människor och jag pratar med dem och jag ska jobba som lärare [...] när jag går till lektionerna och pratar med lärare så kan jag se var lärarna gör i klassrummet. Men [Aktivitet 1] bara stanna och dricka kaffe och prata [...] bara förlora tid, bara vänta, vänta, vänta, vänta.

Hon får alltså en bra inblick i sin framtida yrkesroll och kan med egna ögon studera sin framtida yrkesroll i Sverige. Lea får alltså en bättre uppfattning om vad läraryrket innebär i Sverige och innan sin praktik hade hon till exempel förutfattade meningar om den svenska skolan:

Innan jag var på denna praktik trodde jag [paus] i Syrien är vi väldigt stränga med eleverna, men här är sättet väldigt fantastiskt. Man tillåter eleven att tänka [...] här [i Sverige] är de [eleverna] väldigt smarta, de kan diskutera med läraren, analysera [...] Jag trodde först här [...] att barnen gick till skolan och bara spelade och äter och ingenting. Men nu när jag går till skolan – jätte, jätte, jättefint här [...] jag beundrar hur man lär ut i Sverige; de ger eleven allting, men på samma gång tar de, [paus] de uppmuntrar dem att vara smarta eller diskutera. I Syrien har du denna bok och du måste lära dig den boken utantill, men du förstår ingenting, bara utantill, du läser, läser, läser och går till provet. Men här [...] de intresserar sig för vad eleverna behöver, de koncentrerar sig på hur eleverna kan bli bättre.

Lea trodde alltså att den svenska skolan skulle vara väldigt slapp och att eleverna bara lekte. Och visst är det slappare, om en elev kommer försent i Syrien till exempel så berättar hon att läraren bestraffar eleven genom att hen till exempel får göra fysiska övningar som knäböj eller att eleven får stå i ett hörn. Sådant sker inte i Sverige, kommer en elev för sent så händer det egentligen ingenting. Men trots en slappare inställning så är eleverna samtidigt väldigt smarta tycker hon för de tillåts att tänka själva och man försöker få varje elev att bli så bra som just den eleven kan bli. Detta hade antagligen varit något som varit svårt för Lea att få förklarat för sig och att hon får se detta med egna ögon anser jag är värdefullt inför hennes framtida yrkesliv som lärare i Sverige.

Detta var ett resonemang kring effekterna av praktiken som både Lars och Lea upplever och jag väljer att också demonstrera dem med Svensson et. al (2011, s. 93) figur för att se skillnaden mellan att vara på en praktikplats kopplat till sitt yrke och att vara i Aktivitet 1:

Figur 5; Praktik.

Ännu en gång blir det en generell och svart vit bild och det är ingenting som säger att det inte finns några nyanlända personer som trivs i Aktivitet 1 och känner att de utvecklas. För Lars och Lea var däremot inte fallet sådant och jag anser därför att effekterna av att Ida hjälpte dem att få praktik är att de kommer ha större chans att möta arbetsgivares krav på den svenska arbetsmarknaden då de efter praktiken fått med sig värdefull erfarenhet. Att praktiken dessutom kan vara en hjälp för att få sina kunskaper validerade för nyanlända som är i samma situation som Lars och inte har någon examen leder också till ökade chanser att kunna slutföra sin utbildning och så småningom bli självförsörjande.

5. Sammanfattande diskussion

Syftet med denna uppsats är att genom följeforskning studera en del av den process som nyanlända vuxna med en kommunplacering i Hammarö kommun går igenom då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden samt få en uppfattning om språkets betydelse och se hur kommunen kan arbeta med KASAM. I detta avslutande kapitel besvaras syftet med hjälp av de fem frågeställningarna. Därefter följer en diskussion med egna reflektioner samt förslag på fortsatt forskning inom området.

5.1 Slutsats

1. Hur går de som arbetar med integration i Hammarö kommun tillväga för att förbereda de nyanlända inför mötet med den svenska arbetsmarknaden?

Det kanske ser ut utifrån som ansvaret de som arbetar med integration i Hammarö kommun har för att förbereda nyanlända inför arbetsmarknaden är att de ska skriva in dem på sfi och i samhällsorienteringen. Efter att ha genomfört denna undersökning kan jag konstatera att de gör så mycket mer. Slutsatsen är att det viktigaste de som arbetar med integration i kommunen gör för att de nyanlända ska ha bättre chanser i det stundande inträdet på den svenska arbetsmarknaden är att de skapar möten med Hammaröbor. Det gör de genom att bana väg för och uppmuntra ideella krafter, skapa mötesplatser som Fikafét och genom att de går utanför vad som egentligen är deras ansvar för att nyanlända ska få en inblick i sitt yrke i Sverige via en praktikplats. Uppsatsen inleddes med att förklara bakgrunden till varför just Hammarö kommun valdes och att det var för att studera denna process i en kommun som ej arbetat med integration av nyanlända förut. Kommunen hade förut en "skamstämpel" då de inte jobbat med dessa frågor som jag nu anser att de, mycket med hjälp av den kompetenta Integrationssamordnaren Ida, har jobbat bort.

2. Hur upplever de nyanlända själva perioden då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden?

Slutsatsen är att perioden då en nyanländ person befinner sig i etableringen är en omtumlande tid. Man har sina egna traumatiska upplevelser att jobba med samtidigt som man puschas ut i en sysselsättning som är tidskrävande och begär hög koncentration. Har den nyanlända personen ingen examen så kan denna tid upplevas som ännu mer problematisk då det svenska valideringssystemet saknar flexibilitet och försvårar för den nyanlända att komma i kontakt med arbetsmarknaden. Vad som ändå är utmärkande är att man känner en stark längtan efter att få ge tillbaka till Sverige för att landet har välkomnat en och trots svårigheterna man ställs inför så finns det många mål och drömmar om ett framtida yrkesliv i Sverige.

3. Kan de som arbetar med integration i kommunen hjälpa de nyanlända att uppleva perioden då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden som en begriplig, hanterbar och meningsfull tid och i så fall hur?

Min slutsats är följande: Ja det kan kommunen och det genom att göra tillvaron *1. begriplig*; med hjälp av till exempel sfi, samhällsorientering och en rundvisning i samhället, *2. hanterbar*; dels då den nyanlända lär sig svenska och lär sig att orientera sig i samhället (*begriplighet*) för då blir antagligen tillvaron mer hanterbar och dels genom att skapa mötesplatser där den nyanlända kan träffa personer hen litar på till – till exempel på Fikafét, och *3*; genom att försöka göra tillvaron

meningsfull i väntan på ett arbete. Tillvaron blir mer meningsfull om individen känner sig delaktig och att det är värt att lägga tid och energi på det hen gör. Om den nyanlände ser till exempel sfi som ett verktyg, som en viktig beståndsdel för att ha chans att komma ut på arbetsmarknaden, så tror jag att hen lägger energi på att lära sig svenska. Om man förstår vad sfi och praktik kan leda till, förstår man det i ett större sammanhang och därför blir det viktigt att de som arbetar med integration i kommunen hjälper nyanlända personer att se saker ur ett helhetsperspektiv.

4. Hur viktigt uppfattar man att det är att kunna tala svenska?

Slutsatsen blir att både de som arbetar med integration i kommunen och de båda nyanlända anser att det är viktigt att nyanlända personer lär sig svenska. Detta både för att kunna ha ett socialt liv och inte bli isolerad i samhället, men också för att ha chans till ett arbete och kunna kommunicera med en framtida arbetsgivare. Engelska hjälper nyanlända att kommunicera med svenskar under tiden man lär sig språket men det finns ingen väg runt språket; Ska du leva och arbeta i Sverige så bör du lära dig svenska. Engagemang och tid läggs därför ned på sfi vilket uppfattas vara en värdefull aktivitet.

5. Vika effekter kan man se av det ideella samhällsengagemanget, svenska för invandrare och praktik?

Effekterna man kan se av det ideella samhällsengagemanget, sfi och praktik presenterades i 4.5. *Effektutvärdering*. Slutsatsen angående effekterna är följande; om det ideella samhällsengagemanget skulle vara lågt skulle nyanlända inte få samma hjälp med att bygga upp ett kontaktnät som de får idag. Detta påverkar chansen att få ett socialt liv och knyta viktiga kontakter inför det framtida inträdet på arbetsmarknaden. Om de nyanlända inte skulle erbjudas sfi skulle det antagligen ta längre tid för dem att lära sig det svenska språket och de skulle ha svårare att lära sig rätt uttal och liknande då de inte skulle få någon feedback från en lärare. Praktiken spelar också en viktig roll både i den språkliga utvecklingen och genom den erfarenhet och insikt den nyanlände förvärvar i sin yrkesroll i Sverige. Sist men inte minst uppfattas också praktiken som en meningsfull aktivitet.

5.2 Diskussion

Något jag inte var beredd på när jag inledde denna studie var hur mycket av sin historia som både Läraren Lea och Läkarstudenten Lars skulle komma att dela med sig av till mig. Detta inser jag i efterhand var naivt av mig då det självklart finns ett behov av att få berätta om det man har varit med om och att det bjuder in till djupa samtal när man sitter på tu man hand i en lugn och trygg miljö. Då jag har fått ta del av deras historia har det bidragit till att jag kunnat ge en mer fyllig helhetsbild än vad jag annars hade kunnat göra. Jag tror att vi aldrig riktigt kommer att kunna förstå det hemska de upplevt och svårigheterna de nu står inför som nyanlända i Sverige. Men genom att berätta om deras upplevelser och sprida den kunskap jag nu förvärvat är förhoppningen att läsaren har fått en bättre insikt kring detta ämne och att det kan bidra till respekt och solidaritet med personer som nu får börja om sitt liv i Sverige.

Jag tänkte fortsätta diskussionsavsnittet med att filosofera kring eventuella framtida utmaningar för Hammarö kommun då det gäller integration. Min reflektion efter denna studie är att de som arbetar med integration i Hammarö kommun är bra på det de gör och att integrationsarbetet är av

hög kvalitet. Detta bekräftas också av att flera asylsökande som har bott på evakueringsboendet på Hammarö vill tillbaka dit då deras asylprocess börjat och de därför blir skickade till ett asylboende i en annan kommun. Att Hammarö kommun har fokus på arbete och att Integrationssamordnaren Ida i flera fall har hjälpt nyanlända personer med att finna en praktikplats är på grund av att Ida bär med sig sina tidigare erfarenheter från arbetsförmedlingen samt att man i kommunen har fokus på arbete redan från dag ett då den nyanlände kommer till kommunen. Men jag tycker också att vi bör ha i åtanke att det är en liten kommun med relativt få nyanlända och att man därför kan ha en sådan hög kvalitet på mottagandet av nyanlända och kan hjälpa dem mer än vad man "behöver", med till exempel praktikplatser. Frågan är hur det kommer att utveckla sig i framtiden. Jag tänkte demonstrera mina tankar kring detta med denna hypotes: Om vi tänker att det i dagsläget är cirka 30 nyanlända personer i kommunen varav fem stycken, vilket är cirka 17 procent, inte har varit nöjda med arbetsförmedlingens aktiviteter och Ida därför har ordnat med praktikplatser åt dem i kommunen (ett exempel, överensstämmer ej med verkligheten). Om vi rent hypotetiskt säger att det om två år kommer att vara 100 nyanlända personer i Hammarö kommun och att lika stor procent också då är missnöjd med sin aktivitet. Det skulle betyda att cirka 17 personer behöver hjälp med att hitta en praktikplats om två år. Hammarö kommun hade tagit emot minst nyanlända i hela Sverige innan 2015 vilket nämdes i inledningen och då denna uppsats har som syfte att undersöka hur processen ser ut i en kommun som inte gjort detta tidigare måste jag ställa frågan: Är en del av anledningen till att man gör detta så bra just på grund av att man är i *startfasen* och helt enkelt inte har fler nyanlända som behöver hjälp än vad man klarar av att hjälpa? Men kommer kommunen att orka hålla i detta när de får fler och fler nyanlända? Om gruppen med nyanlända ökar mycket i framtiden och målet är att fortsätta ha samma kvalitet på den hjälp som de får så behöver Ida antagligen också en kollega som kan hjälpa henne att arbeta med denna grupp.

Jag vill också diskutera vad konsekvenserna av den nya Bosättningslagen blir då jag också tror att det blir en framtida utmaning för kommunen att jobba med. Nyanlända kommer nu att börja sin etableringsplan trots att de ännu inte fått ett boende där de får stanna. Jag vill att du som läsare ska försöka sätta dig in i de nyanlända personernas situation och därför frågar jag dig: Om du, efter att ha flytt ett krig och bott på ett asylboende i över ett år, skulle få bo i till exempel en campingstuga och inte veta när du äntligen får komma till ett hem där du får stanna – skulle du då kunna koncentrera dig på att lära dig ett nytt språk? Jag tror att det kommer bli väldigt tufft för dessa människor som gång på gång slits upp och aldrig får slå sig till ro och mitt i detta så ska vi puscha dem till att börja lära sig svenska. Och vi får inte glömma att de inte kan ta det lugnt på sfi de månaderna eller det halvåret de bor i den där campingstugan innan de får ett eget boende för etableringsplanen är, som läsaren vid detta laget nog vet, endast *två år*. Att få detta att fungera tror jag kommer att vara en av de största utmaningarna i framtiden för alla Sveriges kommuner där det råder bostadsbrist.

Vidare vill jag att läsaren ska sätta sig in i den situationen som nyanlända i Sverige utan en examen eller ett certifikat befinner sig i. Frustrationen är stor hos Läkarstudenten Lars över att valideringssystemet i Sverige är så oflexibelt och jag har full förståelse för hans frustration när jag tänker mig in i hans situation: Säg att det skulle bryta ut ett krig i Sverige i morgon och jag skulle tvingas lämna allt och fly utan att hinna få ut min examen. I det nya landet jag kom till skulle jag få besked från myndigheterna att "tyvärr, du får läsa några kurser på gymnasiet här och sen göra om hela din utbildning" – som om mina tre år på universitetet inte betytt något. Det är detta som händer just nu i Sverige för nyanlända med en oavslutad utbildning och det som står

emellan dem och inträdet till arbetsmarknaden som en hög betongmur är vårt oflexibla, fyrkantiga svenska system. Detta anser jag är en av de största utmaningarna som Sverige står inför – att hitta nya vägar för att validera nyanländas kunskap så att vi kan ta tillvara på det de har med sig från tidigare studier. Sverige har tagit emot många människor som är ivriga att få komma ut på arbetsmarknaden men vi tillåter dem inte alltid att göra det. Samtidigt så är det inte alltid så enkelt att överföra ett lands utbildning till ett annat vilket också diskuterades i teorikapitlet (Rooth & Åslund 2006, s. 35). Säg att jag skulle söka arbete i ett land som inte har samma system som på den svenska arbetsmarknaden med kollektivavtal och viktiga lagar som MBL och LAS, hade jag då kunnat fungera som till exempel HR-konsult hos en utländsk arbetsgivare vars företag styrs av helt andra lagar och regler? Jag hade antagligen behövt komplettera min utbildning med regler som är specifika för det landet.

Då min förståelse var att nyanlända är driftiga, ambitiösa människor så har det självklart färgat min studie. Men förförståelsen har också bekräftats då både Lars och Leas kämparglöd har slagit mig med häpnad vid flera tillfällen då jag har tänkt ”hur sjutton orkar de?!” Jag är väl medveten om att de två inte kan representera hela gruppen nyanlända men det är inte heller det som är meningen. Min baktanke med uppsatsen var ändå att lyfta fram ”goda exempel” och det anser jag att jag har gjort. Men den uppmärksamme läsaren vet att undertecknad också hade en annan bakgrund till varför just detta ämne valdes och det är de framtida demografiska förändringarna som presenterades i inledningen. På grund av dessa stundande förändringar i demografin är det av högsta prioritet att nyanlända personer kommer ut på arbetsmarknaden då det i kombination med att till exempel unga börjar arbeta tidigare än idag skulle kunna förhindra att försörjningsbördan höjs från 2,14 till 2,35 personer per förvärvsarbetande individ år 2030. Jag anser att Hammarö kommun är på rätt väg då de till exempel skapar mötesplatser för nyanlända och Hammaröbor där viktiga kontakter inför framtiden kan knytas. Integrationssamordnaren Ida gör också mer än vad som egentligen ingår i hennes uppdrag genom att hon försöker hjälpa nyanlända som inte är nöjda med sin sysselsättning att få en praktikplats.

Jag vill nu blicka framåt och föra en diskussion kring de drömmar och mål som Läkarstudenten Lars och Läraren Lea uttrycker. Det är inte svårt att förstå att framtiden känns något oviss för dem båda. När jag frågade Lars om vart han såg sig själv om fem till tio år så svarade han att han skulle acceptera vad som helst idag då hela hans liv förändrades så drastiskt på grund av kriget. Tänk dig själv in i hans situation; Om du skulle få en påhälsning av dig själv från år 2021 och den versionen av dig själv sa ”om fem år kommer du leva i ett annat land som flykting” hade du då trott på det? Trots detta är de båda hoppfulla inför framtiden och de har båda två samma mål; Att ha en familj och bli självförsörjande. Och är det inte egentligen det som är meningen med livet?

Angående val av respondenter så inser jag i efterhand att intresset att få berätta sin historia gör att jag lätt hade kunnat komma i kontakt med fler nyanlända som hade velat ställa upp på intervjuer. Om syftet hade varit annorlunda och jag inte valt att följeforska och ”följa” ett par personer över tid utan enbart haft en intervju med varje person och inga observationer så hade jag kunnat få inblick i hur fler nyanlända upplever denna period. Något jag också kunde gjort var att enbart följa de två nyanlända och därmed vara med dem vid fyra-fem tillfällen istället för tre. Det hade gjort att jag förstått deras situation ännu bättre och kunnat gå in djupare kring upplevelserna de har. För att uppnå syftet med denna studie anser jag dock att vald metod var att föredra. Men vi ska spinna vidare på dessa idéer då jag nu ska ge förslag till vidare forskning.

5.3 Förslag på vidare forskning

Enligt vad jag känner till är nyanländas upplevelser av perioden då de förbereds för den svenska arbetsmarknaden ett område som det är svårt att hitta liknande forskning om. Då Sverige nu har tagit emot många flyktingar så torde det vara av intresse att undersöka detta vidare för ökad kunskap. Ett förslag på vidare forskning är det förslaget som nämndes ovan och det är att intervjua en större grupp nyanlända för att se hur de uppfattar denna tid i Sverige. Min erfarenhet efter denna undersökning är att det är många som vill berätta sina historier och man hade därför kunnat presentera olika livsberättelser om vägen hit och vad som är svårt nu när man kommit till Sverige och ska förberedas inför den svenska arbetsmarknaden. Man hade då kunnat ha respondenter med olika erfarenheter, till exempel: äldre nyanlända med mycket arbetslivserfarenhet, hemmafruar, nyanlända med utbildning på gymnasienivå och universitetsnivå samt någon utan avslutad utbildning. Genom att intervjua personer med olika bakgrund hade man fått en insikt i hur personer som är på olika ställen i livet uppfattar denna period. En annan idé som också nämndes ovan är att följa en eller två nyanlända personer under en längre period, kanske över flera år, för att gå djupare in på just deras upplevelser. Man hade där kunnat göra en kombination av observationer och intervjuer för att på det sättet sätta sig in i deras upplevelser.

Ett område som också vore av intresse att undersöka i en arbetsvetenskaplig undersökning är hur inställningen hos arbetsgivare är för att ta in nyanlända personer på praktikplatser. Detta tror jag kommer att bli viktigt under de närmsta åren då alla de flyktingar som får permanent uppehållstillstånd i Sverige behöver få hjälp för att förberedas inför den svenska arbetsmarknaden och få erfarenhet i Sverige. Om en arbetsgivare går ut med att man eftersträvar mångfald på arbetsplatsen så är det av intresse att undersöka om det överensstämmer med verkligheten.

Jag vill avsluta denna uppsats med att ge Lea sista ordet:

När vi kom till Sverige så öppnade de dörren för oss från första dagen [...] de litar på dig – Jättefint! De respekterar människor, hjälper människor [...] här i Sverige, känner du dig fri, inte bara med kläder och, du känner dig fri här [pekar på hjärtat].

Läraren Lea

Källförteckning

Almi. *SWOT-analys*. <http://www.almi.se/Kunskapsbank/Information-och-fakta/SWOT-analys/>
Hämtad [2016-05-16]

Alvehus. J. (2013): *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok*. Stockholm: Liber.

Apelman. V. (2010): *English at Work. The communicative situation of engineers*.
Licentiatavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.

Aspers. P. (2011) *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber.

Arbetsförmedlingen, 1 (ÅR?) *Etablering av vissa nyanlända*. www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Var-verksamhet/Projekt-och-samarbeten/Etablering-av-vissa-nyanlanda.html [Hämtat 2016-03-07]

Arbetsförmedlingen, annons, Humana
<http://www.arbetsformedlingen.se/4.38a41afd11d99fadb65800016.html?url=-123388378%2FNy%2FPlatsannonser%2FVisaPlatsannonser.aspx%3Fids%3D6569457&sv.url=12.38a41afd11d99fadb65800021> Hämtad [2016-03-08]

Atwell. R, Gifford. M. S & McDonald-Wilmsen B (2009). Resettled Refugee Families and Their Children's Futures: Coherence, Hope and Support – *Journal of Comparative Family Studies*, Vol. 40, Issue 5. <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=1b4f71b9-7919-45a6-bf44-ba484296c1bb%40sessionmgr4005&vid=18&hid=4202> Hämtad [2016-03-22]

Augustsson. G (1996). *Etniska relationer i arbetslivet. Teknik, arbetsorganisation och etisk diskriminering i svensk bilindustri*. Diss. Umeå: Umeå universitet.

Corbin. J & Strauss. A. (2008): *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, Californien: Sage.

Danemark. B, Ekström. M, Jakobsen. L & Karlsson. Ch. J. (2007): *Att förklara samhället*. Malmö: Studentlitteratur.

Esaiasson. P, Gilljam. M, Oscarsson. H och Wängnerud. L (2007): *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Europeiska regionala utvecklingsfonden (2009). *Att tänka på vid upphandling av följeforskning i projekt*. http://www.ltu.se/cms_fs/1.62035!/att%20tänka%20på%20vid%20upphandling%20av%20följeforskning%20i%20projekt.pdf [2009-06-25] Hämtad [2016-04-04]

Fangen. K. (2005) *Deltagande observation*. Malmö: Liber.

Gabinus Göransson. H, Slorach. M, Flemström. S, del Sante. N. (2013). *Diskrimineringslagen*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Granberg, O. (2011). *PAOU – Personaladministration, HRM och organisationsutveckling*. Stockholm: Natur och kultur.

Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län. (2015). *Om Sverige – Samhällsorientering på svenska*. Göteborg: Göteborgs Stad och Länsstyrelsen Västra Götalands län.

Hammarén. N & Johansson. T. (2009). *Identitet*. Malmö: Liber.

Hammarö kommun, 1 (2015). *Integration*. <https://www.hammaro.se/Bo/Stod--omsorg/integration/> [2015-10-15] Hämtad [2016.02.15]

Hammarö kommun, 2 (2015). *Frågor och svar*. <https://www.hammaro.se/Bo/Stod--omsorg/integration/ny-sida1/> [2015-10-15] Hämtad [2016.02.15]

Hammarö kommun, 3 (2015). *Nyanlända personer med permanent uppehållstillstånd*. <https://www.hammaro.se/Paverka/Sa-arbetar-vi-med/integration/personer-med-permanent-uppehallstillstand/>) [2015-10-15] Hämtad [2016.02.15]

Höglund. S, kapitel 13; *Invandrarna och arbetsmarknaden* i Hansen. H. L & Orban. P. (2002). *Arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson. T & Lalander. P. (2011). *Vardagslivets socialpsykologi*. Malmö: Liber.

Kerpner, J. (2015). Så orättvist fördelas Sveriges flyktingar. *Aftonbladet*, 12 september. <http://www.aftonbladet.se/nyheter/paflykt/article21395021.ab> Hämtad [2016-03-07]

Lundborg. P, (2013). Refugees' Employment Integration in Sweden: Cultural Distance and Labor Market Performance. *Review of International Economics*, Vol. 21, Issue 2, s.219–232. <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=c2e508cd-ddfb-4150-8b02-671356de6be7%40sessionmgr4001&vid=11&hid=4205> Hämtad [2016-04-25]

Mead. G. H. (1995). *Medvetandet, jaget och samhället – från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos. (Originalet publicerat 1934).

Migrationsverket (2014). *Vanliga begrepp när det gäller statliga ersättningar* <http://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Statlig-ersattning/Vanliga-begrepp.html> [2014-09-12] Hämtad [2016-03-07]

Patel. R & Davidson. B. (2011); *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Regeringskansliet. <http://www.regeringen.se/rattsdokument/departementsserien-och-promemorior/2015/06/ett-gemensamt-ansvar-for-mottagande-av-nyanlanda/> [2015-06-03] Hämtad [2016-03-22]

Rooth. D & Åslund. O (2006). *Utbildning och kunskaper i svenska. Framgångsfaktorer för invandrade?* Stockholm: SNS förlag.

Sandwall. K (2010). "I Learn More at School": A Critical Perspective on Workplace-Related Second Language Learning In and Out of School – *TESOLQuarterly* Vol. 44, Issue 3, s. 542-574
<http://onlinelibrary.wiley.com.bibproxy.kau.se:2048/doi/10.5054/tq.2010.229270/epdf>

Skolverket, 1 (2015). *Utbildning i svenska för invandrare*.
<http://www.skolverket.se/skolformer/vuxenutbildning/utbildning-i-svenska-for-invandrare>
[2015-06-15] Hämtad [2016-03-07]

Skolverket, 2 (2015). *Rätt till sfi*
<http://www.skolverket.se/skolformer/vuxenutbildning/utbildning-i-svenska-for-invandrare/ratt-till-sfi-1.236681> [2015-06-15] Hämtad [2016-03-07]

Statistiska Centralbyrån [SCB] (2002). *Arbetskraftsinvandring – en lösning på försörjningsbördan?* (Demografiska rapporter: 2002:6). Programmet för demografisk analys och jämförelse. <http://www.scb.se/statistik/BE/BE0701/2000I02/BE51ST0206.pdf>

Statistiska Centralbyrån [SCB] (2012). *Tema: arbetsmarknad. Sysselsättningen 2030 - kan dagens försörjningsbörda bibehållas?* (Temarapport 2012:4). Utbildning och forskning.
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0521_2011I30_BR_A40BR1204.pdf).

Svensson. L, Brulin. G, Jansson. S & Sjöberg. K (2011): *Lärande utvärdering: genom följeforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Trost. J & Levin. I. (2014): *Att förstå vardagen. Med ett symboliskt interaktionistiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

UN Women (2014) *Emma Watson: Gender equality is your issue too*
<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2014/9/emma-watson-gender-equality-is-your-issue-too> [2014-09-20] Hämtad [2016-04-06]

Vedung. E (2009): *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Weinstein. N, Khabbaz. F & Legate. N (2016). Enhancing Need Satisfaction to Reduce Psychological Distress in Syrian Refugees. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Advance online publication. <http://search.proquest.com.bibproxy.kau.se:2048/docview/1776662314?accountid=27746>

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> Hämtad [2016-03-28]

Bilaga 1

Rubrik	Inkomna ansökningar om asyl, 2015
Senast körd	2016-01-01 07:19
	Tabellen nedan visar samtliga inkomna ansökningar om asyl uppdelat på medborgarskap
Heading	Applications for asylum received, 2015
	The table below refer to all asylum applications per citizenship

*1: Ett ensamkommande barn är en person under 18 år som kommit hit och sökt asyl utan sina föräldrar eller annan legal vårdnadshavare.

*1: An unaccompanied child is a person under the age of 18 who has come to Sweden without his or her parents or other legal custodial parent.

Medborgarskap	Antal	varav män (inkl pojkar)	varav kvinnor (inkl flickor)	varav barn (inkl ensamkommande barn)	varav ensamkommande barn *1
Citizenship	Number	of which male	of which female	of which children (unaccompanied minors included)	of which unaccompanied minors *1
SYRIEN	51 338	32 994	18 344	17 596	3 777
AFGHANISTAN	41 564	34 251	7 313	30 080	23 480
IRAK	20 857	15 152	5 705	6 103	1 097
STATSLÖS	7 711	4 622	3 089	2 729	530
ERITREA	7 231	4 715	2 516	2 715	1 939
SOMALIA	5 465	3 571	1 894	2 591	2 058
IRAN	4 560	3 275	1 285	866	166
ALBANEN	2 615	1 789	826	848	208
KOSOVO	1 779	1 153	626	534	22
ETIOPIEN	1 715	1 242	473	1 005	891
UKRAINA	1 405	856	549	332	17
MONGOLIET	1 152	546	606	295	11
SERBIEN	1 053	570	483	396	18
UNDER UTREDNING	918	578	340	462	139
MAROCKO	906	820	86	432	403
GEORGIE	891	652	239	139	2
LIBANON	829	540	289	215	22
RYSSLAND	658	373	285	248	9
PAKISTAN	545	421	124	142	44
BOSNIEN OCH HERCEGOVINA	541	305	236	191	7
SUDAN	495	423	72	105	36
NIGERIA	466	313	153	124	15
MAKEDONIEN	464	251	213	169	13
JEMEN	442	265	177	153	38
AZERBAJDZJAN	440	263	177	142	6
ALGERIET	421	396	25	116	102
STATEN PALESTINA	418	275	143	150	21
LIBYEN	394	351	43	89	48
EGYPTEN	387	291	96	95	10
UZBEKISTAN	350	228	124	78	5
BANGLADESH	343	302	41	62	30
OKÄNT	317	196	121	131	16
ARMENIEN	305	166	139	106	8
JORDANIEN	277	157	120	78	4

Medborgarskap	Antal	varav män (inkl pojkar)	varav kvinnor (inkl flickor)	varav barn (inkl ensamkommande barn)	varav ensamkommande barn *1
Citizenship	Number	of which male	of which female	of which children (unaccompanied minors included)	of which unaccompanied minors *1
KAZAKSTAN	260	143	117	92	4
TURKIJET	253	165	88	58	4
VITRYSSLAND	253	189	64	25	2
TUNISIEN	210	187	23	21	11
GAMBIA	178	153	25	37	28
EL SALVADOR	162	97	65	44	
KIRGIZISTAN	155	113	42	26	
KUWAIT	143	99	44	58	13
MONTENEGRO	128	72	54	48	4
UGANDA	114	59	55	20	6
TADZJIKISTAN	91	60	31	29	2
INDIEN	88	66	22	17	4
BURUNDI	73	44	29	16	5
GHANA	73	62	11	16	6
KINA	68	32	36	13	3
NEPAL	68	42	26	12	5
KENYA	65	32	33	15	1
KAMERUN	62	44	18	2	1
GUINEA	56	47	9	15	9
SENEGAL	47	41	6	10	8
KUBA	45	31	14	3	
DEM REPUBLIKEN KONGO	44	18	26	10	1
ISRAEL	41	22	19	21	
KONGO	40	23	17	14	2
TANZANIA	39	26	13	5	1
DJIBOUTI	38	21	17	8	
ELFENBENSKUSTEN	38	29	9	9	5
MOLDAVIEN	37	25	12	10	2
SIERRA LEONE	37	22	15	12	6
SAUDIARABIEN	35	20	15	10	4
RUMÄNIEN	32	21	11	6	1
USA	30	14	16	18	1
SRI LANKA	29	17	12	8	1
MALI	28	27	1	4	4
VENEZUELA	28	16	12	5	2
BOLIVIA	27	17	10	8	1
VIETNAM	26	16	10	7	1
FILIPPINERNA	25	10	15	8	2
TCHAD	25	23	2	9	6
CHILE	21	11	10	6	1
COLOMBIA	21	10	11	5	1
NICARAGUA	20	13	7	4	
RWANDA	20	13	7	3	
ANGOLA	18	12	6	8	
GUINEA BISSAU	14	13	1	1	1
INDONESIEN	13	9	4	5	
MAURETANIEN	13	13		3	3
ZAMBIA	13	8	5	3	

Medborgarskap	Antal	varav män (inkl pojkar)	varav kvinnor (inkl flickor)	varav barn (inkl ensamkommande barn)	varav ensamkommande barn *1
Citizenship	Number	of which male	of which female	of which children (unaccompanied minors included)	of which unaccompanied minors *1
BRASILIEN	12	7	5	4	1
HONDURAS	12	8	4	2	
KROATIEN	12	10	2	5	
LIBERIA	12	11	1	2	2
THAILAND	12	2	10	4	
MEXICO	11	8	3	1	1
TURKMENISTAN	11	6	5	2	
BURMA	10	7	3	1	1
JAPAN	10	4	6		
POLEN	10	6	4	3	
SYDAFRICA	10	7	3	6	
DOMINIKANSKA REPUBLIKEN	9	6	3	5	4
SPANIEN	9	4	5	6	
TOGO	9	9			
ARGENTINA	8	6	2	2	
PERU	7	3	4	1	1
ZIMBABWE	7	1	6	3	
BENIN	6	3	3	3	
ECUADOR	6	4	2	1	
UNGERN	6	2	4	2	
BULGARIEN	5	3	2		
BURKINA FASO	5	5			
GREKLAND	5	3	2	2	
LITAUJEN	5	4	1	1	
NIGER	5	5		2	1
SLOVENIEN	5	3	2	4	
SYDSUDAN	5	5		1	1
FRANKRIKE	4	3	1	1	1
KANADA	4	3	1	2	
SAINT KITTS OCH NEVIS	4	2	2	2	
SLOVAKIEN	4	2	2	2	
ITALIEN	3	1	2	3	
NORDKOREA	3	2	1		
SYDKOREA	3	3		1	1
TRINIDAD OCH TOBAGO	3	1	2		
CENTRALAFRIKANSKA REPUBL	2	1	1		
COMORERNA	2	2			
COSTA RICA	2	1	1	1	
EKVATORIALGUINEA	2		2		
FÖRENADE ARABEMIRATEN	2	2			
KAP VERDE	2	2			
LETTLAND	2	2			
NEDERLÄNDERNA	2		2	2	
STORBRIANNIEN	2	1	1	1	
AUSTRALIEN	1	1			
BAHRAIN	1	1			
BELIZE	1	1			
ESTLAND	1	1			

Medborgarskap	Antal	varav män (inkl pojkar)	varav kvinnor (inkl flickor)	varav barn (inkl ensamkommande barn)	varav ensamkommande barn ¹
Citizenship	Number	of which male	of which female	of which children (unaccompanied minors included)	of which unaccompanied minors ¹
GRENADA	1	1			
JAMAICA	1	1			
KAMBODJA	1	1			
MALAYSIA	1	1			1
NORGE	1	1			
PARAGUAY	1			1	
TAIWAN	1	1			
TJECKIEN	1	1			
TYSKLAND	1			1	
Total:	162 877	114 728	48 149	70 384	35 389

Rubrik	Inkomna ansökningar om asyl, 2015
Senast körd	2016-01-01 07:19
	Tabellen nedan visar samtliga inkomna ansökningar om asyl uppdelat på åldersgrupp
Heading	Applications for asylum received, 2015
	The table below refer to all asylum applications per age

*1: Ett ensamkommande barn är en person under 18 år som kommit till och sökt asyl utan sina föräldrar eller annan legal vårdnadshavare.

*1: An unaccompanied child is a person under the age of 18 who has come to Sweden without his or her parents or other legal custodial parent.

Åldersgrupp	Antal	varav män (inkl pojkar)	varav kvinnor (inkl flickor)	varav barn (inkl ensamkommande barn)	varav ensamkommande barn *1
Age	Number	of which male	of which female	of which children (unaccompanied minors included)	of which unaccompanied minors *1
0-6 år	18 551	9 689	8 862	18 551	312
7-12 år	12 717	7 516	5 201	12 717	2 251
13-17 år	39 116	34 171	4 945	39 116	32 806
18-24 år	28 920	21 228	7 692		
25-34 år	35 916	24 831	11 085		
35-44 år	16 281	10 961	5 320		
45-64 år	9 869	5 637	4 232		
≥64 år	1 507	695	812		
Totalt:	162 877	114 728	48 149	70 384	35 369

Rubrik	Inkomna ansökningar om asyl rörande ensamkommande barn, 2015
Senast körd	2016-01-01 07.19
	Ett ensamkommande barn är en person under 18 år som kommit hit och sökt asyl utan sina föräldrar eller annan legal vårdnadshavare.
Heading	<i>Applications for asylum concerning unaccompanied minors received, 2015</i>
	<i>An unaccompanied child is a person under the age of 18 who has come to Sweden without his or her parents or other legal custodial parent.</i>

Age	Flickor // Girls	Pojkar // Boys	Totalt
0-6 år	157	155	312
7-12 år	421	1 830	2 251
13-15 år	1 057	14 181	15 238
16-17 år	1 212	16 356	17 568
Totalt	2 847	32 522	35369

Bilaga 2

Intervjuguide 1, Hammarö Kommun

Bakgrundsfrågor:

Kön:

Ålder:

- Skulle du vilja berätta om dina arbetsuppgifter? (Hur ser en arbetsdag ut som integrationssamordnare?)
- Vad är det roligaste med ditt arbete? (Är det något som är mindre roligt, svårt? Verkar hon trivas. arbetskamrater, ensamt jobb?)
- Hur upplever du att processen har varit från att ha haft några nyanlända till, nu ca 20-25 (?) stycken, hur har det varit att expandera så fort? (utmaningar i framtiden- vad är tankarna kring det?)
- Kan du berätta om dina erfarenheter kring mottagandet av en nyanländ? (Hur går det till?)
- Kan du berätta om vilken hjälp kommunen bidrar med när en nyanländ kommer hit? Vad händer när en person fått en placering och kommit hit? (praktik, sfi och så vidare. Visas man runt i samhället (KASAM-begriplighet)? Får man någon kontaktperson eller liknande (KASAM hanterbarhet)? Vilken hjälp/vilka insatser kommunen bistår med. Vad händer rent arbetsmarknadsmässigt?)
- Upplever du att den nyanlände får vara delaktig i utformningen av dessa insatser? (Kan hen ha önskemål t.ex? Hur kan de i så fall se ut? Kan man bemöta önskemålen från kommunens sida?)
- Hur många nyanlända i Hammarö kommun har just nu en praktikplats? (Är det fler praktikplatser på gång, hur får man tag i praktikplatser?)
- Upplever du att det är lätt eller svårt att få tag i praktikplatser att erbjuda de nyanlända? (Hur är attityden till att ta in en nyanländ på arbetsplatsen? Är arbetsgivarna motsträviga eller positiva?)
- Vilken anser du är den största utmaningen för en nyanländ person som vill ut på arbetsmarknaden? (Vad tror du att de själva tänker är svårast? Vad tror du arbetsgivare tycker är svårt/problematiskt? Upplever du att olika kulturer skulle kunna vara ett problem, olika normer värderingar - varför varför inte?)
- Hur ser du på sfis roll? (Hur viktigt är det att lära sig svenska? Informeras man om svårigheten med att få ett arbete i Sverige om man inte kan svenska? Trycker hon på att sfi är viktigt?)
- Tror du att det är lättare för dem som kan engelska att komma in i samhället? (Och på arbetsmarknaden? Kan engelskan vara en nackdel?)

- Hur betydelsefullt upplever du att det är att en nyanländ har en utbildning när hen kommer hit? (Är det lättare att få en praktikplats till en person med universitetsutbildning trots bristande språkkunskaper t.ex? Eller fästs mycket vid den personliga lämpligheten?)
- Vad tror du är det viktigaste för en lyckad integration för de nyanlända i Hammarö kommun? (i samhället och på arbetsmarknaden)
- Hur upplever du att det är att arbeta i en kommun som ej tagit emot så många nyanlända tidigare? (press utifrån, påverkar det det dagliga arbetet? Eld i baken? Eller rädd för misslyckande?)
- Är det något du skulle vilja tillägga som du inte fått sagt?

Bilaga 3

Intervjuguide 1, nyanländ

Bakgrundsfrågor:

Kön:

Ålder:

Utbildningsnivå:

Huvudsaklig sysselsättning innan hen kom till Sverige:

När flyttade du till Hammarö Kommun?

- Vill du berätta om den första tiden i Hammarö kommun?
- Hur vill du beskriva mottagande/bemötande då du kom till Hammarö kommun? (Var det någon som visade dig runt, känner du att du hittar, kan ta dig runt på egen hand? Trivs du på Hammarö? Är uppfattningen att svenskar är trevliga/otrevliga? Välkomnande/icke-välkomnande? Känner du att du fått kontakt med svenskar? KASAM-begriplighet/hanterbarhet)
- Vad tycker du om orten Hammarö?
- Känner du att du börjar förstå det svenska samhället? (Kan du orientera dig? Är det svårt med normer, regler, vad kan vara svårt, varför, varför inte? Är Sverige på något sätt likt ditt hemland, på vilket sätt är det likt/olikt? Skulle du säga att du fått någon svensk "vana" t.ex att sätta sig själv på bussen? KASAM-begriplighet/hanterbarhet + generaliserade andre)
- Hur ser en typisk dag ut för dig? (Vilka åtgärder är du inne i? sfi, praktik osv)
- Vad tycker du om de åtgärder som satts in? (sfi, praktik, samhällsorientering. Är det någon annan sysselsättning eller åtgärd du önskar att du skulle ha?)
- Känner du dig motiverad till att lära dig svenska? (Hur viktig är sfi? Känner du att sfi underlättar lärande, varför, varför inte? Använder du dig av något digitalt hjälpmedel? Tror du det blir svårt att få ett arbete om du ej lär dig svenska?)
- Tror du att det faktum att du är så bra på engelska hämmar eller främjar din språkutveckling?
- Har du någon uppfattning om den svenska arbetsmarknaden? I så fall vilken? (Vad tror du kommer vara svårt/lätt? Rädslor, ängslan, positiva tankar? Kulturkrockar. Är det något som du tror skulle kunna underlätta för dig att komma in på arbetsmarknaden och i så fall vad?)
- Hur viktig var din huvudsakliga sysselsättning i hemlandet för dig? (Väldigt viktig-identifierar sig med jobbet, lever för jobbet eller mindre viktig - mer ett sätt att få pengar? KASAM-sysselsättning)
- Känner du att du har förändrats som person sedan du kom till Sverige? (hur då, på vilket sätt?)

- Vart ser du dig själv om 5-10 år? (Hur ser ditt liv ut då? KASAM)
- Vad får dig att orka när du har en jobbig dag? (GMR, vad motiverar dig? Familj, viljan att få ett jobb, nya vänner osv?)
- Har du några tankar kring vad som är viktigt för en lyckad integration i samhället och på arbetsmarknaden?
- Är det något du skulle vilja ha sagt som du ej fått säga?

Bilaga 4

Intervju 2, Hammarö kommun

Jag vill börja med att ställa några frågor som jag har tänk på sedan förra gången vi träffades

- Har alla nyanlända i Hammarö kommun haft SO på sitt hemspråk?
- Jag hörde av Lars att han ville ha en praktikplats och att du höll på att hjälpa honom med det. Vill du beskriva hur du går tillväga?
- Har det hänt något nytt i processen sedan vi pratade senast? Har ni gjort någon mall, någon som tagit stafettpinnen för integrationssamarbetet regionalt?

Då jag är intresserad av att studera integrationen i Hammarö kommun över tid så skulle jag vilja gå vidare med att koppla tillbaka till den förra intervjun och fråga om du har några tankar nya tankar eller reflektioner angående de områden som vi pratade om förra gången?

- Har dina arbetsuppgifter utvecklats på något sätt sedan vi sågs förra gången, har du fått några nya arbetsuppgifter sedan vi pratade sist?
- Hur många nyanlända är det i nuläget, har det kommit många nu när den nya lagen trätt i kraft?
- Har mottagandet av nyanlända förändrats något mot hur det gick till förra gången vi pratade? I så fall hur?
- Har du några nya tankar om vad den största utmaningen för en nyanländ person är som vill ut på arbetsmarknaden? (Eller är det fortfarande att få sin kunskaper validerade? Språket? Utbildning?)
- Har du några nya tankar kring vad det viktigaste är för en lyckad integration för de nyanlända i Hammarö kommun? (Du sa ”att de ska känna sig välkomna och komma in i samhället”).
- Upplever du fortfarande samma engagemang kring mottagandet av nyanlända bland anställda i kommunen och invånarna eller är det något som har förändrats?
- Är det något du skulle vilja tillägga som du inte fått sagt?

SWOT analys: Integration i Hammarö kommun

SWOT-analysen är ett verktyg som hjälper dig att kartlägga och synliggör de styrkor, svagheter, hot och möjligheter som kan ha betydelse för integrationen i kommunen.

Interna faktorer:

Styrkor: Faktorer som ger kommunen fördelar när det gäller integrationsarbetet i förhållande till andra kommuner.

Svagheter: Faktorer som ger kommunen nackdelar när det gäller integrationsarbetet i förhållande till andra kommuner

Externa faktorer:

Möjligheter: Faktorer som kommunen kan utnyttja till sin fördel i integrationsarbetet.

Hot: Utomstående faktorer som kan innebära nackdelar för kommunen i sitt integrationsarbete.

(<http://www.marknadsförd.se/teorier-och-modeller/vad-ar-swot/>)

Inre styrkor	Inre svagheter
Yttre möjligheter	Yttre hot

Bilaga 5

Intervju 2, Lea

- Hur upplevde du förra intervjun, var den som du hade tänkt att den skulle vara? Vad var dina förväntningar? Uppkom det några reflektioner efteråt?
- Vilken sfi nivå är du på nu? Vilken var du på när du började sfi?
- Skulle du säga att din svenska har utvecklats sedan förra intervjun?
- Hur är motivationen till att lära dig svenska idag?
- Har du haft SO lektioner? Hur var dem?
- Vad tycker du är det roligaste med praktiken?
- Vad är effekten av praktiken: Om du inte hade haft praktik, vad hade hänt då? Vart hade du varit i utvecklingen då?
- Finns det något som du skulle vilja erbjudas som skulle hjälpa dig att lättare komma ut på arbetsmarknaden senare?
- Har du några tankar kring vad som är viktigt för att förbättra nyanländas situation att komma in på arbetsmarknaden
- Känner du att du förstår det svenska samhället och bättre kan orientera dig i Hammarö Karlstad nu än när vi träffades för en månad sedan? Har ditt kontaktnät utvecklats?
- Vad har det som samhället/kommunen givit bidragit med, vad är skillnaden? Hur hade det varit utan fikafét, utan Idas hjälp?
- Vart ser du dig själv om 5-10 år, har du fått några tydligare mål? (Hur ser ditt liv ut då? (KASAM))
- Är det någonting som du vill tillägga som du inte har fått sagt eller är det någonting som du tänkte på efter förra intervjun, nu är det ju en månad sedan vi träffades sist, är det någon ny reflektion som du tänkte på efteråt? Vad är det viktigaste bland dina erfarenheter som vi behöver ta del av, som du kan lära oss?

Bilaga 6

Intervju 2, Lars

- Hur upplevde du förra intervjun, var den som du hade tänkt att den skulle vara? Vad var dina förväntningar? Uppkom det några reflektioner efteråt?
- Vilken sfi nivå är du på nu? Vilken var du på när du började sfi?
- Skulle du säga att din svenska har utvecklats sedan förra intervjun? Hur?
- Hur är motivationen till att lära dig svenska idag?
- Har du haft SO lektioner? Hur var dem?
- Vill du berätta om hjälpen du har fått för att få en praktikplats?
- Finns det något som du skulle vilja erbjudas som skulle hjälpa dig att lättare komma ut på arbetsmarknaden senare?
- Hur tror du att din språkutveckling hade varit om du fortsatt vara kvar i "Aktivitet 1" och inte fått börja din praktik? Kan du beskriva skillnaden mellan de åtgärder som du är inne i nu mot om du hade fått vara kvar i "Aktivitet 1"? (effekter)
- Har du några tankar kring vad som är viktigt för att förbättra nyanländas situation att komma in på arbetsmarknaden?
- Du berättade under förra intervjun om att du skickat dina papper till UK och att de kunde hjälpa dig att fullföra dina studier. Hade du kunnat tänka dig att flytta dit om Sverige inte kommer på något bättre validerings-system?
- Du pratade lite om politik under den förra intervjun, är det något annat intresse som du skulle vilja börja syssla med här i Sverige? (meningsfullhet)
- Känner du att du förstår det svenska samhället och bättre kan orientera dig i Hammarö + Karlstad nu än när vi träffades för en månad sedan?
- Vart ser du dig själv om 5-10 år, har du fått några tydligare mål? (Hur ser ditt liv ut då? KASAM)
- Är det någonting som du vill tillägga som du inte har fått sagt eller är det någonting som du tänkte på efter förra intervjun, nu är det ju en månad sedan vi träffades sist, är det någon ny reflektion som du tänkte på efteråt? Vad är det viktigaste bland dina erfarenheter som vi behöver ta del av, som du kan lära oss?

Bilaga 7

SWOT- analys, Integrationssamordnaren Ida

Inre styrkor Fokus på egen försörjning Ida har erfarenhet från arbetsförmedlingen	Inre svagheter Boendefrågan Inflyttnings-kommun
Yttre möjligheter Samhällsengagemang Nätverk via andra kommuner Att få chefer i kommunen att inse kompetensen som flyttar hit	Yttre hot Bosättningslagen 1/3 2016 Nya tillfälliga lagen om uppehållstillstånd, TUT.